

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT ve TASARIM ANASANAT DALI

**GELENEKSEL TOKAT EVLERİ “KÜLTÜR
KONUTUNUN İÇ MEKÂN AÇISINDAN
İNCELENMESİ”**

SERHAT GÜLEBENZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Harun DİLER

ANTALYA - 2016

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT ve TASARIM ANASANAT DALI

**GELENEKSEL TOKAT EVLERİ “KÜLTÜR
KONUTUNUN İÇ MEKÂN AÇISINDAN
İNCELENMESİ”**

SERHAT GÜLEBENZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Harun DİLER

ANTALYA - 2016

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

...../...../ 2016

Serhat GÜLEBENZER

İmzası

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Serhat GÜLEBENZER tarafından hazırlanan “Geleneksel Tokat Evleri
“Kültür Konutunun İç Mekân Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma
...../...../2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu
ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı

Başkan

İmza

Unvanı, Adı Soyadı

Üye

İmza

Unvanı, Adı Soyadı

Üye

İmza

ÖNSÖZ

Tokat Anadolu'nun oldukça eski yerleşim merkezlerinden biridir. Birçok medeniyete tanıklık etmiş kent, kültürel miras zenginliği ile dikkat çekmektedir. Tokat 14.yy sonlarına doğru büyüyen ve artan önemiyle, ticaret yollarının da geçtiği cazip merkezlerden olmuştur. Kente gelen zamanın tüccar ve seyyahları burada konaklayıp içki dahi içebildikleri kiralık odalardan bahsetmişlerdir. Anadolu kentlerinde pek türüne rastlanmayan bu han tipi mesken tez konumuzu oluşturmaktadır. Tokat İl merkezinde bulunan, bölgede Papaz Hanı olarak ta anılan Kültür Evi, Bakanlık tarafından korumaya alınarak restorasyon yapılmıştır. Araştırma da amacımız Kültür Evi'ni, bezeme, teknik, mimari ve kullanılan motifler açısından irdeleyerek Geleneksel Türk Meskenleri içindeki yerini tespit edebilmektir.

Tez araştırmamızın her safhasında, yüksek teori ve uygulama bilgisiyle, eleştiri ve yönlendirmeleriyle desteğini esirgmeden yardım eden, naif ve kibar danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Harun DİLER'e, yoğun iş akışları içinde zamanlarını ayırarak, kıymetli önerileri ve katkılarıyla bana yön veren, bilgi, tevazu ve nezaketleri ile örnek aldığım Doç. Dr. Ömer ZAIMOĞLU' ve Yrd. Doç. Ruhi KONAK hocalarıma, tüm bu süreçte gece gündüz demeden her telefonumu “can” diyerek açan, bilgilerinden, eleştirilerinden, dostluklarından ziyadesi ile beslendiğim hocalarım Yrd. Doç. Noyan GÜVEN ve Doç. Serkan İLDEN e, pozitif motivasyon desteğiyle Öğr.Gör. Nuran TUNCER' e, güler yüzlü yardımsever şehir plancımız Gülnur ATAKLI' ya, Kültür Evi sorumlu ve çalışanlarına, sevgili eşim ve çocuklarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Serhat GÜLEBENZER

Antalya-2016

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Serhat GÜLEBENZER
	Numarası	20145307008
	Anasanat Dalı	Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Harun DİLER
Tezin Adı		Geleneksel Tokat Evleri “Kültür Konutunun İç Mekân Açısından İncelenmesi”

ÖZET

Tarihsel gelişimi içinde ilk olarak yaşadığı Bozkır Kültürünün bir yansıması olan çadır (yurt-oba) formu yaşam alanlarından, cumbalı, bahçeli ve çoğunlukla Haremlik ve Selamlık bölümlerini de içinde barındıran ev formuna kadar çeşitli evrelerden geçerek oluşan Türk tipi ev planları, coğrafi bölge, inanç sistemleri ve en önemlisi etkilendiği-iletişimde olduğu toplumların ve kültürel yapıların etkisiyle biçimlendiğini gözlemlediğimiz bir yapı formudur. Türk evi, Osmanlı İmparatorluğunun fethettiği sınırlar içersin de özellikle Rumeli ve Anadolu taraflarında gelişerek yayılmış ve beş yüzyıl kendine has özellikleriyle hüküm sürmüş bir ev tipidir.

Zira oda ve sofanın önemli ayraç olduğu Türk konut planında, Türklerin bağımsız hayat tarzlarının ev içindeki birimi olan oda ve göçebe kültürdeki çadır formu arasında düzen ve plan örtüşmesi apaçık göze çarpmaktadır. Özellikle inançsal etkilerin ve kültürel algıların katkısıyla şekillenen aile mahremiyeti düşüncesi de göz önünde bulundurarak biçimlenen Geleneksel Türk evi planı, sofasız plan, dış sofalı plan, iç sofalı plan, orta sofalı plan olarak dört grup içerisinde incelenmektedir. Oluşturulan bu plan yapıları, yapının üzerine kurulduğu arazinin ve içinde yer aldığı meskûn mahallin sağladığı olanaklar çerçevesinde biçimlenmiş ve asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş konut tipi olarak inşa edilmiştir.

Geleneksel Türk konut mimari özelliklerini yansıtan Tokat evleri genellikle iki katlı olmakla birlikte özellikle üzerine inşa edileceği arazinin ve çevresel, mahalli koşulların etkisiyle şekillenmiştir. Yapılar, olanaklar çerçevesinde üst katlarda mekân kazanımına olanak sağlayan çıkmalar ile dikkat çekmektedir. Ancak çoğunlukla yapım yılı ve yapıcısının, mimarının adına rastlanılmayan Tokat evleri, çevresinde yer alan ve hakkında bilgi ve belge bulunan diğer yapılardaki yapı elemanları ve süsleme – bezeme unsurları ile göstermiş olduğu benzerlikler ile karşılaştırma yapılarak tarihlendirilmeye çalışılmaktadır. Geleneksel Tokat Evleri " Kültür Konutunun İç Mekân Açısından İncelenmesi" isimli bu Yüksek Lisans tezinde bölgede Papaz Hanı şimdiki adı ile Kültür Evi olarak adlandırılan yapı bağlamında Tarihi Tokat evleri ve Geleneksel Türk konut tipleri incelenmiş, yapının mimari, süsleme ve yapı elemanları çerçevesinde literatüre kazandırılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Tokat Evleri, Kültür Evi, Geleneksel Türk Evleri, Geleneksel Türk Motifleri

T.R.
AKDENİZ UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Student	Name Surname	Serhat GÜLEBENZER
	Number	20145307008
	Department	Department of Art and Design
	Advisor	Asst. Assoc. Dr. Harun DİLER
Thesis Name		Traditional Tokat Houses “Investigation of the Culture House in terms of interior features”

SUMMARY

Turkish-style house plans have developed undergoing many stages from tents that reflect the Steppe Culture in which they first appeared to the houses with bow windows, gardens, and mostly parts for women or men only. They have been affected by such factors as geographical location, faith systems, and most importantly the societies and cultures that have interacted with them. Turkish houses developed and spread in the places the Ottomans conquered especially in Rumelia and Anatolia where they were common with their idiosyncratic characteristics for five centuries.

Likewise, in the Turkish house plans where rooms and anterooms are important distinctive properties, the overlapping of the arrangements and plans of the rooms that symbolize the independent way of life of the Turks and those of the tents in the nomadic culture is quite apparent. Traditional Turkish house plans which were developed considering mainly the family privacy that is a result of faith factors and cultural perceptions are studied in four groups, namely the plan without an anteroom, the plan with the anteroom outside, the plan with the anteroom inside, and the plan with the anteroom in the middle. These construction plans were developed by taking into consideration factors such as the building site and the residential area and they

were used to build the houses which would meet the demands of Turkish people for centuries.

Tokat Houses which reflect the characteristics of traditional Turkish house architecture are usually two - storey buildings, but they are built considering the conditions of the environment and neighbourhood where the house will be constructed. These buildings are noted for the protrusions that are built to gain space upstairs. However, the construction date, the builders, and the architects of most Tokat houses are unknown. Therefore, the dates of construction of these houses are tried to be determined by comparing them in terms of similarities in building materials and ornamentation to the nearby houses about which there are enough documents and information. This Master's Thesis, which is entitled as "Traditional Tokat Houses: A Study of the Culture House in Terms of Its Interior", studied Historical Tokat Houses and the types of traditional Turkish houses in the example of the house known as the Priest Inn in the neighbourhood and called te Culture House today and the information about the architect and ornamentation and construction materials of the building were tried to be determined and make a contribution to the literature.

Keywords: Traditional Tokat Houses, Culture House, Traditional Turkish Houses, Traditional Turkish Motives

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	ii
Önsöz	iii
Özet	iv
Summary	vi
Kısaltmalar ve Simgeler Sayfası	ix
Fotoğraflar Listesi	x
Şekiller Listesi	xii
Giriş	1
BİRİNCİ BÖLÜM- Tokat İlinin Tarihi ve Coğrafi Konumu	3
1.1 Tokat İlinin Tarihi.....	3
1.2 Tokat İli Coğrafi Durumu.....	7
İKİNCİ BÖLÜM- Geleneksel Türk Konut Mimarisi ve Geleneksel Tokat Evleri	9
2.1.1 Geleneksel Türk Evine Tesir Eden Etkenler.....	17
2.1.2 Geleneksel Tokat Evlerinin Genel Özellikleri.....	18
2.1.3 Mimari Yapı Özellikleri.....	21
2.1.4 Kullanılan Yapı Malzemeleri.....	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- Tarihi ve Kültürel Doku Açısından Tokat Kültür Evi (Papaz Hanı)	25
3.1 Tokat Kültür Evinin (Papaz Hanı) Tarihçesi.....	25
3.2 Yapının Planı.....	28
3.2.1 Giriş Kat Planı.....	29
3.2.2 Üst kat Planı.....	34
3.3 İç Mekânı Oluşturan Öğeler.....	38
3.3.1 Tavanlar.....	38
3.3.2 Merdivenler.....	42
3.3.3 Pencereler.....	44
3.3.4 Kapılar.....	45
3.3.5 Ocak, Baca ve Lambalıklar.....	46
3.3.6 Mobilya ve Diğer İçyapı Elemanları.....	48
3.4 Kullanılan Motifler ve Süslemeler.....	54
Sonuç	62
Kaynakça	65
Ekler	67
Ek- 1 Tapu senedi.....	67
Ek- 2 Araştırma izin belgesi.....	68
Ek- 3 Kültür Evi Künyesi (A).....	69
Ek- 4 Kültür Evi Künyesi (B).....	70
Ek- 5 Çizimler (Planlar).....	71
Ek- 6 Kültür Evine Ait Resimler.....	92
Ek- 7 Terimler Sözlüğü.....	131

KISALTMALAR VE SİMGELER SAYFASI**bkz.:** bakınız**KUDEB:** Koruma Uygulama Denetim Bürosu**M.Ö.:** Milattan önce**M.S.:** Milattan sonra**s.:** sayfa**S.K.T.V.K.B.K.M.A.:** Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
Müdürlüğü Arşivi**vd.:** ve diğerleri**yy:** yüzyıl**YLT:** Yüksek lisans tezi**Z01:** Zemin kat sofa**Z02:** Zemin kat mutfak/hizmet odası**Z03:** Zemin kat büyük oda**101:** Birinci kat sofa**102:** Birinci küçük oda**103:** Birinci büyük oda

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf- 1 Eski Tokat çarşısında fayton, han ve ticaret	5
Fotoğraf- 2 Yağıbasan Medresesi	6
Fotoğraf- 3 Garipler Cami	6
Fotoğraf- 4 Tokat İl Merkezi	8
Fotoğraf- 5 Yurt (çadır) elemanı “uğ” fotoğrafı	12
Fotoğraf- 6 Çatı ve duvar iskeleti görünümü	12
Fotoğraf- 7 Tokat “Atatürk Evi ve Etnografya Müzesi” olarak korumaya alınan meskenen ara kat örneği	19
Fotoğraf- 8 Tokat Latifoğlu Konağı eliböğünde örneği	20
Fotoğraf- 9 Hıms tekniği için kerpiç dolgu hazırlanışı	24
Fotoğraf- 10 Latifoğlu konağı künde kari tavan süslemesi	26
Fotoğraf- 11 Latifoğlu konağı alçı ocak sundurması	26
Fotoğraf- 12 Gusülhane / çağ adı verilen yıkanma alanı	28
Fotoğraf- 13 Papaz hanı vaziyet planı	29
Fotoğraf- 14 Papaz hanı ön cephe görünüşü	31
Fotoğraf- 15 Restorasyon öncesi giriş kat	31
Fotoğraf- 16 Restorasyon sonrası sofa ve merdivenler	32
Fotoğraf- 17 Restorasyon sonrası sofa	32
Fotoğraf- 18 Giriş kat büyük odadan (z03) genel bir görünüm	33
Fotoğraf- 19 Üst kat sofa (101)	35
Fotoğraf- 20 Birinci kat (102 numaralı) küçük oda görünüm	36
Fotoğraf- 21 Alaturka kiremitle kaplanmış beşik çatı (papaz hanı)	37
Fotoğraf- 22 Ters tavanlar	38
Fotoğraf- 23 Yalın çitaller ile süslenen düz tavanlar	39
Fotoğraf- 24 Yalın çitaller ile süslenen düz tavanlar	40
Fotoğraf- 25 Kırılma ç tavan	41
Fotoğraf- 26 Merdivenler	43
Fotoğraf- 27 Merdiven korkulukları	43
Fotoğraf- 28 Kültür evi arka cephe pencereleri	45
Fotoğraf- 29 Kültür evi alçı lambalıklardan bir örnek	47
Fotoğraf- 30 Silahlık bölmesi özgün menteşesi	49
Fotoğraf- 31 Birinci kat (102 numaralı) oda dolabı (yük lük)	51
Fotoğraf- 32 102 nolu oda dolap içi (yük lük)	51
Fotoğraf- 33 103 nolu oda dolabı	52
Fotoğraf- 34 103 nolu oda dolabı içinden tavana açılan bölme	52
Fotoğraf- 35 Şerbetlik	53
Fotoğraf- 36 Zemin kat büyük oda tavan (z03)	55
Fotoğraf- 37 Birinci kat küçük oda tavanı	55
Fotoğraf- 38 Birinci kat büyük oda tavanı	57

Fotoğraf- 39 Birinci kat (z03 numaralı) oda kapısı	58
Fotoğraf- 40 Birinci kat (102 numaralı) oda kapısı	59
Fotoğraf- 41 Birinci kat (103 numaralı) oda kapısı	60
Fotoğraf- 42 Birinci kat (103 numaralı) oda dolabı.....	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil- 1 Tokat fiziki haritası	8
Şekil- 2 Orta Asya Türk çadırı plan örneği.....	10
Şekil- 3 Yurt yapı elemanları.....	11
Şekil- 4 Çadırlarda kullanılan bazı motif örnekleri	13
Şekil- 5 Sofasız plan	15
Şekil- 6 Dış sofalı plan.....	16
Şekil- 7 İç sofalı plan	16
Şekil- 8 Orta sofalı plan	17
Şekil- 9 İkiyüzlü iç sofalı plan tipi.....	22
Şekil- 10 Dış sofalı, dış ve köşe sofalı plan tipi.....	23
Şekil- 11 Giriş kat planı	30
Şekil- 12 Üst kat planı	34
Şekil- 13 Papaz hanı çatı planı.....	37

GİRİŞ

Coğrafi koşullar ve hâkimiyeti altında yaşadığı çeşitli ulusların kültürel etkisiyle şekillenmiş olan Türk Ev formlarından birisi olan Tokat evleri genellikle iki katlıdır. Her iki kat arasında bir ara kat yer alır. Zemin katta bir taşlık, iş evi, kiler, odunluk gibi mekânlar bulunur. Bir veya iki odalı ara kat daha basıktır ve kışın oturmak için kullanılır. Meskenlerin neredeyse tümünde zemin kat, servis işleri için ayrılmıştır. Aslında bu tip tasarım yalnızca Tokat'a ait bir özellik değildir. Genel olarak Türk konut mimarisinin XIX yy has belirgin özelliklerindedir. Geleneksel Tokat Konut plan tipinde merkezi sofa belirleyici etkindir. Konutlarda duruma göre dış ve iç sofalı iki ana plan tipi Tokat evlerinin hemen hepsinde kullanılmıştır. Konutların ana cepheleri sokağı görür. Dış cepheleri gösterişsiz olan konutların çıkmaları dikkat çeker. Dış görüntüleriyle oldukça mütevazı görünen evlerin içi, ahşap ve alçı süslemelerle ilgi çekicidir. İç mekân, alçı aynalıklar, nişler, ocaklar, mumluklar ve ahşap tavanlarla süslenmiştir.

Tokat ilinde geleneksel ev numunelerinin bir kaçı dışındakilerinin yapım tarihi maalesef belli değildir. İl merkezinde ayakta kalabilen bazı Konakların yapım tarihine ilişkin farklı veriler bir öngörü yapmamızı mümkün kılsa da tam tarih vermek oldukça zordur. İlde bulunan diğer meskenlerde yapılan incelemelerle elde edilen verilen birleştirildiğinde kesinlik ifade etmese de inşa tarihlerine ilişkin güçlü ipuçları bulunmaktadır.

Tez çalışması kapsamında İncelemeye alınan ve şu an Kültür Evi, halk arasında geçmiş dönemlerde Papaz Hanı olarak adlandırılan konutun yapım tarihi ve mimarının kim olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Zira Tokat'ta tarihi değer taşıyan bu tarz konut yapılarının genellikle inşa yılı ve yapımını gerçekleştiren ustaları-mimarları hakkında resmi belge özelliği taşıyan kayıtlara çok fazla rastlanılamamaktadır. Ancak, şehir sınırları içerisinde süslemeleri, bezemeleri ya da sahipleri- yaptırımları hakkında bilgi-belge var olan diğer yapılarla benzerlik gösteren unsurlar üzerinden (iç-dış bezeme, süsleme vs.) yapılan karşılaştırmalarla tahmini, yaklaşık bir tarihlendirme yapılabilmektedir. Bu bağlamda araştırmaya konu olan Papaz Hanı isimli yapı emsal örneklere, kullanılan süslemelerdeki bitkisel motiflere bakarak 19.yy'ın erken dönemlerine tarihlendirilebilmektedir. Çünkü daha geç

dönemde süslemelerde geometrik motiflerin yoğun kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca yapı ile ilgili yapmış olduğumuz araştırmamızda edindiğimiz Sivas Koruma ve Kültür Kurulu teknik raporunda Papaz Hanı (Kültür Evi) yapım tarihi için 1860 lı yıllardan bahsedilmektedir. Hasan ALMAZ evi olarak tapuda kayıtlı konut Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 01.09.2009 tarih ve 1390 sayılı kararıyla Kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Geleneksel Tokat Evleri " Kültür Konutunun İç Mekân Açısından İncelenmesi" isimli bu yüksek lisans tezi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde; Tokat ilinin isminin çıkış noktasından başlanarak tarihi, coğrafi ve bölgesel özellikleri anlatılmıştır. İkinci Bölümde; Geleneksel Türk Ev planları, özellikleri tarihçesi ve oluşmalarında etkili olan tüm etmenler de göz önünde bulundurularak derinlemesine incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise; çalışmanın da temelini oluşturan Papaz Hanı (Kültür Evi) isimli konutun mimari planı, süslemeleri, bölgede bulunan diğer yapılar ile benzerlik gösteren özellikleri ulaşılabilen tüm kaynaklar çerçevesinde ele alınmış ve araştırılmıştır.

Araştırma kapsamında Kültür Müdürlüğü ve Sivas Koruma ve Kültür Kurulu'ndan yapıya ait eski ve yeni yani restorasyonu yapıldıktan sonraki durumlarını belgeleyen tüm arşiv kayıtlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bilgi ve bulgular çerçevesinde yapı ile ilgi daha önce böyle bir araştırmanın bu kapsamda yapılmamış olduğu görülmüştür. Bununla birlikte araştırma yapılırken özellikle Kültür Müdürlüğünün hem yapı hem de Tokat ili ile ilgili sağlamış olduğu bilgi ve belgelere sadık kalınmaya çalışılmış ancak farklı yapılar ve yine başka kaynaklarda bölge ve yapıya dair elde edilen bilgiler belli bir sistematik çerçevesinde ele alınarak çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM- TOKAT İLİNİN TARİHİ VE COĞRAFI KONUMU

1.1 Tokat İlinin Tarihi

Tarihi süreç içerisinde “Komana, Evdoksia-Dokeia, Dokat, Kah-cun, Dar’ün-Nusret, Sobaru, Dar’ün-Nasr” gibi farklı isimlerle anılmış olan Tokat şehri Hititler, Firigler, Kimmerler, Medler, Persler ve Makedonların gibi çeşitli uluslar tarafından egemenlik altına alınmıştır. Hâkimiyeti altına girdiği farklı kültürler tarafından çeşitli isimlendirmeler ile adlandırılan şehrin günümüzdeki isimi olan Tokat’ın anlamı ile ilgili olarak bazı rivayetler ile karşılaşılmaktadır. Bunlar arasında Togayıt Türkleri şehri inşa ederek kendi isimlerini verdiği “Tok-kat” (surlu şehir) dedikleri ileri sürülmektedir. Bir başka görüşün “Tok-at” (besili at) anlamı taşıyan ismin verildiği fikrîde oldukça yaygındır (<http://www.tokat.gov.tr/tokat>).

Tarihsel ve kültürel olarak çok köklü bir geçmişe sahip olan şehir ve çevresinde yapılan arkeolojik çalışmalar Tokat’ın ilk yerleşim alanı olarak kullanılmaya başlanmasının maden çağlarına kadar uzandığını göstermektedir (<http://www.gonuldergisi.com/tarih-ve-kultur-sehri-tokat.html>).

Tarihsel dönemler içinde M.Ö. 301 - M.S. 66 yılları arasında Pontus Krallığı’nın hâkimiyetine giren Tokat, M.S. 66’dan M.S. 395’ e kadar süren Roma egemenliğinden sonra Bizans’ın egemenliğine geçmiştir. Daha sonra Emevi ve Abbasîlerin akınlarına uğramıştır. XI. yüzyılda, Danişment Gazi Tokat ve çevresini alarak yörede Türk-İslam kültürünün benimsenmesini sağlayacak olan Danişment’li Devleti’ni Niksar’da kurmuştur. Danişmentlilerden sonra XII. yüzyılda, Anadolu Selçuklu Devleti’nin egemenlik sınırlarına giren Tokat, sonraki süreçlerde bölgede hâkimiyetini ilan eden birçok beyliğin egemenliği altına girmiştir (<http://www.tokat.gov.tr/tokat>).

Osmanlı dönemine gelindiğinde ise kent Anadolu coğrafyasının önemli kentlerinden birisi haline gelmiştir. Zira Osmanlı dönemine ait vergi nüfusu sayımları incelediğinde Tokat’ın XIV yy ikinci yarısında Osmanlı’nın önemli üçüncü şehri olduğu görülmektedir. XIV yy ortalarına ait tahrir defterine göre İstanbul ve Bursa’dan sonra 14.000 kişilik nüfusu ile şehir nüfus-ticari hareketliliği ile dönemin önemli ve işlek merkezlerden biri olduğu görülmektedir (Afyoncu, 2014, s18).

Tokat’ın XV. yüzyılda Anadolu’da bir şehir için oldukça önemsenecek yoğunlukta nüfusa sahip olması dikkat çekicidir. Ancak Tokat’ın büyümesi ve önemli

bir merkez haline gelmesi Fatih dönemine denk gelmektedir. 1455 yılında Tokat'ın 54 mahallesi bulunmakta bunların 8 tanesi Müslüman olmayan yerleşimcileri barındırmakta, 46 tanesi Müslüman halktan oluşmaktaydı. Tokat kale civarı, kale ardı ve Pazarcık mahalleleri gayrimüslimlerin yerleşim alanlarıyken, Müslüman halk kenar mahalleler oluşturmayı tercih etmişlerdir (Afyoncu, 2014, s18).

Şehrin kuzey-güney ve doğu-batı ticaret yollarının kesiştiği bir noktada olması, nüfus yoğunluğunun önemli sebeplerinden birisi olmuştur. Ayrıca devingen ve sayısal olarak büyük sayılarda bir nüfus yoğunluğuna sahip olması şehrin özellikle dokumacılık ve metal işleri sektöründe o devirde gelişen bir merkez olmasına katkı sağlamıştır. Tahrir defteri verilerine göre 1455 yıllarında kentin %38'i Ermeni, Rum ve Yahudilerden oluşurken, %62' si Müslüman nüfusa sahiptir. Ticaret erbabı sayısı 1400 olan kentin, nüfusunun %10' una denk gelmesi şehrin ticari faaliyetlerinin de işlek olduğunun göstergesidir. Yine şehre ait dönemin belgelerine bakıldığında vergi ödeyen esnafın %48'i dokumacı, bakırcı, kazancı ve debbağlardan (Deriyi işlenebilir hale getiren usta) oluşması üretim merkezi olduğu savını fazlasıyla desteklemektedir (Afyoncu, 2014, s20).

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda basmacılık ve bakırcılık işleri kenti bu alanlarda hatırı sayılır bir yere taşımıştır. Rusya, Macaristan, Kırım, Romanya ve Gürcistan, gibi merkezlere kumaş ihraç edilmiştir. İlde sanayinin ilerlemesinde Osmanlı idaresinin de katkısı vardır. Mesela, Tokat Boyahanesinin ehemmiyetini korumak için yakın yerlere açılan boyahaneler kapatılmış, yenilerinin açılmasına da müsaade edilmemiştir. VIII. yy 'da kurulan kara gümrüğü ile Ticaret kervanlarının şehirden geçmesi mecburi olmuş, şehrin önemi daha da artmıştır. Osmanlı ayrıca, Ergani'den elde edilen bakırı Tokat'a göndermiş, XIX yy da bin kişinin çalıştığı, beş bin ton bakırın işlendiği dökümhane çok daha önemli bir rol almıştır. Ancak Avrupa'nın daha ucuz satış fiyatları ile mücadele edemeyen Tokat dökümhanesi 1880 yıllarda kapanmıştır. Avrupa sanayileşme dönemi etkenleri, XX yy başlarından itibaren ticaret yollarını önemli derecede etkilemiş, değişen güzergâh şehrin ticari cazibesini kaybetmesini hızlandırmıştır (Afyoncu, 2014, s.25-26).

Fotoğraf- 1 Eski Tokat Çarşısında Fayton, Han ve Ticaret

Kaynak: G, GÜNESEN Fotoğraf Arşivi, 2011

Kent 1472 yılında Akkoyunlu-Osmanlı savaşı neticesinde ciddi anlamda zarar görmüştür. Yine Fatih'in Karamanoğullarını ortadan kaldırması üzerine Karamanoğlu Pir Ahmet ve Kasım Bey'in Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'a sığınması ve O'na biat etmeleri neticesinde Uzun Hasan'ın bu iki beyi yanına silahlı güç vererek onları Karaman bölgesine geri göndermiştir. Bu esnada yaklaşan tehlike karşısında bölgenin yönetiminde yer alan Rum Beylerin zamanında gerekli tedbirleri al(a)mamaları ve nihayetinde düşman kuvvetler tarafından saldırıya maruz kalması sonucunda, kent tamamen yıkılmıştır (Uzunçarşılı, Karal, 1975, s.93; Yılmaz,2012, s.14).

1830'larda Ahıska göçmenleri ve takiben Gürcistan, Dağıstan ve diğer Çerkez bölgelerinden gelen göçmenlerle nüfus oranları büyük ölçüde değişmiştir. Tokat, Türkiye'nin en eski medresesine sahip şehirdir. Niksar'daki Yağlıbasan Medresesi Türkiye'de kurulmuş en eski medresedir. Ayrıca Danişmendliler döneminden kalma Tokat merkezde bulunan Garipler Camisi (1070-1080) Türkiye'nin en eski bir-iki camiinden biridir (Afyoncu, 2014, s21).

Fotoğraf- 2 Yağıbasan Medresesi

Kaynak: Tokat Valiliği Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2010

Fotoğraf- 3 Garipler Cami

Kaynak: Tokat Valiliği Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2010

Osmanlı yönetiminde bulunan Tokat, 1863'ten sonra Sivas'a bağlı nahiye, 1878'de mutasarrıflık, 1920'de müstakil liva ve 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte vilayet olmuştur (Akin,2009,s.3, ; Akin, Saka ve Hamiyet, 2010, s, 167-189.)

1.2 Tokat İli Coğrafi Durumu

Tokat, Karadeniz Bölgesinde Orta Karadeniz bölümünün iç kısımlarında yer alır. Kuzeyinde Samsun, kuzeydoğusunda Ordu, güneyinde Sivas, güneybatısında Yozgat, batısında: Amasya ili ile çevrilidir. İlin yüzölçümü: 9958 km²'dir. Bu alanı ile Türkiye topraklarının % 1,3' ünü kaplar. Denizden yükseltisi 623 metredir. Coğrafi Koordinatları: 39o 51' – 40o 55' kuzey enlemleri ile 35o 27'- 37o 39' doğu boylamları arasındadır. Tokat'ın merkez ilçesi güneyde yüksek kesim, orta kesim ve kuzeyde aşağı kesim olmak üzere üç bölüm halinde kümelenmiştir.

Tokat, 1923 yılında il olmuş, Erbaa, Niksar, Reşadiye, Zile ilçeleri bağlanmış, 1943 yılında Taşova, 1944'te Artova ve Turhal, 1954 yılında Almus, 1987 yılında Pazar ve Yeşilyurt, 1990 yılında Sulusaray ve Başçiftlik ilçeleri kurulmuştur. Tokat'a bağlı Taşova ilçesi, 1953 yılında Amasya'ya bağlanmıştır. Merkez ilçe dâhil 12 ilçenin yanında 65 belde ve 609 köy mevcuttur. Merkeze bağlı 41 mahalle, 103 köy ve 9 belde bulunmaktadır. 1927 yılında 262.622 olan nüfus, 2000 yılında yapılan nüfus sayımına göre 828.027 olup, bu nüfusun 113.100'ü merkez ilçede yaşamaktadır. Km²' ye düşen insan sayısı 83'tür. Yıllık nüfus artış hızı %14.73' tür.

Dağlar, genellikle ırmakların açıldıkları yerlerde ova ve yaylalar, yaklaştıkları yerlerde ise Karadeniz'e paralel uzanan sıradağlar şeklinde devam ederler. Doğuya doğru gidildikçe dağlar birbirlerine çok yaklaşırlar ve yükseklikleri de artar. Bu nedenle önemli geçitler daha çok plato düzlüklerinin buldukları yerlerde dir. Tokat İli Akdağ ve Çamlıbel dağlarının oluşturduğu vadiler arasında yüksekliği 188 metre ile 2870 metre arasında değişen bir konumdadır. Kelkit-Tozanlı-Çekerek sularının havzaları; bu havzalar arasındaki yükseklikler, akarsuların oluşturduğu alüvyonlu düzlükler ve kuzeyden güneye doğru gittikçe yüksekliği artan sıra dağlar ilin önemli yer şekillerini oluşturur. Kelkit vadisinde ortalama yükseklik 300-350 metre, Tozanlı havzasında 500-550 metre ve Çekerek havzasında 900 metredir. Bu nedenle önemli

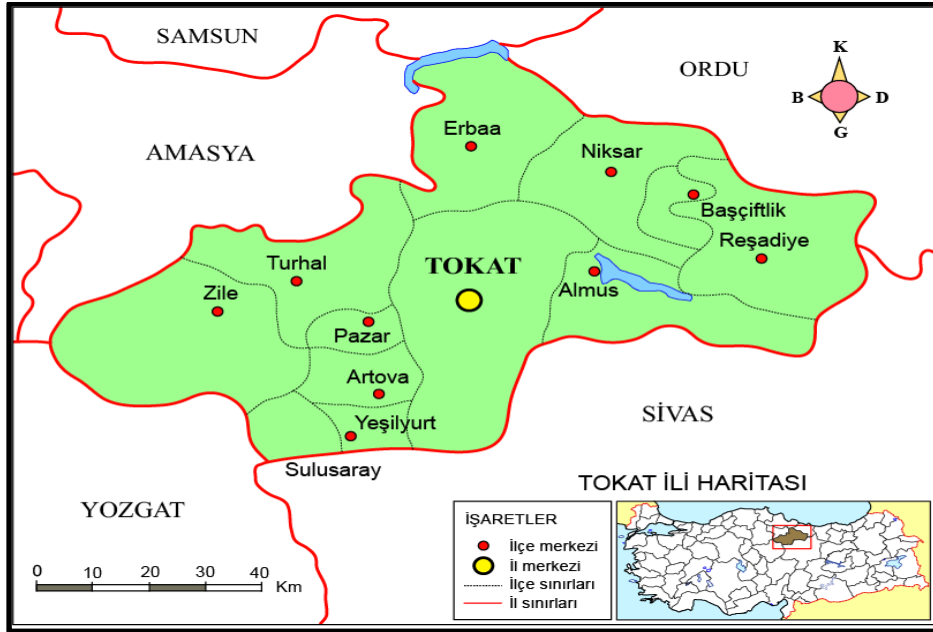
geçitler daha çok plato düzlüklerinin buldukları yerlerdedir (<http://www.tokat.bel.tr>, Erişim Tarihi; 25.03.2016).

Fotoğraf- 4 Tokat İl Merkezi

Kaynak: [http, Tokat](http://www.tokat.bel.tr), 23.03.2016.

Şekil- 1 Tokat Fiziki Haritası

Kaynak: <http://cografyaharita.com>, 2016.

İKİNCİ BÖLÜM- GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİ VE GELENEKSEL TOKAT EVLERİ

İlk olarak içinde yaşadığı Bozkır Kültürünün bir yansıması olan çadır (yurt-oba) formu yaşam alanlarından, cumbalı, bahçeli ve çoğunlukla Haremlik ve Selamlık bölümlerini de içinde barındıran ev formuna kadar çeşitli evrelerden geçerek oluşan Türk tipi ev planları coğrafi bölge, inanç sistemleri ve en önemlisi etkilendiği-iletişimde olduğu toplumların ve kültürel yapıların etkisiyle biçimlendiğini gözlemlediğimiz bir yapı formudur.

“Ev sözü, eski Türkçede eb şeklinde söylenirdi. Selçuk çağının başlarında artık bu söz, ev şekline girmiştir. Fakat Göktürk çağında bile eblenmek sözü, henüz daha evlenmek manasına geliyordu. Bu gelişme, yavaş yavaş olmuştur”(Ögel, 1978, s3).

Eski Türklerin ev ile bark deyişleri üzerine yapılan çalışmalarda, “Ev” kelimesinin, hayvanlarımızı otlattığımız otlakları içine almış, bazen de kendi devletimizin veya imparatorluğumuzun sınırlarına kadar uzanmış, çok daha geniş bir anlamda kullanıldığı düşüncesi ileri sürülmektedir (Ögel, 1978, s1).

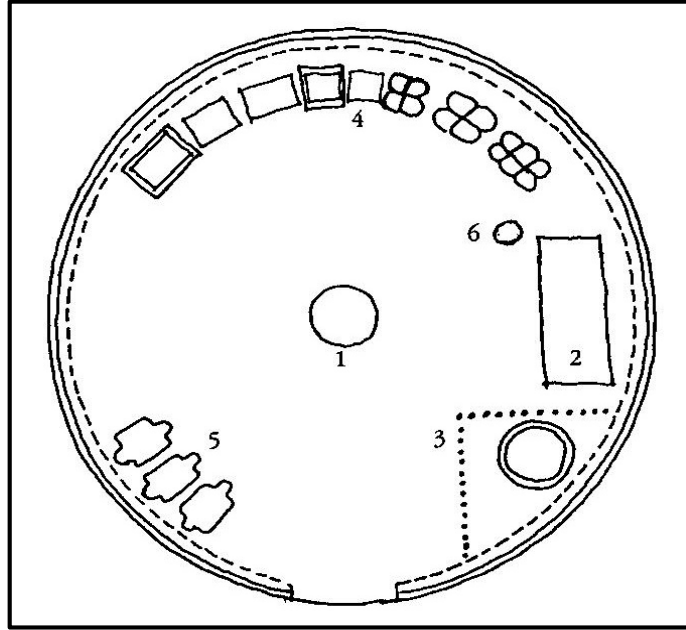
D. Kuban’a göre *“Türk Evi; “Geleneksel Türk Ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır”* (Kuban, 1976,s.192).

Türk konut planında oda ve sofa önemli ayrıçlardandır. Türklerin bağımsız hayat tarzlarının ev içindeki birimi olan oda ve göçebe kültürdeki çadırı arasında düzen ve plan örtüşmesi barizdir. Bu noktadan hareketle Türklerin mesken kökeninin göçebe kültürden geldiğini ve buradan beslenerek Anadolu’nun farklı ilkim bölgelerine göre değişip geliştiğini söyleyebiliriz (Küçükerman, 1991).

Türk evi, Osmanlı İmparatorluğunun fethettiği sınırlar içersin de özellikle Rumeli ve Anadolu taraflarında gelişerek yayılmış ve beş yüzyıl kendine has özellikleriyle hüküm sürmüş ev tipidir (Eldem, 1968, s.10).

Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türk kavimleri konar-göçer yaşamlarını kolaylaştıran barınakları da bu amaç doğrultusunda, sökülüp takılabilen biçimde tasarlamışlardır. Genellikle keçeden yaptıkları evlerine (çadır) *yurt* adını verdiklerini de elde edilen belge ve bilgilerden bilmekteyiz.

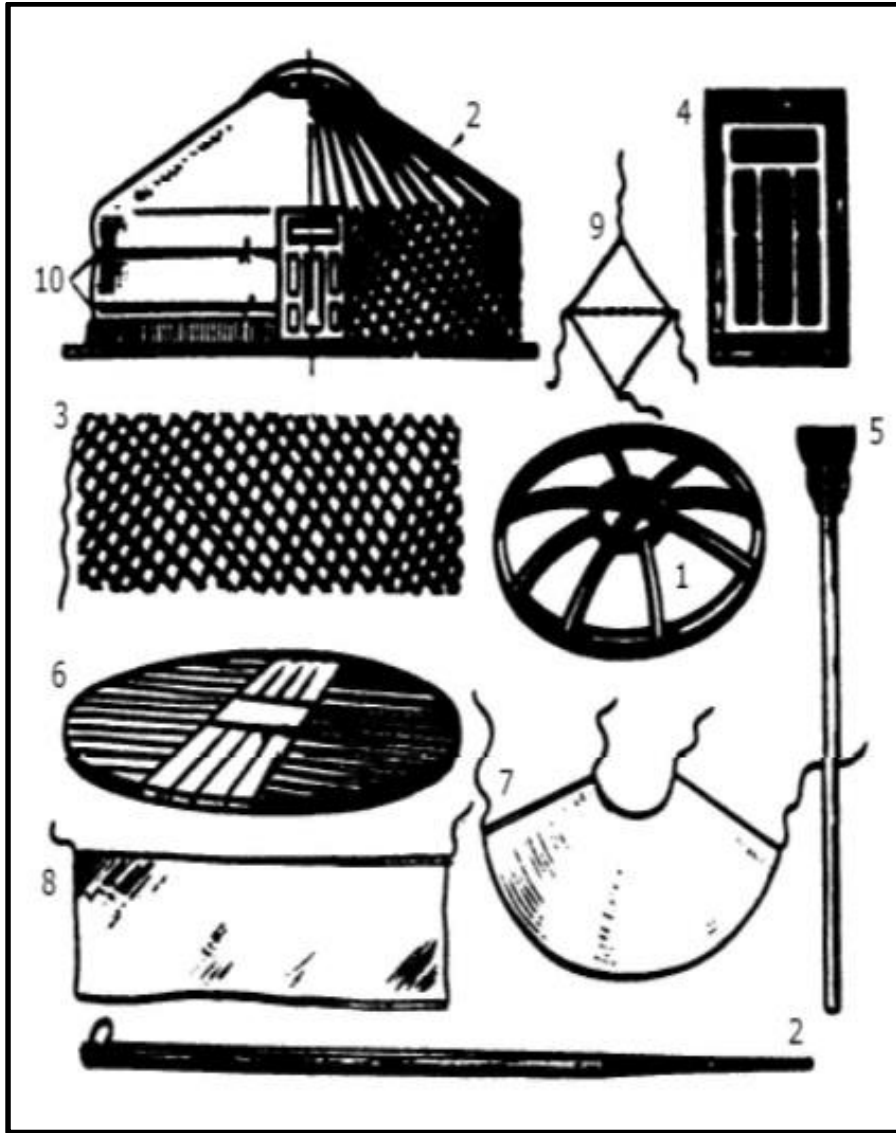
Şekil- 2 Orta Asya Türk Çadırı Plan Örneği

Yurt İç Düzeni: 1. Ateş yeri, 2. Kerevet, 3. Bölme, 4. Sandık ve denkler, 5. Eyer ve koşumlar, 6. Demir askılık (Altun, S. B. 2008, s130)

Anadolu’da yerleşik hayata geçen Türklerin çadır kullanımını geliştirerek 17.yy başlarına kadar kullandıkları çeşitli kaynaklarda görülmektedir. Selçuklulardan Kanuni Sultan Süleyman’ın en geniş sınırlarını çizdiği Osmanlı İmparatorluğuna kadar çadırların kullanım yer ve şekilleri de oldukça genişlemiştir. Selçuklu ve Osmanlının gerek sivil gerekse askeri yaşamlarını tasvir eden minyatürlerde Türklerin “yurt” kültürlerini uzun zaman kullandıklarına şahit oluyoruz. *Yurtlar* halen günümüzde, Türk dilini konuşan halkların (Kırgızistan, Türkmenistan, Kazakistan gibi) etkin ve yaygın olarak kullandığı barınaklardandır. Coğrafyamız yaylalarında yaşayan kandaş bazı Türkmenlerde halen bu çadırları kullanmaktadır.

Şekil- 3 Yurt Yapı Elemanları

Kaynak: S. B, Altun, 2008, s. 130.

Yurt yapı elemanları; 1: Çatı kasmağı, 2: Uğ, 3: Duvar İskeletini oluşturan kanatlar, 4: Kapı, 5: Orta direk, 6: Döşeme, 7: Çatı iskeletini kaplayan örtü, 8: Duvar iskeletini kaplayan örtü, 9: Tepedeki deliği örten tünlük, 10: İskeleti ve örtüyü bağlayan kolanlar ve ipler (S. B, Altun, 2008, s108).

Fotoğraf- 5 Yurt (Çadır) Elemanı “Uğ” Fotoğrafi

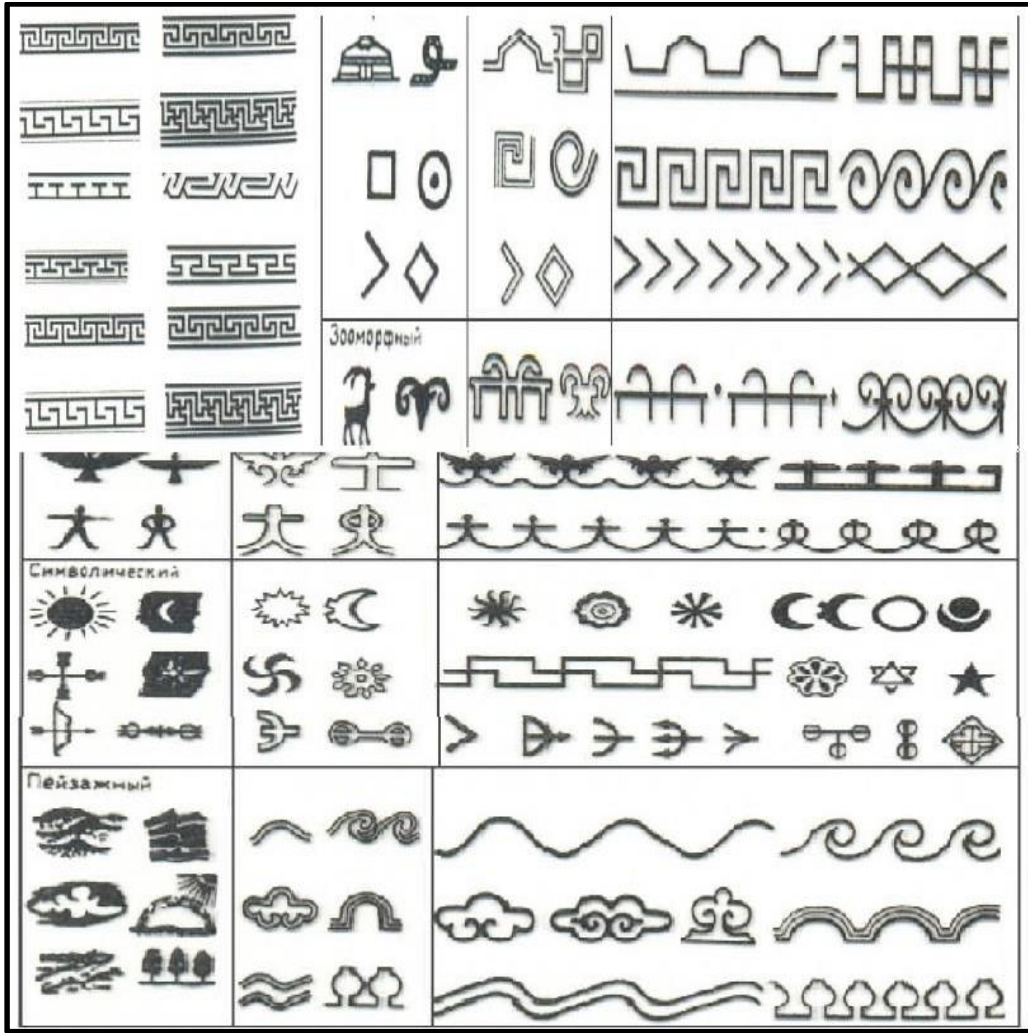
Kaynak: Altun, S. B. (2008).

Fotoğraf- 6 Çatı ve Duvar İskeleti Görünümü

Kaynak: <http://www.yurtworks.co.uk>, 2016.

Şekil- 4 Çadırlarda Kullanılan Bazı Motif Örnekleri

Kaynak: Altun, S. B. 2008, s133.

Türk ev tipi ile ilgili olarak çeşitli tanımlamalar olmakla birlikte; Doğan Kuban "Geleneksel Türk Ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi" olarak tanımlamaktadır (Kuban, 1976, s, 192).

Türk Evi; Anadolu' ya yerleşen Türklerin göçebe kültüründe edindikleri, sökülüp taşınabilen mesken tipini anımsatan hafif ahşap yapı tekniğiyle inşa ettikleri evlerdir. Osmanlı İmparatorluğu sınırları dâhilinde de, yapı malzemelerinin hemen her yerde kolayca elde edildiği konutlar bu geniş coğrafya da yaygın olarak kullanılmıştır (Cansever, 2002, 78).

Türk evinde, ana mekân birimi olan oda, düzenleyici olan sofa aracılığı ile yinelenerek, hem büyümeler hem de büyüme sürecindeki farklılaşmalar elde edilebilmektedir. Yani bir yandan aynı plan tipinin yüzlerce çeşitlemeleri, diğer yanda aynı temel öğeler ile farklı plan tipleri elde edilebilmektedir. Bu süreçte oda biçimsel kararlılığını korurken sofa sayısız değişmelere uğramaktadır. Sofa, odalar arasında ilişkilerin sağlandığı bir ortak alandır. Evler nasıl bir sokağa veya caddeye açılıyorsa, ev içindeki her bir oda da sofaya açılır. Anadolu'da “Hayat, sergâh, ev ortası, yazlık, sayvan, çardak, divanhane, nanay, tahtaboş, çağnışır” gibi isimler alan sofa kimi zaman eyvanlarla genişletilmiş, birçok işlevi yerine getiren umumi yaşam alanı olmuştur. Sofa Türk evinde bulunduğu yere göre ev planını etkiler (Sözen, 2012, 3).

Geleneksel Türk evi avlu, taşlık, sofa ve oda gibi kısımlardan oluşmaktadır. En önemli belirleyici özelliği avlu içinde kurulmuş olmasıdır (Bozkurt - Altınçekiç, 2013, s.70). Türk evi, beş yüzyıl içinde sürekli olgunlaşmış, yayıldığı birbirinden farklı coğrafyalarda çeşitli ev tipleri ortaya çıkmıştır. Birbirinden yüzlerce kilometre mesafede ve çok farklı şartlar altında inşa edilmiş evlerde dahi, ev planlarının ana hatları bakımından aynı olduğu görülür. Bu durumda, Türk evinin çeşitliliğine rağmen ortak özellikler barındırmasında ki ana unsur plandır. Türk evi esas itibariyle tek katlıdır. Fakat zaman içerisinde yaşam gereksinimlerine bağlı olarak kat sayısı artmıştır. Kat sayısının artmasına karşın evin yaşam katı tek bir katta toplanmıştır. Yaşam katı yapının mutlaka en üst katına yapılır (Eldem, 1968, s.11).

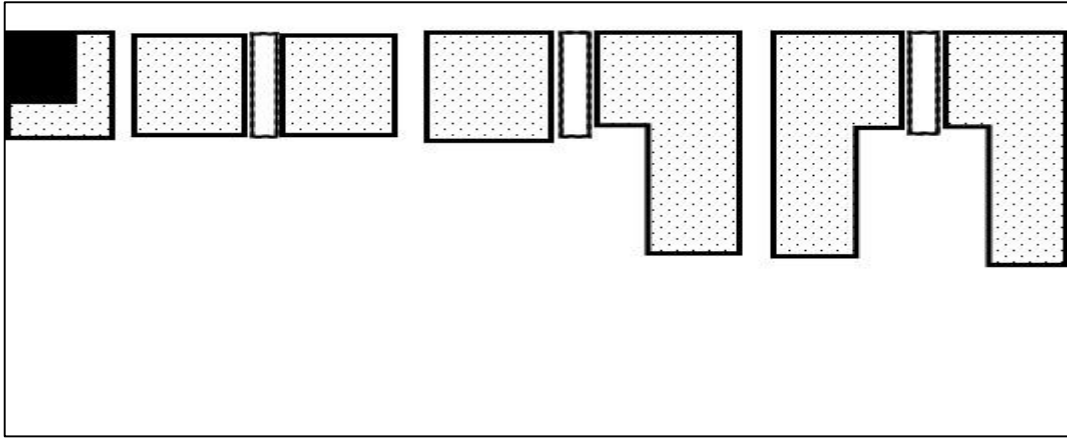
Türk meskenlerinde odalar, planın nasıl olacağı hususunda belirleyici bir öneme sahiptir. Odalarda oturma düzeninin ana unsuru sedirlerdir. Oda giriş kapısının tam karşısındaki duvara genellikle ocaklar yapılır. Ocaklar, yüklükler ve dolap nişleri iç mekândaki yapı elemanlarıdır. (<http://esergultekin.blogcu.com/geleneksel-Türk-evi-plan-tipinin-gelişimi/2964429> Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2016).

Genel olarak Türk evi planı, sofasız plan, dış sofalı plan, iç sofalı plan, orta sofalı plan olarak dört grup içerisinde incelenmektedir.

-Sofasız Plan: Odaların yan yana dizilimi ile oluşan formdur. Bu plan türü daha çok sıcak iklime sahip bölgelerde tercih edilmektedir. Bu plan tipinde sofa görevini alt kattaki avlu görür. Güneydoğuda Anadolu da bu plan tipine sıkça rastlanır.

Türk Ev plan tipinin belki ilk örneklerinden biri olan bu tipte oda veya odalar, yan yana dizilerek evi oluştururlar. Odaların birbirleriyle bağlantı işlevini avlu görür. Bu plan tipi daha çok sıcak iklime sahip bölgelerde kullanılmıştır. (Eldem, 1968, s,25)

Şekil- 5 Sofasız Plan

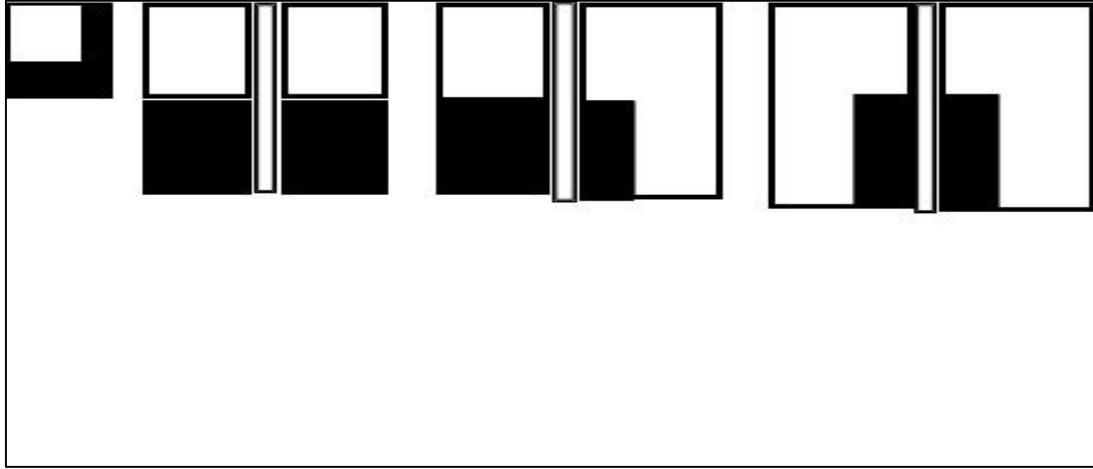

Kaynak: S, Eldem, 1969, s. 25-197.

- **Dış Sofalı Plan:** Odaların bir sofa etrafında “L” ve “U” biçimde dizilimi oluşan plan biçimidir. Odalar sofaya, sofa revaklarla bahçeye açılır. Hemen her yörede uygulanmış kullanışlı plan tipidir.

Konut Plan tipinin ortaya çıkışının ilk aşamasıdır. Odalar bir sofa ile birbirlerine bağlanmıştır. Hitit ve Helenistik konutlarında bu plan tipi kullanılmıştır. Dış sofalı plan tipi evlerde, simetriye pek önem verilmemiştir. Odalar kullanım sıklığı ve amacına göre sofa üzerine serbest düzende dizilmiştir. Bazı evlerin plan tipinde uygulanan simetrik düzenlemeler oldukça güzel sonuçlar da vermiştir. Sofanın kenar ucuna ilave edilen köşk, oda şekline girer. Yapılan eklemeler sofanın bir veya iki ucunda olması ile “L” ve “U” şeklinde ortaya çıkan iki kollu plan tiplerini oluşturur. Dış sofalı plan örneğinin bildiğimiz en eski örneği Topkapı Sarayındadır. (Eldem, S. H. (1968). Türk evi plan tipleri, İstanbul, s,25-32)

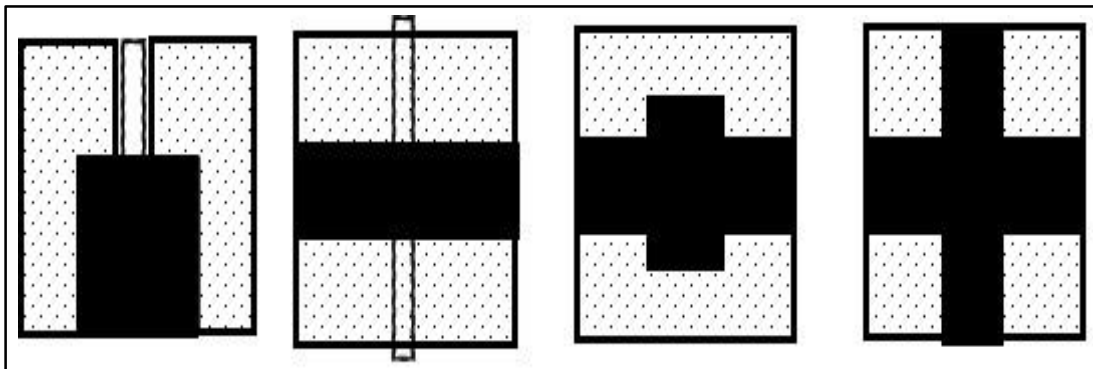
Şekil- 6 Dış Sofalı Plan

Kaynak: S, Eldem, 1969, s. 25-197.

- **İç Sofalı Plan:** Odaların sofanın karşılıklı her iki yanına sıralanması ile oluşan plan tipidir. Daha çok şehir evi karakterini taşır. XIX yüzyılda dış sofalı plan tipinin geliştirilmesi ile kullanılmaya başlanan plan, hemen her şehirde uygulanmış plan tiplerindedir. Plan tiplerinin gelişim sürecindeki ikinci aşamasıdır. Sofanın iki yanı odalar ile çevrilmiştir. Gerek duyulması halinde İç sofaya, eyvan veya merdiven sofası da eklenerek genişletilir ve daha ferah bir ortam sağlanır. XIX. yüzyılda geniş, ferah ve gösterişli merdiven modası, üç kollu merdivenlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İç sofalı plan tipinin sağlıklı ve ekonomik olması kullanılabilirliğini de artırmıştır. Sofanın iki tarafına dizilen odalar, dış duvarlardan yer kazandırma imkânı sunmuş, odalar arası irtibat da kolaylaşmıştır. (Eldem, S. H. (1968). Türk evi plan tipleri, İstanbul, s.25)

Şekil- 7 İç Sofalı Plan

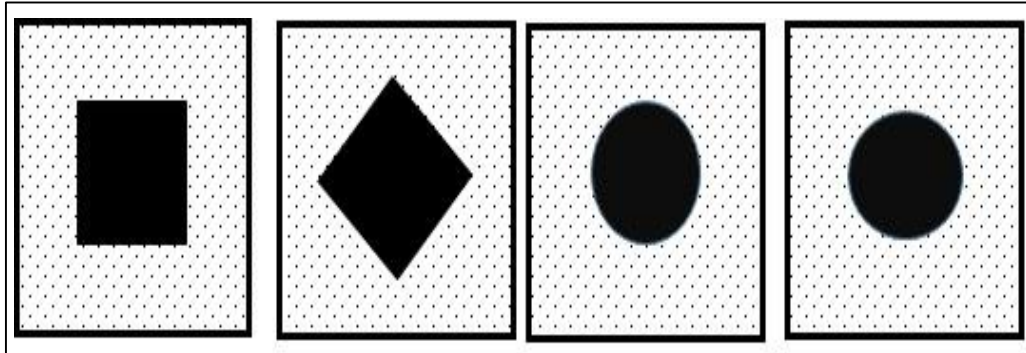

Kaynak: S, Eldem, 1969, s. 25-197.

- Orta Sofalı Plan: Sofa kısmı evin merkezinde ve odaların sofanın etrafına dizilimleri ile oluşur. Türk Tipi plan tipleri içinde en yaygın ve gelişmişidir. Plan gelişiminin üçüncü aşamasını temsil eder. Evin merkezinde olan sofanın etrafı odalarla çevrilmiştir. Sofanın ışık olması için eyvan şeklinde boşluk bırakılır. Eyvanlar daima sofanın merkezi üzerine getirilerek sofayla bütünlük oluşturulur. Sofaya açılan eyvan sayısının dörde kadar artırılabilir olması, farklı ve konforlu plan tiplerinin ortaya çıkmasını mümkün kılar. Ekseriyetle, büyük evler için kullanılan plan tipleridir. (Eldem, 1968.s,25,; Eldem, 1954, s. 24).

Türkistan coğrafyası halklarının, geleneksel Türk mimarisin de kullanmış oldukları en yaygın yapı malzemeleri, uzun süreden beri yaşadıkları bölgenin doğasına uygun olarak taş, tuğla, kerpiç ve ahşap olmuştur. Ormanlık yaşam alanlarında ahşap malzemeyi, kurak yaşam alanlarında ise taş ve kerpici kullanmışlardır. (Başlılar Altun, 2008, s.41).

Şekil- 8 Orta Sofalı Plan

Kaynak: S, Eldem, 1969, s. 25-197.

2.1.1 Geleneksel Türk Evine Tesir Eden Etkenler

Genel olarak Türk evi, Türk aile yapısının, yaşam kültürü ve töreleri ile biçimlenmiş belirgin özellikler kazanmış ev tipidir. Bu bağlamda Geleneksel Türk odası ile eski Türk çadırı arasında ki temel örtüşmeler bunun ispatı niteliğindedir. (Arat, Y. 2011, s.18).

Türklerin Orta Asya'dan, Anadolu'ya göçü ve yerleşim süreci, yaşamsal döngünün etkin ve sürdürülebilir şekilde sonuçlanması ancak var olan barınma gerçeklerinin (çadır kültürü), yerleşik düzene uygun olarak uyarlanmasıyla gerçekleşmiştir. Bu süreçte oluşan sorunlar, ancak ilerleyen zaman içinde çözüme

kavuşmuştur. Zaman içinde, kullanılan farklı yapı malzemelerinin (ahşap ve kerpiç vb.) yaygınlaşmasıyla, kendi edindikleri bilgi ve görüp etkisinde kaldıkları kültürlerden öğrendikleri ile kendilerine özgü yerleşik hayat kurma imkânı bulmuşlardır. (Arat, Y. 2011, s.18).

Türk evi, eski Osmanlı Devletinin sınırları içinde, Rumeli ve Anadolu coğrafyasında, kendini göstermiş ve 500 yıl kadar varlığını sürdürmüş ev tipidir. Türk evi kavramı, ilk olarak Anadolu'da kendi kimliğini bulmuş, kültürel süreç içerisinde olgunlaşmasını tamamlayarak vücut bulmuştur. Daha sonra Anadolu coğrafyasından çıkarak Avrupa'nın çeşitli yerlerinde kökleşmiştir (Eldem, 1968, s.11).

Türk tipi evler yapı malzemeleri ve estetik kaygılar dışında, Türk-İslam aile yapısı ve ailenin yaşam içindeki önemi, ekonomik ve sosyal şartlar da meskenlerin düzenlenmesinde etkindir (([http://esergultekin.blogcu.com / geleneksel-Türk-evi-plan-tipinin-gelişimi /2964429](http://esergultekin.blogcu.com/geleneksel-Türk-evi-plan-tipinin-gelişimi/2964429) Erişim Tarihi: 03.05.2016).

Orta Asya'dan Balkanlara, Kuzey Afrika'dan Arabistan'a, oradan Karadeniz'in kuzeyine kadar uzanmış bir coğrafyada varlık göstermelerine rağmen, geleneksel Türk evleri arasında belirli bir karakter ve nitelik birlikteliği de gösterirler (Arat, Y. 2011, s.18).

Uzun yıllar boyunca bulunduğu çevreye ait yaşamı ve yaşayışı etkileyen, gerek kültürel ve toplumsal, gerekse ekonomik açıdan zenginleşen geleneksel konut dokusunun değişmez yegâne elemanı olan Türk evi, günümüz toplumunun yaşam standartları ve teknoloji karşısında kendini yenileyememesi sonucu yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır (Başlılar Altun, 2008, s.41).

2.1.2 Geleneksel Tokat Evlerinin Genel Özellikleri

Tokat evleri genellikle iki katlıdır. Her iki kat arasında bir ara kat yer alır. Zemin katta bir taşlık, iş evi, kiler, odunluk gibi mekânlar bulunur. Bir ve ya iki odalı ara kat daha basıktır ve kışın oturmak için kullanılır (Çal,1988, 39).

Fotoğraf- 7 Tokat ‘‘Atatürk Evi ve Etnografya Müzesi’’ Olarak Korumaya Alınan Meskenden Ara Kat Örneği

Meskenlerin neredeyse tümünde zemin kat, servis işleri için ayrılmıştır. Aslında bu tip tasarım yalnızca Tokat’a ait bir özellik değildir. Genel olarak Türk konut mimarisinin XIX yy has belirgin özelliklerindedir (Çal, 1988, 42)

İlde saha araştırmasında elverişli şartları taşıyan evlerin on dört tanesinde iki kat arasında bir ya da iki odalı ara kat olduğu görülmüştür. Geleneksel Tokat Konut plan tipinde merkezi sofa belirleyici etkindir. Konutlarda duruma göre dış ve iç sofalı iki ana plan tipi Tokat evlerinin hemen hepsinde kullanılmıştır. Konutların ana cepheleri sokağı görür. Dış cepheleri gösterişsiz olan konutların çıkmaları dikkat çeker.

Akok Tokat’ ta yaptığı çalışmasında geleneksel evler ve çıkmalar için şu ifadeleri kullanmıştır; ‘‘Tokat’ın eski evleri, mimari ve yapıcılık hususiyetleriyle, her bakımdan klasik Türk evi karakterini taşımaktadır. Dar sahalarda müsait bina kurma arzusundan dolayı çeşitli nüanslar gösteren plan tertiplerine rastlanmaktadır. Binaların

konuuları daima geniş manzaraya sahip olmak arzusundan gelmektedir. Birçok meskenlerde sokaklara çıkmalar şeklinde taşmak isteği vardır.” (Akok, 1958, 109-147).

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde benzer şekilde çıkmalara rastlamak mümkündür (Akok, 1958, 109-147).

Alttan eli böğründelerle desteklenen, farklı şekillerle dış cephede göze hoş görünen bu çıkmalar Tokat evlerinde yaygındır. İldeki Geleneksel konut tiplerinde yörede sıkça kullanılan kiremitle örtülü beşik çatı örneği görülür. Çatı saçakları kaplamasız ve yalındır. Evlerin temel yapı elemanları taş, kerpiç ve ahşaptır. Karadeniz bölgesi özelliği taşıyan ilde kolay bulunan ahşap malzeme karkas sistemin ve ara duvarların ana malzemesidir. Zemin kat ve bodrumlarda taş, taşıyıcı ağaç karkasın araları kerpiç malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Fotoğraf- 8 Tokat Latifoğlu Konağı Eliböğründe Örneği

Dış görüntüleriyle oldukça mütevazı görünen evlerin içi, ahşap ve alçı süslemelerle ilgi çekicidir. İç mekân, alçı aynalıklar, nişler, ocaklar, mumluklar ve

ahşap tavanlarla süslenmiştir. XIX yy başlarına tarihlendirilebilen Süslemeler genellikle bitkisel motifli kitabetlerdir (İbrahimzade- Atak, 2010, S, 34).

Tokat geleneksel evlerinin karakteristik özelliklerini genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz.

- Çoğunlukla bitişik nizamda bir araya gelen evlerin organik yerleşimi
- Sokak sınırlarını çizen evleri
- Küçük ölçekte plan ve bu planın dışı vurmasıyla oluşan cepheleri
- Kat sayıları
- Çıkmaları
- Plan bazında çoğunlukla iç sofalı plan tipinde oluşları

Saka çalışmasında şöyle devam etmiştir ; “*Odalar, Türk Evi odasının tüm özelliklerine sahiptir. Girişte bir ayakkabılık kısmı, sedirler, ocaklık, dolap, yüklük, sergen ve lambalık, odalarında mevcuttur.*” (Akın, Saka, and Özen, 2010, s,167-189.)

Geleneksel Tokat Evleri, ana cephesinden yapım tekniğine, kullanılan malzemelerden motif bezemelerine ve plan tiplerine kadar olan özellikleriyle incelendiğinde XIX ve XX yy Türk konut mimari anlayışının Anadolu’dan balkanlara kadar sayısız örneklerle dolu gurubu temsil ederler (Yılmaz, 2012, s151)

2.1.3 Mimari Yapı Özellikleri

Tokat’ın tarihi değer taşıyan evlerinin plan tiplerinde genellikle, zeminde kışlık ve yazlık iâşelerin muhafaza edildiği kiler adı verilen küçük bir oda bulunur. Hizmet ya da servis alanı ile birlikte bulunan mutfakta yine aynı katta yer alır. Üst katlarda ise yazlık ve misafir ağırlama odalarının yer aldığı bir düzenleme mevcuttur. (Akok,1958, s.109-147.)

Tokat’ta Geleneksel yapıda inşa edilen evlerin genelinde, zemin ya da giriş kat ile birinci kat arasına ek bir ara kat yapılmıştır. Ara kat olarak düzenlenen alanda iki oda konumlandırılmıştır. Tuvaletler genellikle giriş katta yer alsa da, burada ara katta odaların dışında kalan bir köşeye de tuvalet konduğu görülmektedir (Çal, 1988, s28-32).

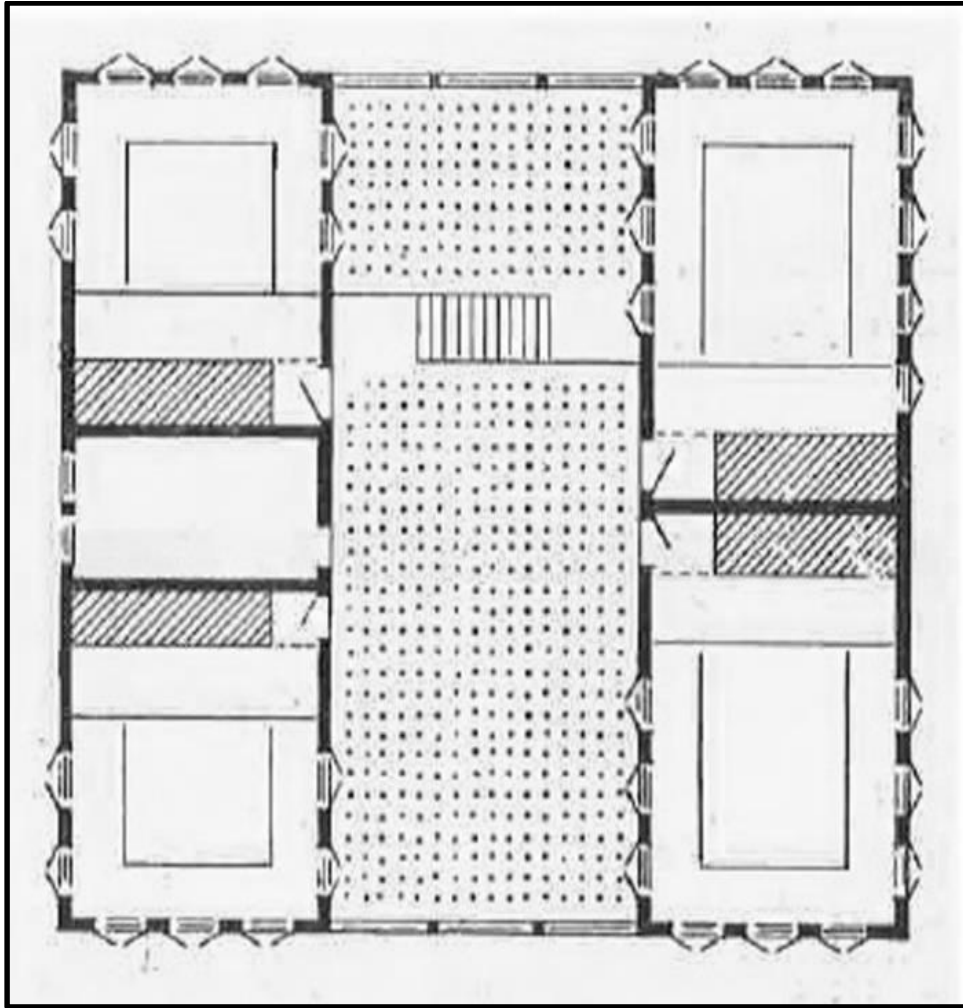
Banyo ihtiyacı üst katlardaki odaların bir duvarına, boyunca yapılmış dolapların (yüklük) içine yerleştirilen “çağ” adı verilen yıkanma alanı ile karşılanmıştır. Çağ ara katta bulunan odalarda da vardır. Ara kat odaları ile üst kat odaları arasında keskin

farklar görülmesine de, üst kat odaları daha ferah, aydınlık ve geniştir. İç donatı ise daha özenli çalışılmıştır (Çal, 1988, s28-32).

Geleneksel Tokat evlerinde yaygın olan plan tipleri; **İkiyüzlü iç sofalı, üç tarafı odalı** olan tipte, genelde oda sayısı ikidir. Odalar ortadaki sofaya açılır. S.H. Eldem'e göre, "*Türk evi plan sürecinde, üçüncü evreyi temsil eden plan tipidir*" (Akok, 1958, s,109-147).

Şekil- 9 İkiyüzlü İç Sofalı Plan Tipi

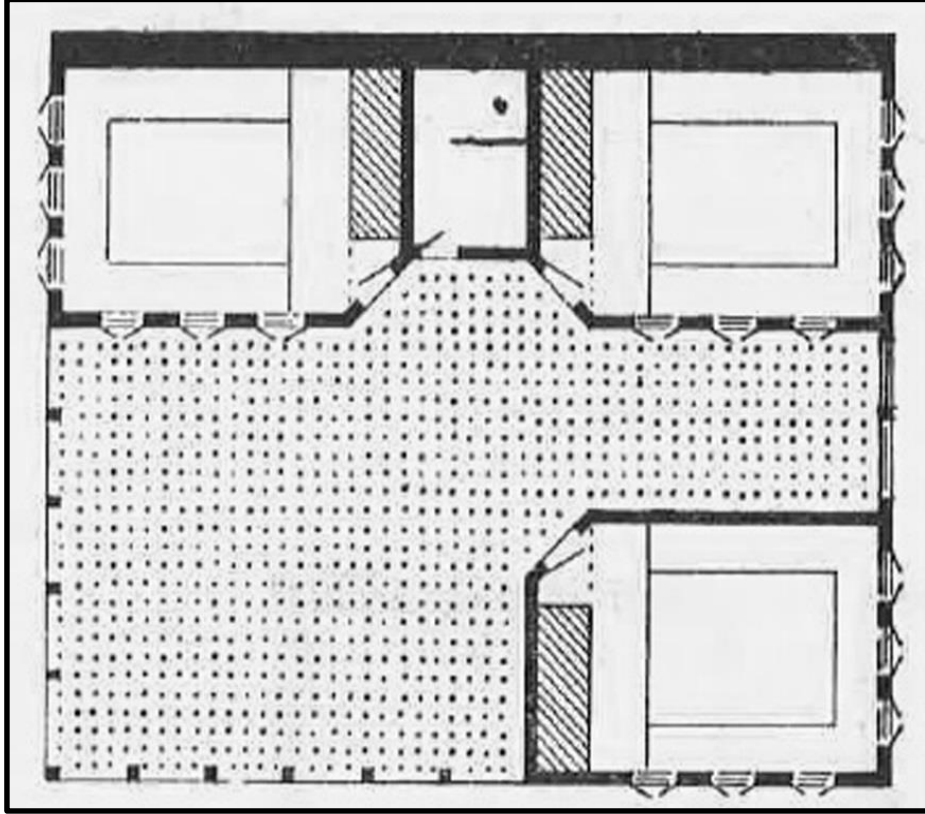

Kaynak: Sedat Eldem, 1954, s93.

Diğer bir biçim olan, **dış sofalı, dış ve köşe sofalı planda**, daha derin ve neredeyse dört odalı plan şekli alan sofanın etrafı " L " biçimde dizili odalarla tamamlanmıştır. Üç köşe uca sahip olan sofada büyüklükleri birbirlerinden farklı üç adet başoda bulunur. Bu planda dikkat çeken ve yaygın olan örneklerde, pahlı duvar

içlerine ve köşelere konan oda kapıları sofanın iç yüzüne hareket vermiş, böylece sofa da hareket yakalanmıştır. (Eldem, 1969, s39-91.)

Şekil- 10 Dış sofalı, dış ve köşe sofalı Plan Tipi

Kaynak: Sedat Eldem, 1954, s34

2.1.4 Kullanılan Yapı Malzemeleri

Tokat Orta Karadeniz bölgesinde yer alır. İklim özellikleri ve coğrafi yapısı gereği hemen her türlü ağacın yetiştiği yörede yapı malzemesi olarak yaprağını döken (Kayın, kızılâğaç, gürgen, ıhlamur, kestane) ağaçlardan oldukça yararlanılmıştır.

Yörede geleneksel yapının en eski ve temel doğal malzemeleri taş ve ağaçtır. Ağaç malzeme, taşıyıcı, dikme, dolgu, iç bölme duvar sistemlerinde ve kaplamalarda, döşemelerde, kirişlerde, kapı ve pencere doğramalarında, çatı elmanı ve örtülerinde, hemen her türlü sabit ve hareketli ev donatılarında kullanılmıştır.. Zemin kat, depo alanları ve temeller birkaç örnek haricinde tamamen taş malzeme ile yapılmıştır. (Sümerkan, 1990, s30-47.)

Evlerin yapı malzemesi taş, ahşap ve kerpiçtir. İnşa malzemesi ahşap çatkı arası kerpiç dolgudur. Hımış yapı tekniğinin de kullanıldığı konutlarda, giriş katların yer

döşemeleri taşla kaplanmıştır. Ağaç, temel taşıyıcı öge olarak tercih edilmiştir. Ağaç uzatma ve kirişlerle örülen iskeletin boşluk alanları kerpiçle doldurulup üstü sıvayla kapatılmıştır. İç bölme duvarlar ağaç karkas tekniğiyle yapılmıştır. Kapı ve Pencere kolları, Ev giriş kapı tokmakları ve kapı üzerinde kullanılan kabaralar da kısıtlıda olsa metal kullanılmıştır. (Yılmaz Şule, 2012, Tokat Bey Sokağı Evleri, YLT. Ankara)

Akın, “*bağdadi tekniği daha çok bölücü duvarlarda ve çıkmalarda kullanılmıştır. Genel olarak tavan ve döşeme malzemeleri ise ahşaptır.*” Tespitinde bulunmuştur. (Akın, Saka, and Özen, 2010, s.167-189).

Kuban, hımiş yapı tekniğinin, “*Anadolu’nun kıyı şeridi ile orta Anadolu arasında bir ikinci çember gibi dolanan, Sivas dolaylarından batıya ve İç Ege’den Torosların kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve yer yer diğer bölgelerde ve hatta Balkanlarda*” görüldüğünü belirtmiştir. (Kuban, 1982, 109)

Fotoğraf- 9 Hımiş Tekniği için Kerpiç Dolgu Hazırlanışı

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org>, 2016

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- TARİHİ VE KÜLTÜREL DOKU AÇISINDAN TOKAT KÜLTÜR EVİ (PAPAZ HANI)

3.1 Tokat Kültür Evinin (Papaz Hanı) Tarihçesi

Orta Asya’da başlayan Türk konut mimarisi, uzun ve zorlu yolculuğu boyunca gelişimini sürdürmüş, kültürünü Anadolu’ya da taşıyarak zamanla burada ki kültürlerden de etkilenecek senteze uğramıştır. Her şehrin konut mimarisi coğrafya, yörenin tabiat şartları ve kültür özelliklerinden etkilenecek çeşitli tarzlarla inşa edilmişlerdir. Geleneksel açıdan Anadolu kültür ve yaşantısının izlerini taşıyan meskenlerin, hali hazırda olan numuneleri XVII. yüzyıldan öteye gitmez. Durumun bu halde olmasının başlıca sebepleri, inşa gereçlerinin zayıflığı, doğal afetler ve kullanıcıların yeterli bilgi ve şuura sahip olmayışı diyebiliriz. Dış etkenlerden korunma gereksiniminden ötürü kurulan evler, bu gayeden daha öte Anadolu’nun kültürel yaşamını içinde yaşatan çok amaçlı binalar olarak ta kıymetlenmişlerdir.

Tokat ilinde geleneksel ev numunelerinin bir kaçı dışındakilerinin yapım tarihi maalesef belli değildir. İl merkezinde ayakta kalabilen bazı Konakların yapım tarihine ilişkin farklı veriler bir öngörü yapmamızı mümkün kılarsa da tam tarih vermek oldukça zordur. İlde bulunan diğer meskenlerde yapılan incelemelerle elde edilen verilerin birleştirildiğinde kesinlik ifade etmese de inşa tarihlerine ilişkin güçlü ipuçları bulunmaktadır.

Akok ve Çal, “*Latifoğlu Konağında sıva üzerine kalem işi cami, yelkenli tasvirleri, Madımaklar Evi ve Yağcıoğlu Konağı’nda ahşap üzerine kalemişi ile yapılan vazo içindeki çiçek motifleri, Zile Şeyh Nusret Türbesi (1858) ve Merzifon Kara Mustafa Paşa Cami (1875) şadırvanındaki tasvirlerle paralellik gösterir. Bundan dolayı söz konusu yapılar 19. yüzyılın ortalarına tarihlendirilir*” demiştir. (Akok 1958; 134-144,; Çal, 1988; 6-21).

Bizim çalışmamıza konu olan meskenin giriş kattaki büyük odada bulunan ahşap künde kari tavan süslemesi, Latifoğlu Konağında bulunan mutfak tavanıyla ortak özellikler gösterir.

Fotoğraf- 10 Latifoğlu Konağı Kündekari Tavan Süslemesi

Fotoğraf- 11 Latifoğlu Konağı Alçı Ocak Sundurması

Tavanlardaki süslemeler dairesel formlu göbek etrafına “S” biçimli motiflerin oluşturduğu kare alanlarla sınırlanmıştır. Evin giriş kattaki büyük odasında ve üst kattaki küçük odada alçıdan yapılmış ocak sundurmaları da benzerlik taşımaktadır. İncelenen başka konut örneklerinde de alçı malzemenin, pencere ve lambalıklarda kullanıldığı tespit edilmiş ortak benzerliklerdendir. Latifoğlu ve Yağcıoğlu konaklarında giriş katlarda oturma odaları vardır ve iki konakta ara kat olmaması, çalıştığımız Papaz Hanında da rastladığımız bir başka ortak noktadır. Meskende giriş katta odalar sofaya açılan biçimde tasarlanmıştır (İbrahimzade -Atak, 2010, s 119)

Atak ve İbrahimzade, *“Evin eski sahiplerinden Hasan Erdem’le yapılan röportajda yapının Tokat’a gelen tüccarlarının konakladığı bir nevi han olduğuna dair bilgiler edinmiştir.”*

Bu söylemleri destekleyen güçlü ipuçları bulunmaktadır. XVII. yüzyılın gezginlerinden, Tavernier’in kenti geldiğinde Tokat’la ilgili verdiği bazı bilgilerin örtüştüğü görülmektedir. “Tavernier (1678: 174) İlin küçük bir betimlemesini yazarak cümlelerinin devamında, *“...Tokat’a has iyiliklerden biri, oradaki kervansarayların etrafında, tacirlere kiralanmış birçok hususi odaların mevcudiyetidir. Seyahatimiz boyunca diğer hiçbir yerde görmediğimiz bu odalar kervansarayların gürültüsünden uzak, sakin ve rahat yerler olup, yolcu orada, kendilerini menfaat şaikiyle rahatsız eden adamlardan uzak, dostlarıyla sohbet ederek serbestçe şarap içebilir...”* diyerek XVII. yy’ da Tokat’a gelip-geçen tacir ve iş adamlarının kervansaraylar haricinde konaklamak için han tipi yapılarda oda kiralaması yapabildiklerini göstermektedir. Bu durumun XVII yy sonrası zamanlarda da devam ettiği fikri oldukça güçlüdür (İbrahimzade -Atak, 2010, s15).

İncelemeye aldığımız konutun yapım tarihi ve mimarının kim olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Tokat’ta tarihi değer taşıyan bu yapıların inşaat yılı ve yapanları hakkında hiçbir kayıt maalesef yoktur. Ancak, yukarıda bahsedilen örnekleri dikkate alarak araştırmasını yaptığımız konutla ilgili tarihlendirme verilebilir. Emsal örneklere, kullanılan süslemelerdeki bitkisel motiflere bakarak 19. yy’ın erken dönemlerine işaret edilebilir. Çünkü daha geç dönemde süslemelerde geometrik motiflerin yoğun kullanıldığı görülmektedir. (Çal 1988; 50). Tüm bunlara ilaveten araştırmalarımızda edindiğimiz Sivas Koruma ve Kültür Kurulu teknik

raporunda (Ek No 1) Papaz Hanı (Kültür Evi) yapım tarihi için 1860 lı yıllardan bahsedilmektedir. Hasan ALMAZ evi olarak tapuda kayıtlı konut Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 01.09.2009 tarih ve 1390 sayılı kararıyla Kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Çok katlı plan tipinde rastlanan genel yıkanma yeri banyo ya da hamam araştırma konumuz olan Papaz hanında da mevcut değildir. Bunun yerini her oda da duvara gömme ahşap dolapların (yükçük) oda kapısıyla bitişik olan kısmında kareye yakın boşluklarla oluşturulmuş “Çağ” adı verilen günlük yıkanma alanları almıştır.

Fotoğraf- 12 Gusülhane / Çağ Adı Verilen Yıkanma Alanı

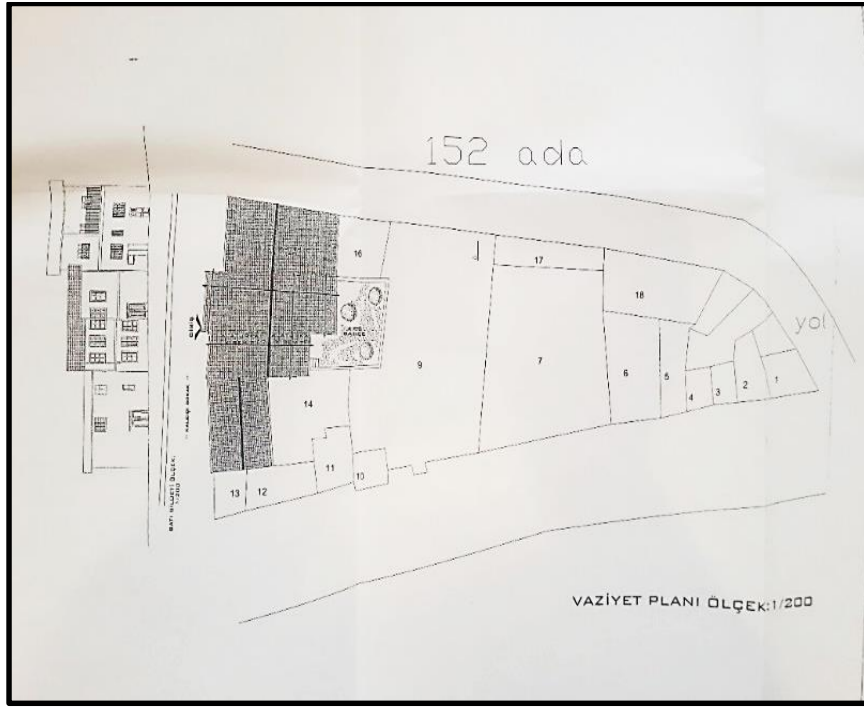

3.2 Yapının Planı

Bodrum üzeri iki katlı yapıda, alt katta giriş hol ve iki oda, üst katta sofa ve iki adet oda bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı, zemin ve üst katları içerden bir merdivenle bağlanarak uygulanmış bir yapıdır. Kuzey ve güney cephelerinde bitişik iki katlı

yapılar bulunmaktadır. Yığma kerpiç ve ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile yapılmıştır. Bölgede yaygın olan alaturka örtülü beşik çatıyla kaplanmış olan mesken, diğer emsal yapılarla karşılaştırıldığında nitelikli görünmektedir.

Fotoğraf- 13 Papaz Hamı Vaziyet Planı

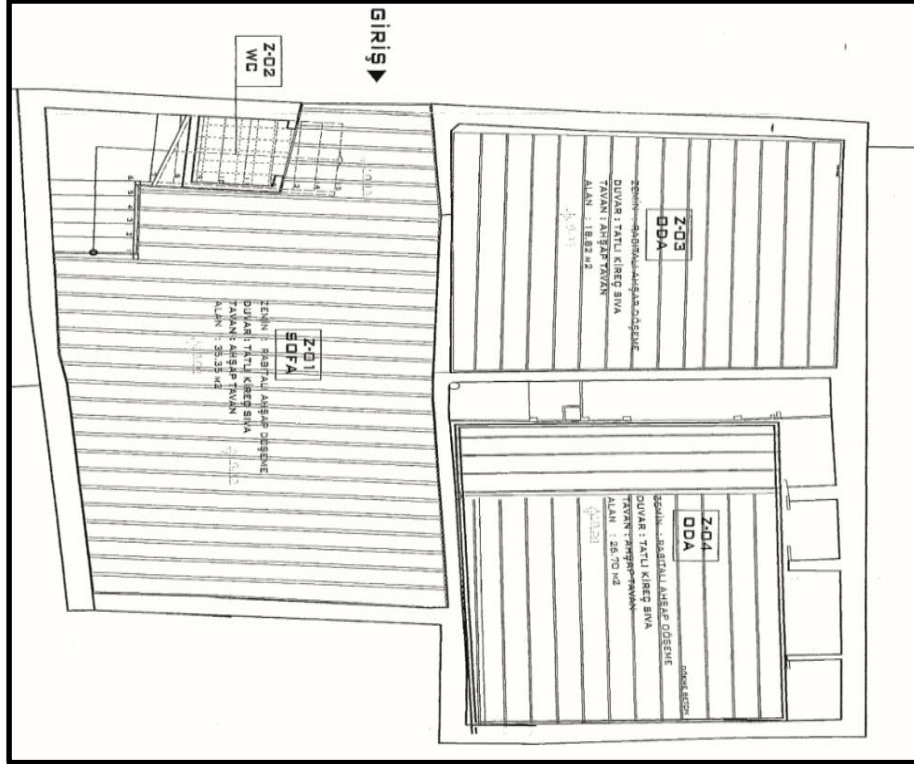
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

3.2.1 Giriş Kat Planı

Giriş kat, ahşap hatıllı, yığma kerpiç ve üst kat ara duvarlarda ahşap karkas arası kerpiç dolgudur. Giriş çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. 8.2 x 4.2m ölçülerinde, 2.80m yüksekliğindeki bu alanda üst kata bağlantıyı ahşap bir merdiven sağlamaktadır. Oda zemini rabıtalı ahşap döşeme, tavanı ise ahşap kirişlerle dizili yine ahşap tavadır. Duvarlar tatlı kireç ile sıvanmıştır. Bu kattan doğu cephesine açılan ahşap bir kapı ile bahçeye çıkılır. Kapının hemen yanında ahşap pencere bulunmaktadır. Bodrum kata buradaki bahçeden inilen merdivenle geçilir.

Şekil- 11 Giriş Kat Planı

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Z01 (Zemin kat Sofa), giriş kapısından içeri girildiğinde dikdörtgen şemalı 8.2x4.2m. Ölçülerinde, tavan yüksekliği 2.90m. Olan bir sofa bulunmaktadır. Tavanı ahşap kirişlerle örtülü sofanın zemini bilinçsiz kullanıcılar tarafından şap dökülerek karoyla kaplanmıştır (Resim 16). Restorasyon çalışması ile zeminlerdeki bu kaplamalar kaldırılarak, rabıtalı ahşap döşeme açığa çıkarılmış ve gerekli bakımları yapılmıştır. Duvarları tatlı kireçle sıvalı odanın doğu tarafında muhdes iki adet, ahşap pencere bulunmaktadır. Pencerenin hemen yanındaki Ahşap muhdes kapıdan bahçeye çıkılmaktadır. Bahçede bulunan merdivenlerden evin bodrumuna (Mahzen) inilir. Sofayı üst kata bağlayan giriş kapısı yanındaki 16 basamaklı ahşap merdivenlerdir (Resim 17).

Fotoğraf- 14 Papaz Hanı Ön Cephe Görünüşü

Fotoğraf- 15 Restorasyon Öncesi Giriş Kat

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Fotoğraf- 16 Restorasyon Sonrası Sofa ve Merdivenler

Fotoğraf- 17 Restorasyon Sonrası Sofa

Z02 (Zemin kat hizmet Odası/Mutfak), giriş kapısının kuzeyinde kalan küçük oda zemin ve tavanları ahşap kaplama olup, duvarlı tatlı kireç sıvadır. Sokağa bakan

iki adet muhdes pencere ile aydınlatılmıştır. Şuan ofis olarak kullanılan 18.82m² oda geçmişte mutfak olarak görev yapmıştır.

Z03 (Zemin Kat Büyük Oda), Giriş katın kuzeyinde kalan Büyük oda özenle yapılan mekânlardan biridir. Taban ve tavanları ahşap kaplama, duvarları tatlı kireç sıvadır. Odada üç adet pencere bulunmakta bunlardan biri özgün durumdadır. 26.70² büyüklükteki odada oldukça nitelikli ahşap dolaplar ve tavan süslemeleri ile birlikte bir adette niş bulunmaktadır.

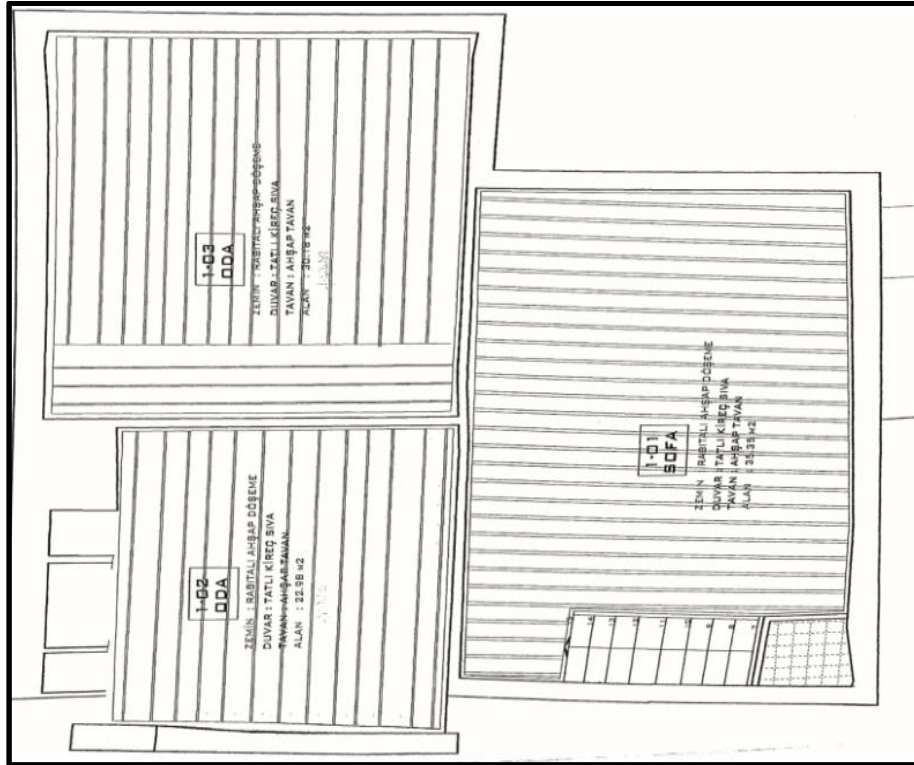
Fotoğraf- 18 Giriş Kat Büyük Odadan (Z03 numaralı) Genel Bir Görünüm

3.2.2 Üst kat Planı

Alt ve üst katları birbirine içerden bağlayan merdiven bulunmaktadır. Katta sofa ve buraya açılan iki adet oda vardır. Bu katta mekâna çıkma yapılmıştır.

Şekil- 12 Üst Kat Planı

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

101 (Birinci kat sofa), dikdörtgen biçimde 35.35m² olan mekânın, tavan yüksekliği 310cm. tabanları rabitalı ahşap döşeme, duvarları tatlı kireç sıvalı ve tavanları ahşap kirişlerle örtülmüştür. Odada ikisi batı diğeri üçü doğuya bakan beş adet muhdes pencere bulunmaktadır.

Fotoğraf- 19 Üst Kat Sofa (101 numaralı)

102 (Birinci kat küçük oda), batı tarafında çıkma yapılarak oluşturulan mekânın, tabanlar rabitalı ahşap döşeme, tavanları ahşap kaplama, duvarlar tatlı kireç sıvadır. Odada beş adet özgün, doğu yönüne bakan özgün pencereler vardır. Tavan 310cm. Yüksekliğinde oda, 23m² dir. Nitelikli ahşap dolaplar ve alçı sundurma bulunan oda da tavan arasına bağlantılı dolap içi gizli olduğunu düşündüğümüz bir bölüm ve yine yıkanma ihtiyacı için çağ bulunmaktadır. Oda kare plana sahiptir.

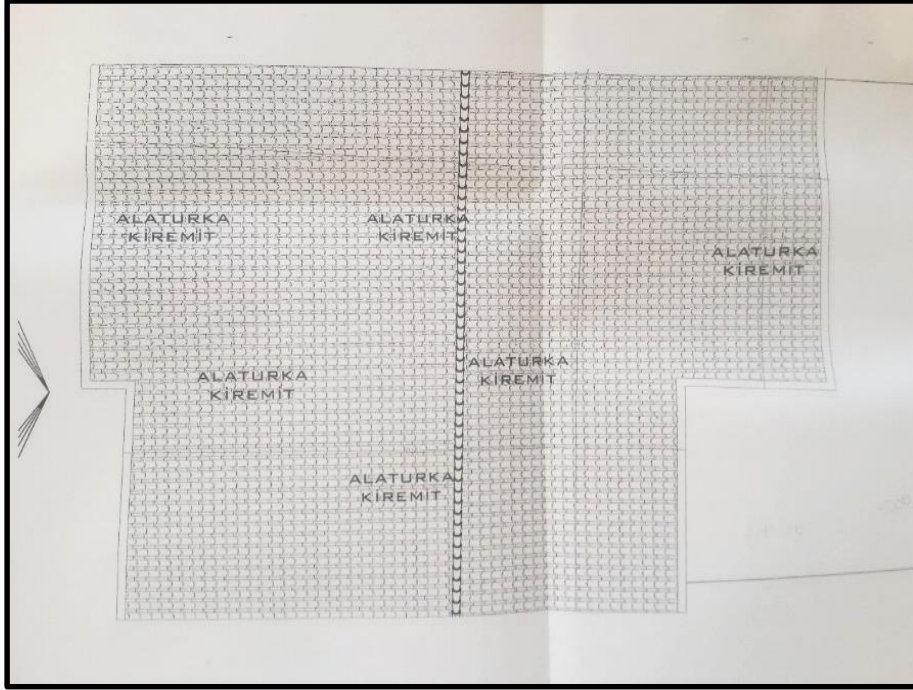
Fotoğraf- 20 Birinci Kat (102 numaralı) Küçük Oda Görünüm

103 (Birinci kat, Büyük oda), Doğu yönüne bakan odanın zeminleri rabitalı ahşap kaplama, 310cm. Yüksekliğinde tavanı ince işçilikli ahşap kaplama, duvarları tatlı kireç sıvadır. Kareye yakın dikdörtgen planda olan odada batı yönüne bakan üç adet özgün pencere ve oldukça nitelikli dolaplar bulunmaktadır. Oda 30.18m² büyüklüktedir.

Konutun dış cephesi dikdörtgen biçimlidir. Batı cephesinden çıkma yapmış konutun üzeri alaturka kiremitle kaplanmış beşik çatıdır. Duvarlar bodrum katta taş örgü, üstü ahşap karkas arası kerpiçtir.

Şekil- 13 Papaz Hanı Çatı Planı

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Fotoğraf- 21 Alaturka Kiremitle Kaplanmış Beşik Çatı (Papaz Hanı)

3.3 İç Mekânı Oluşturan Öğeler

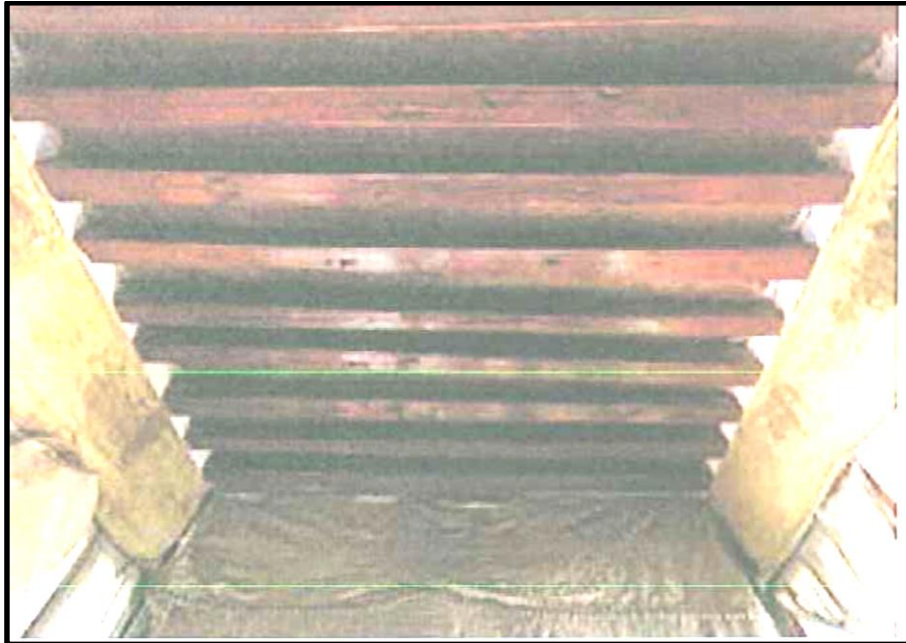
3.3.1 Tavanlar

Ahşap tavan tezyinatının Geleneksel Türk Konutlarında büyük bir pay sahibi olduğu bilinmektedir. Evlerin giriş katları daha çok işlevsel görevler edinmiş, üst katlar ve tavanlar ise görsel duylara hitap eden işçilik ve güzellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Köşk oda, başoda gibi isimlerle ev içindeki önemine vurgu yapılan mekânların tavanları da bu önemle beraber, ev sahibinin maddi gücü, ustasının bilgi ve maharetine göre çeşitli formlarda ortaya çıkmıştır. Bu odalar için gösterilen ihtimam diğer odalar da gösterilmemiş daha yalın işçiliklerle yapılmıştır.

Geleneksel Türk Evlerinde yapım teknikleri olarak tavanları dört ana başlıkta inceleyebiliriz (Yıldırım, Hidayetoğlu, 2006, s,332-341).

Ters tavanlar, Sade, bezemesi olmayan tavan, kiriş üstlerine yan yana dizilen lama biçiminde işlenmiş ağaç kerestelerin, bazı yerlerde hasır malzemelerin dizilmesiyle yapılır (Şekil ...) Kirişler kaplanmadığından görüntü olarak kendine özgü bir tarzı vardır. Kolay işçiliği ve ekonomik oluşu, evin önemsiz görülen yerlerinde uygulandığı gibi, maddi durumu iyi olmayanlarında tercih ettiği tavan tiplerinden biridir. (Yıldırım, Hidayetoğlu, 2006, s,332-341).

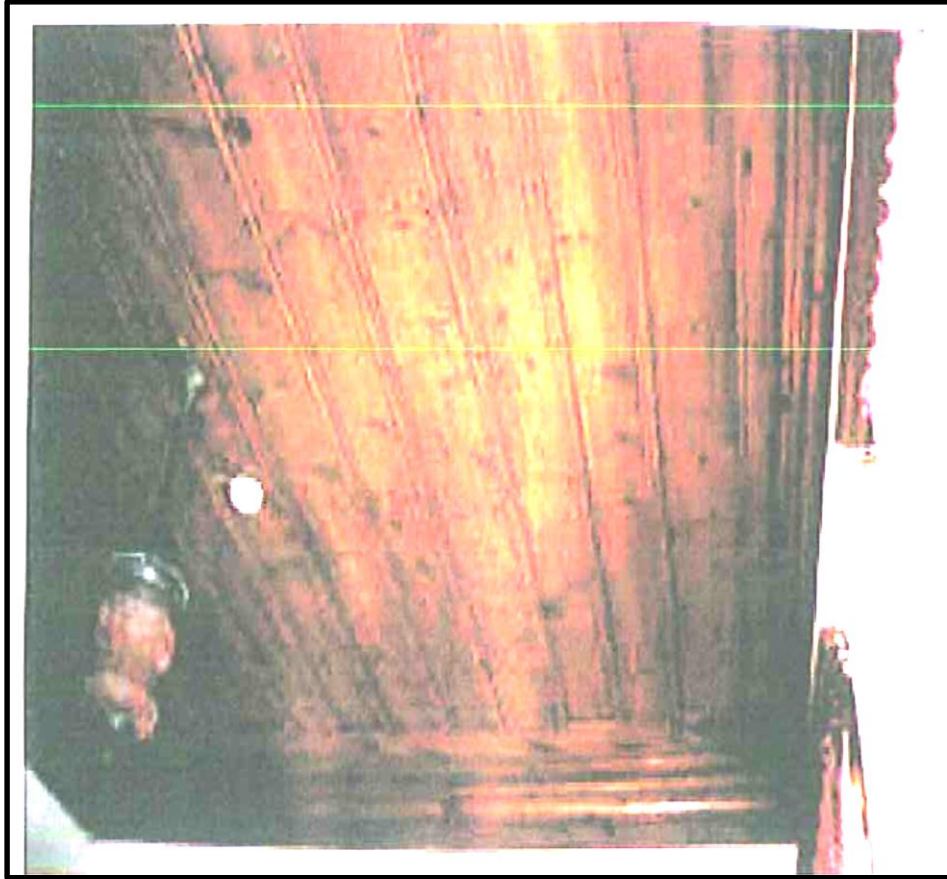
Fotoğraf- 22 Ters Tavanlar

Kaynak: Yıldırım, K., & Hidayetoğlu, 2006, 336

Düz tavanlar, Geleneksel Türk evlerinde oldukça sık kullanılan tavan tiplerinden biridir. Perdahlı düzgün tahtaların, kirişlerin altına örtecek şekilde çakılarak elde edilmesiyle oluşturulur. Oluşturulan düzgün yüzeye daha sonra çeşitli bezemeler ve pervazlar yapılarak duvarla uyum sağlanırken estetik görünüm yönünden oldukça iyi sonuçlar elde edilebilir. Tavan bezemesini yapan usta, bilgi ve becerisinin yanı sıra, süslemede etkilenilen dönem ve oda konumuna dikkat ederek, işlenmiş çıtalar ve ahşap parçalarla kıvrımlı ve geometrik motifli süslemelerle tavanı bezeyerek, kimi zamanda tavan ortasına bir göbek süslemesi yapılarak etrafı sade bırakılan tavan modelleri oluşturulur (Yıldırım, - Hidayetoğlu, -2006-, 332-341).

Fotoğraf- 23 Yalın Çıtalar ile Süslenen Düz Tavanlar

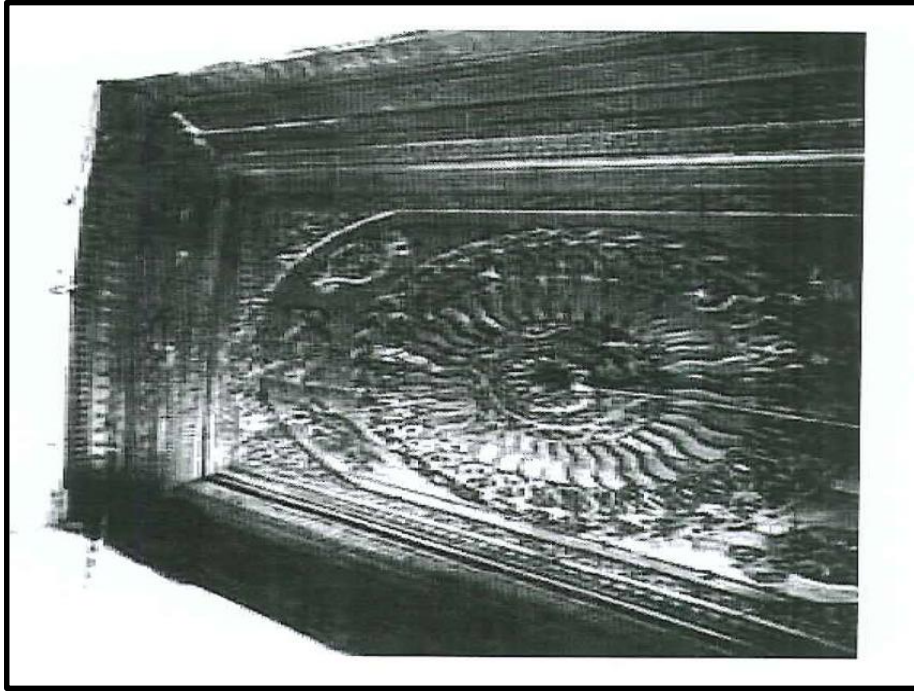
Kaynak: Yıldırım, K., & Hidayetoğlu, 2006, 336

Tekne tavan, tıpkı düz tavan tekniğinde olduğu gibi kirişlerin altına perdahlı düzgün tahtalarla kiriş altına zemin çakılır, bu zemin üzerine, kenarlardan kademeli kat kat pervazlar yerleştirilerek odanın duvarlarına açılarak giden bir görünüm verilir.

Ortaya çıkan görüntü tekne kenarına benzediği içinde böyle isimlendirilir (Yıldırım, - Hidayetoğlu, -2006-, 332-341).

Pervaz kenarları barok veya klasik üslupta ahşap oyma olabilir. Baklava dilimleri, yıldızlar, “s,c” motifleri, kıvrık bitkisel dal motifleri kenar suyu olarak işlenmiştir. Erzurum’da çökertme tavan adıyla da bilinmektedir. (Karpuz, 1984s, 9,12-13)

Fotoğraf- 24 Yalın Çıtalar ile Süslenen Düz Tavanlar

Kaynak: Yıldırım, K., & Hidayetoğlu, 2006, 336

Kırlangıç örtü, Kenarlardan merkez noktaya doğru ahşap kirişlerin, belirli bir disiplinle küçültülerek çokgen yahut kare biçimler yaptırılarak birbirleri üzerine gelecek şekilde yerleştirilen örtü biçimidir. (Aktürk, 2006, s,5-6,8) “*kare kenarlar üzerine oturan kırlangıç örtüde; dikdörtgen kesitli ahşap kirişler köşegen eşleştirilerek sekiz gen oluşturulur, bir sonraki sıra içeri taşırılarak karenir ve bu şekilde indirmeli yükselen tavan üstte kare bir ışıklıkla son bulur. bindirme genellikle 5,7 ya da 9 olarak belirlenmiştir*”(Yıldırım, Hidayetoğlu, 2006,s,332-341.).

Fotoğraf- 25 Kırlangıç Tavan

Kaynak: <https://tarihvearkeoloji.blogspot.com.tr/2014/07/kirlangic-ortu-ahiska-erzurum-kazakistan.html>, 17.05.2016

Tavan süslemeleri, Tokat İlinde günümüze ulaşarak koruma altına alınan evlerin ortak özelliklerindedir. Çok az sayıdaki geleneksel Tokat evlerinden biri olan ve Papaz Hanı olarak adlandırılan evin tavanında yer alan süslemeler, Geleneksel Türk Ev tipi tavan süslemelerinin kayda değer örnekleri arasındadır. Zemin katta 13.14m²- 5.4 m² süsleme alanına sahip tavan ve Birinci katta 20.70 m² - 4.55 m² büyük olan oda ve hemen yanında buraya nazaran biraz küçük olan 16.34 m² ölçülerindeki üç adet özgün tavan süslemesi restorasyon sürecinde aslına sadık kalınarak çok az bir müdahale ile şimdiki durumuna kavuşturulmuştur. Ahşap oymalı künde-kârî tekniğinde yapılan süslemeli tavanların biri giriş katındaki **Z03** numaralı büyük odada, diğeri üst kattaki **103** numaralı büyük odada bulunur. Üst kattaki **102** numaralı küçük odada ise çıtakârî tekniğinde yapılan tavan süslemesi mevcuttur.

Genellikle ahşap tavanların kullanıldığı Tokat Geleneksel Konutlarında tavanların duvarla birleştiği kısımlarda ahşap tavana geçiş için içbükey kavisler uygulanmıştır. Tekne tavan adı verilen bu uygulama bağdadi üzerine kavisli alçı sıva yapılması ile oluşmuştur (Günay, 1989, 257). İçbükey kavis şeklindeki geçişler bazen

sade bırakılmışken bazen de etekleri dalgalı biçimde ya da değişik süs öğeleri ile hareketlendirilmiştir.

Geleneksel Türk evlerinde oda planları genel olarak kare formdadır. Bazen konutun yapılacağı alan fiziki şartların elverişli olmayışından dik açılı olmayan oda planları da yapılmıştır. Bunun gibi durumlarda ise istenilen ölçüde kare tavan arayışları, başarılı plan çalışmalarıyla elde edilmiştir. Elde edilen kare alan, işlenecek tavan kaplamasının ana merkezi olacak, kenarlarda kalan alanlar, değişik uygulamalarla yumuşak geçiş ve dikkatten çıkarılarak etkisiz bir alan oluşturulacaktır. Tüm bu işleyiş ortaya çıkacak temel kare bölümü daha elverişli biçimde kullanarak, kolaylıkla süslenebilir hale getirmek içindir (Küçükerman, 1985, s,108-167)

3.3.2 Merdivenler

Merdivenler çok katlı plan tiplerinin sabit öğelerindedir. Mesken içinde buldukları gibi, mesken dışında da bulunabilirler. İçerde katlar arası iletişimi, dışarda ise bahçe ya da avludan yaşam katına, bodrum, odunluk, mahzen gibi mekânlara geçişi sağlar. Merdivenler 19. yüzyılın bitimine yakın özel bir mekân gibi düşünülmüş gerekli görüldüğü yerlerde merdiven sofası dahi oluşturulmuştur (S.H. Eldem 1987).

İnceleme yaptığımız Kültür evinde içerde ve dışarda iki adet merdiven bulunmaktadır. İç mekânda bulunan köşe sahanlıklı “L” biçimindeki merdivenler katlar arası ilişkiyi sağlamaktadır. Muhdes olan merdivenler on altı basamakla üst kata bağlanır. Bir yanı duvar, diğer yanı ahşap korkulukludur. Giriş kat sofasından çıkılan arka bahçedeki özgün olamayan merdivenler, bodrum kata geçişi sağlamaktadır.

Fotoğraf- 26 Merdivenler

Fotoğraf- 27 Merdiven Korkulukları

3.3.3 Pencereleler

Geleneksel Türk Evlerinin gelişim sürecinde etkisi altına girdiği dinsel uyarılar, meskenlerin içe dönük yapıya sahip olmalarında hatırı sayılır paya sahiptir. Her ne kadar mahremiyet üstüne kurulu içe dönüklük olsa da, ev sahipleri yaşadığı sokağına, bulunduğu doğasına olan bağına kesmemiştir. Dış cepheleri yalın, sağır duvarlı konutların üst katları, çıkma ve cumbalarla hemen dışındaki dünyaya taşmış gibidir. Çıkma ve cumbaların, şartların el verdiği en fazla pencere sayısı ile donatılması, bu bağı en belirgin ispatı niteliğindedir. Geleneksel Türk meskenleri çoğunlukla yüksek tavanlı olup, buna uygun tepe pencerelerinin ilavesiyle, mekân oldukça ferah bir görünüm kazanmıştır. Pencereler buldukları coğrafyanın iklim ve sosyal şartlarına göre değişik boyut ve şekiller almaktadır. Keskin farklılıklar olmasa da genellikle ortak özellikler gösteren pencere tipleri;

- Dıştan iki yana doğru açılan ahşap kepenkli,
- Ahşap kafes ya da demir parmaklıklı,
- Camlı çift kanatlar olarak dıştan içe doğru biçimlenmiştir (Ünver, 1976; Kahraman, 1997).

Meskenleri gün ışığından faydalandırmak, havalandırmak ve çevresini görmek için yapılan mimari öğelerdendir.

Papaz hanı (Kültür evi) zemin katında bulunan sofada doğu yönünde iki adet, büyük odada doğu yönünde üç adet, küçük oda batı yönünde ise üç adet pencere bulunmaktadır.

Üst kat sofaya çıkıldığında, doğu yönünde iki, batı yönünde üç adet, üst kat büyük odada doğu yönünde üç, üst kat küçük odada batı yönünde ikisi yarım kanat olmak üzere beş adet pencere bulunur.

Toplamda on dokuz adet pencere bulunan konutta, sekiz adet özgün, on bir adet muhdes pencere vardır.

Fotoğraf- 28 Kültür Evi Arka Cephe Pencereleeri

3.3.4 Kapılar

Dış giriş, bahçe ve şuan ofis olarak kullanılan oda kapıları muhdes olup, diğer u odanın kapısı özgündür. Ancak zaman içinde birçok olumsuz etken kapılarda yıpranma yer yer parça kayıplarına sebep olmuştur. Her ne kadar aslına sadık kalınarak

yenileme çalışması yapılırsa da özgün yapısıyla uyuşmayan aksaklıklar göze çarpmaktadır.

Odaların girişlerinde bulunan ahşap işlemeli kapılar duvarlara yerleştirilmiş gömme dolaplar ile hemen hemen aynı boyuttadır. Her odanın kapısı farklı şekildeki bezemelerle işlenmiştir. Genel olarak 200cm yüksekliğinde, 110cm eninde geniş tek kanatlı yapıdadır.

Sahada yaptığımız çalışmalarda evin çok daha eski durumuna şahit olan (40 yıl kadar öncesine) mahalle sakinlerinden birkaçı, evle ilgili olarak çeşitli anı ve bilgilerini paylaşmışlardır. Bunlardan biride iç mekânda bulunan özellikli odaların kapıları tam olarak açıldığında oda içindeki dolapların desen ve ölçüleriyle tam bir uyum sağlayarak dolapların bir parçası gibi görüldüğü yönündedir. Ancak şuan bu görüntü yoktur. Restorasyon çalışmaları sırasındaki kayıpların buna sebebiyet verdiği iddia edilmektedir.

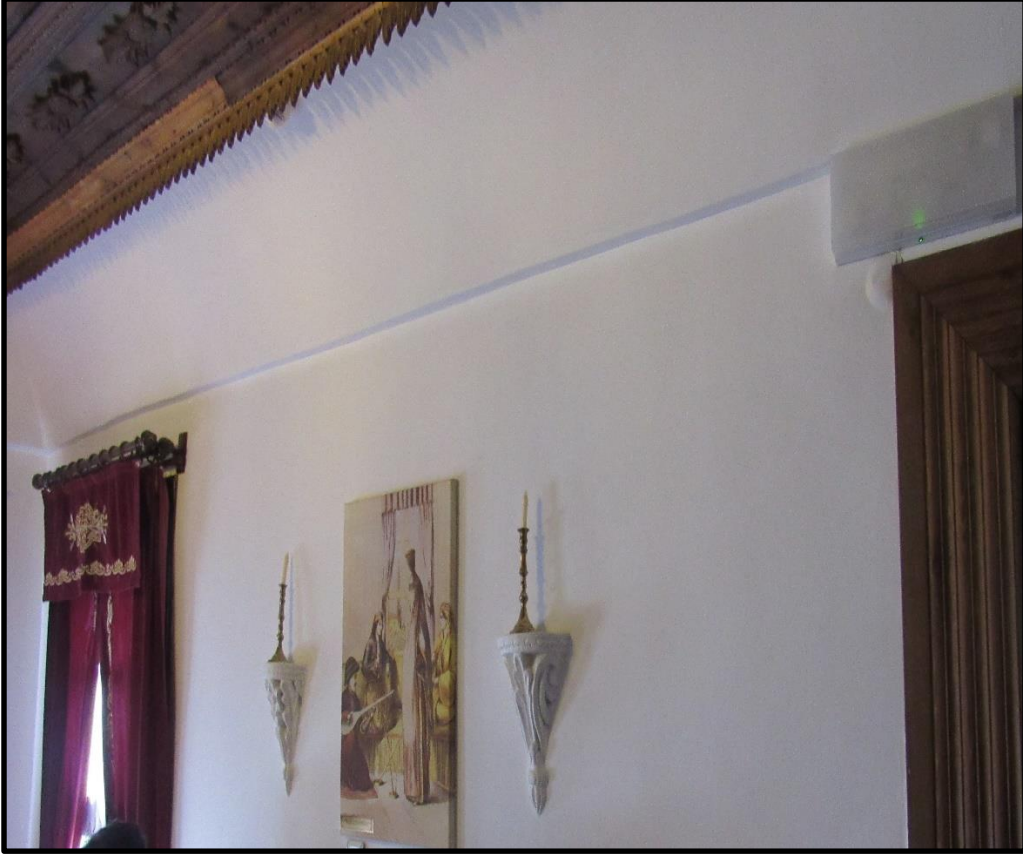
Meskendeki kapı kolları özgün olmadığı için incelemede yer verilmemiştir.

3.3.5 Ocak, Baca ve Lambalıklar

Alçı, maliyet bakımından oldukça ekonomik olan alçı malzeme, yalıtım, hafiflik, kolay işlenebilir olması ve onarımı açısından da bir hayli konforludur. Uygulandığı yüzeye nefes aldırabilen alçı birçok özelliğinden dolayı yapıların daha çok iç işlerinde ve mimari süslemelerinde kullanımı tercih edilen bir malzemedir. (Ödekan, 1987, 56). Dış etkenlere olan zayıflığından dolayı, alçı iç kısımlarda kullanılmıştır. (Gültekin, 2008: 20).

Alçı süsleme günümüzde halen kullanılmakta olan tekniklerden biridir. Geleneksel Türk evlerinin dış etkenlere açık olmayan sofalarında, odalarında çeşitli dekoratif işlerde ve sabit donatılarda kullanılmıştır. Duvarların yüzeyine çıkıntı yaparak elips ya da yarım daire biçimde genellikle tabandan 150cm. yukarı da yapılan lambalıklar dekoratif alçı süsleme öğelerindedir.

Fotoğraf- 29 Kültür Evi Alçı Lambalıklardan Bir Örnek

Sahada yaptığımız incelemelerde, halen kullanılmakta olan Geleneksel Konutlarda bu öğenin dekoratif amaçla korunduğu ancak üzerine telefon, çiçek gibi başka süs eşyalarının konduğu görülmüştür. (Akın vd. 2012: 166).

Ocak, *“bir mekânı ısıtmak amacıyla oda içine taşkın biçimde yapılan davlumbazlı yapısal öge”* (Sözen vd. 1986: 175) dir.

Geleneksel konutlarda hatırı sayılır öneme sahip olan ocaklar, ateş sekisi (ateşliği), yaşmağı ve davlumbazı ile sade bir görünümde olabileceği gibi, oldukça iyi süslemelerle, gelişmiş çini, kalemişi ve alçı teknikleriyle bezenmiş örneklerin sayısı da çok fazladır (Binan 1997: 1360). Çıkıntı verilerek yapılmış Ateş sekisinin iki yanına kıvılcım sıçramalarına bariyer olması düşüncesi ile koltuk taşı konmuştur. Ocaklar genelde mekânın tabanı ile aynı seviyede olmasına rağmen, bazen de ocağın hemen yanına kadar uzanan sedirlerle ocak tabanı aynı yükseklikte yapılmıştır. İşinin ehli ustalar tarafından yapılan ocaklarda duman tepme rafı da görülür (Günay 1989: 249).

Tokat Geleneksel Konutları'nın nitelikli olanlarının hemen hepsinde ocak mevcuttur. Alçı malzeme ile yapılan ocakların çok sade olanları bulunduğu gibi, özenle ele alınmış, estetik değeri yüksek, gösterişli örnekleri de karşımıza çıkmaktadır.

Papaz Hanında iki adet ocak bulunmaktadır. Biri zemin katta bulunan özellikli odada, diğeri üst katta sokağa bakan odada yer almaktadır. Dilimli kemer biçimi, kubbemsi davlumbazı, duman tepme rafı bulunan ocağın yaşmak kısmı birbirini kesen ince profilli birbirini tekrar eden geometrik motiflerle hareketlendirilmiştir. Altıgen petek formunda taşların yan yana getirilmesi ile oluşturulan ateş sekisiye taban seviyesinden yüksektedir. Tokat'ta Geleneksel konutların birçoğunda bu yapım türü mevcuttur. Davlumbazın üst tepe süslemesi palmet motifine benzemektedir. Etrafı yaşmak hizasına kadar düz, üst kısmı dalgalı biçimde bitirilen görüntü, silmelerle çevrelenmiştir (Şekil 29).

Alçı malzeme ile yapılan diğeri bir süsleme elemanı olan lambalıklar, oda ya da sofa duvarlarında üzerine gaz lambası, mum gibi aydınlatma araçlarının konulduğu, genellikle tabandan 150cm yükseklikte, daha çok yarım daire veya elips biçimde çıkıntılar yapan lambalıklar Anadolu'da geleneksel konutların iç mekânlarında sabit donatı olarak kullanılan mimari öğelerdendir. Aydınlatma aracının konulması için yapılan öğe, sade ve ince işçilikli süslemelerle odanın dekoratif bir elemanı olmuştur (Şekil 42-43) Odalarda ya da sofalarda bulunabilen aydınlanma araçlarının konulduğu lambalık öğeleri günümüzde bu işlev için kullanılmamaktadır. Ancak bu dekoratif elemanlar odalarda muhafaza edilmekte ve üzerine çiçek, telefon ya da herhangi bir süs eşyası konulmaktadır (Akın vd. 2012: 166).

3.3.6 Mobilya ve Diğeri İyapı Elemanları

Papaz hanı (Kültür evi) içerisinde, mobilya olarak kullanılan eşyaların önemli bir kısmı başta bilinçsizlik olmak üzere çeşitli olumsuz etkenlerden dolayı günümüze ulaşamamıştır. Hali hazırda olanlar ise yenileme çalışmalarından sonra dekoratif görseli tamamlamak üzere yerleştirilmiş günümüz mobilyalarıdır. Evde büyük kısmı özgün kalan ancak restorasyon da görmüş yapı elemanı olarak şerbetlik ve dolap ya da yüklük adı verilen öğe, işçilik ve işlevi ile oldukça dikkat çekici durumdadır.

Dolaplar (Yüklük), Ev içerisinde günümüze ulaşmış kıymetli iç mekân unsurlarından biride şüphesiz ahşap dolaplardır (Yüklük). Bazı parçaları bakımsızlık,

fiziki doğal şartlar, hırsızlık ve yanlış restorasyon çalışmaları ile zarar görmüş olsa da onarılarak kalan kısımları ziyaretçilerini, konu ile ilgili araştırmacı ve akademisyenleri tatmin edici durumdadır.

Giriş kattaki büyük oda ve üst kattaki iki odada toplam üç adet dolap bulunmaktadır. Dolaplar duvarları baştan sona kaplayan ahşap yapıya sahiptir.

Giriş kattaki **Z03** kodlu oda da bulunan dolap, 220cm yükseklikte odanın batı yönündeki duvarını tamamen kapatmış vaziyettedir. Giriş kapısının hemen arkasında gusülhanesi bulunan dolabın büyük bir kısmı özgün durumdadır. Dolabın yüzeyinde özenle hazırlanmış gizli menteşeli dar bir bölme bulunmaktadır (Resim 30). Bu alanın meskende konaklayan misafirlerin silahlarını koydukları gizli bir bölme olduğu söylenmektedir. Bölgede inceleyebildiğimiz evlerde buna benzer bir uygulamaya rastlanmamıştır.

Fotoğraf- 30 Silahlık Bölmesi ve Özgün Menteşesi

Birinci katta bulunan **102** kodlu küçük odanın doğu yönündeki duvarı, tamamen dolapla bezenmiş gibidir. İki büyük kapaklı yapıya sahiptir. Dolap 50cm derinlikte,

300cm uzunluğunda ve 200cm yüksekliğindedir. Dolabın oda giriş kapı arkasına denk gelen yerinde 80cm eninde 50cm derinliğinde boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk Geleneksel Türk Tipi Evlerinde rastlanan “Çağ” ya da “*abdestlik*” adı verilen günlük yıkanma alanı örneklerindedir. Dolaplar kare ve dikdörtgen biçimli çerçevelerle süslenmiştir. Diğer odalardakine nazaran oldukça sade kalan dolapta yine başka evlerde görmediğimiz bastonluk adı verilen bir tür askılık bölümü bulunmaktadır. Yine bölgede başka örneklerde rastlamadığımız, dolap içinde 40x40 ölçüsünde odanın tavanına çıkılabilen gizli bir kapak ve 60x60 boyutlarında koridor bulunmaktadır. Bilimsel kaynaklı bir veriye rastlanmamakla birlikte bu bölmenin baskın ya da savaş zamanları saklanmak için yapıldığı söylentileri mahalle sakinlerince sıkça dillendirilmektedir.

Birinci kat **103** kodlu odanın dolapları özgündür, büyük dikdörtgen formlarla oluşturulmuştur. Batı yöndeki duvara konumlandırılan dolaplar, duvarın orta kısmında bulunan şerbetliğin iki tarafını duvar bitimine kadar kaplamıştır. Dolap yüksekliği 200cm, derinliği 50cm dir. Diğer odalardaki dolaplara kıyasla daha yalın bir görünümündedir. Aslına uygun küçük yenileme çalışmalarına tabi olan dolaplar yine oda kapısı ile aynı desene sahiptir. Duvar tarafındaki geniş iki kapaklı bölümün içinde yine tavana açılan kare biçimde gizli bir kapak bulunmaktadır. Oda tavanına açılan bu koridorun diğer oda da ki gibi saklanma amacına hizmet için yapıldığı düşünülmektedir.

Fotoğraf- 31 Birinci Kat (102 Numaralı) Oda Dolabı (Yüklük)

Fotoğraf- 32 Dolap İçi (Yüklük) 102 numaralı oda

Fotoğraf- 33 Oda Dolabı (103 numaralı)

Fotoğraf- 34 Oda Dolabı İçinden Tavana Açılan Bölme (103 numaralı)

Şerbetlikler, Anadolu'nun hemen her şehrinde şerbetlik adı verilen ancak Burdur Geleneksel Konut Mimarisinde *tahtabaşı* ismiyle de bilinen (Özcan 2007:

1421-1427), süsleme elemanıdır. Genel Duvar yüzeyinde niş biçiminde girinti yapar. Genellikle büyük odalarda bulunan ve şerbet gibi içeceklerin misafirlere sunulmasında kullanılan, şerbetlik takımlarının konulduğu küçük nişlerdir. Tokat Geleneksel Konutlarında şerbetlikler sade oldukları gibi göz dolduracak nitelikte süslemeli olarak da karşımıza çıkabilmektedir.

Fotoğraf- 35 Şerbetlik (103 numaralı oda)şaretle

Şerbetlikler yoğun olarak alçı ve ahşapla birlikte yapılmıştır (Resim 20). Nişlerin üst kısımları yuvarlak kemer form üzerine taç ya da tepelik olarak adlandırılan alçı ya da ahşap süslemelerle hareketlendirilmiştir. Böyle bir yapı elemanına zamanla gerek duyulmamasından, bugün geleneksel konutlarda bulunan şerbetlikler kullanılmamakta sadece dekoratif amaçlı olarak korunmaktadır.

3.4 Kullanılan Motifler ve Süslemeler

Tavan 1 (Z03 numaralı), Giriş kattaki büyük odanın (Z03) tavanı, yapraklar “S” – “C” kıvrımları ile bezenmiş, künde-kârî tekniğinde bitkisel motiflerin oluşturduğu tavan göbeği merkez noktasından dışa doğru üç dairesel bordürün, ustaca kare formlara dönüşerek tüm tavanı kaplamasıyla sonlanır.

Birinci bordür alan dairesel formda çarkı felek hissi veren geleneksel Türk süsleme motiflerinden biri olan açık hançer yaprakların, yan yana dizilmesi ile oluşturulmuştur.

İkinci bordür alan, daha büyük dairesel form içerisine birbirini tekrar eden barok üslupta bitkisel bezemelerle işlenmiştir.

Üçüncü bordür ise daha geniş dairesel bir alana sahip olup “S”, “C” formlardan oluşan barok üslupta kıvrık dallı yapraklarla işlenmiştir. Bu alanın dört bir köşesine yine barok tarzda kıvrık dallı bitkisel motifler yerleştirilerek süsleme alanının kare bir forma dönüşmesi sağlanmış, tavan göbeğindeki dairesel biçimlemeden, kare formundaki tavana geçiş sağlanmıştır.

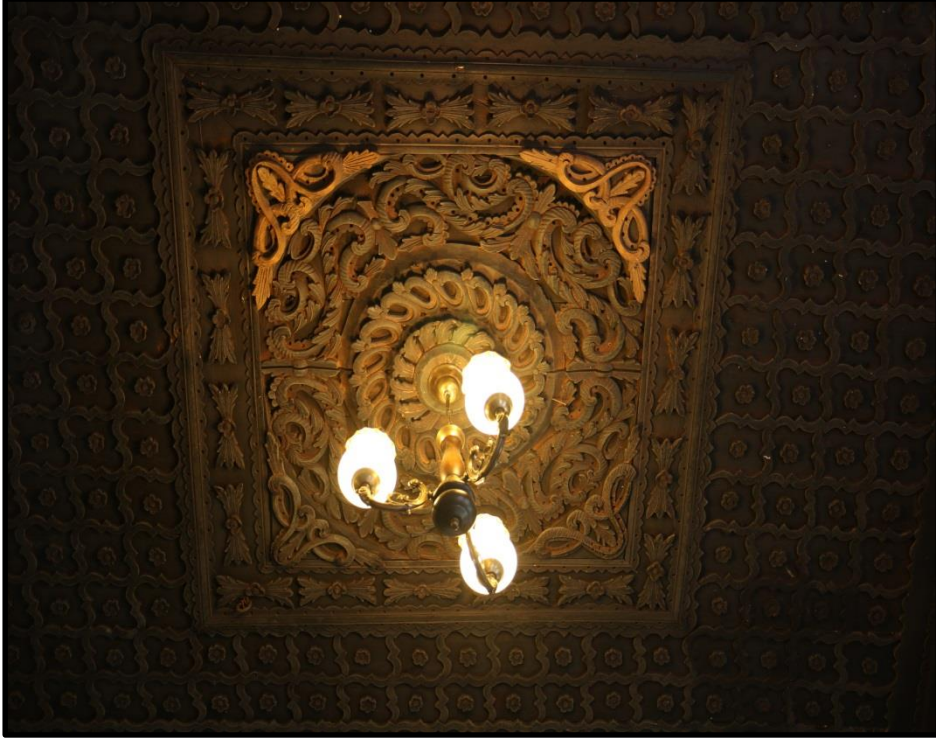
Dairesel bordürlerden sonra kare forma dönüştürülen süsleme alanı dışa doğru, ilki dar, ikincisi daha geniş olan kare formundaki bordürlerle tamamlanmıştır.

Kare formundaki iç bordür yine barok tarzı penç ve hançer yapraklarından oluşan bitkisel motiflerin tekrarı ile bezenmiştir. Motif alanının iç ve dış kenarlarındaki bordür sınırlarını belirleyen ahşap çıtalar, Geleneksel Türk Sanatlarında görülen “dendan” motifine benzer bir formda girintili çıkıntılı oyularak süslemeyle uyum yakalanmıştır.

En dıştaki kare formlu geniş bordürde ise çitakârî tekniğinde “S”, “C” kıvrımlarından oluşan çıtalarla bölünerek birbirini tekrar eden küçük kare paftalar oluşturulmuştur. Çıtaların arasında oluşan kareye yakın alanların içine simetrik düzende penç adı verilen motifler yerleştirilmiştir.

Tavan göbeğinden dışa doğru gidildikçe süsleme yoğunluğunun azaldığı, yoğun süslemenin tavan göbeği merkezinde toplandığı görülmektedir. Kullanılan motifler açısından bakıldığında dönemin sanat üslubunu yansıtan barok tarzı motiflerin uyum içinde kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Fotoğraf- 36 Zemin Kat Büyük Oda Tavan (Z03 numaralı)

Tavan 2 (102 numaralı), birinci kattaki küçük odanın tavanları düz ahşap üstüne çitaların kare formda çakılması ile oluşturulmuştur. Çitekâri teknikte olan tavan Kafkasya'dan balkanlara kadar görülen sade tipli bezemelerdendir.

Fotoğraf- 37 Birinci Kat Küçük Oda Tavanı

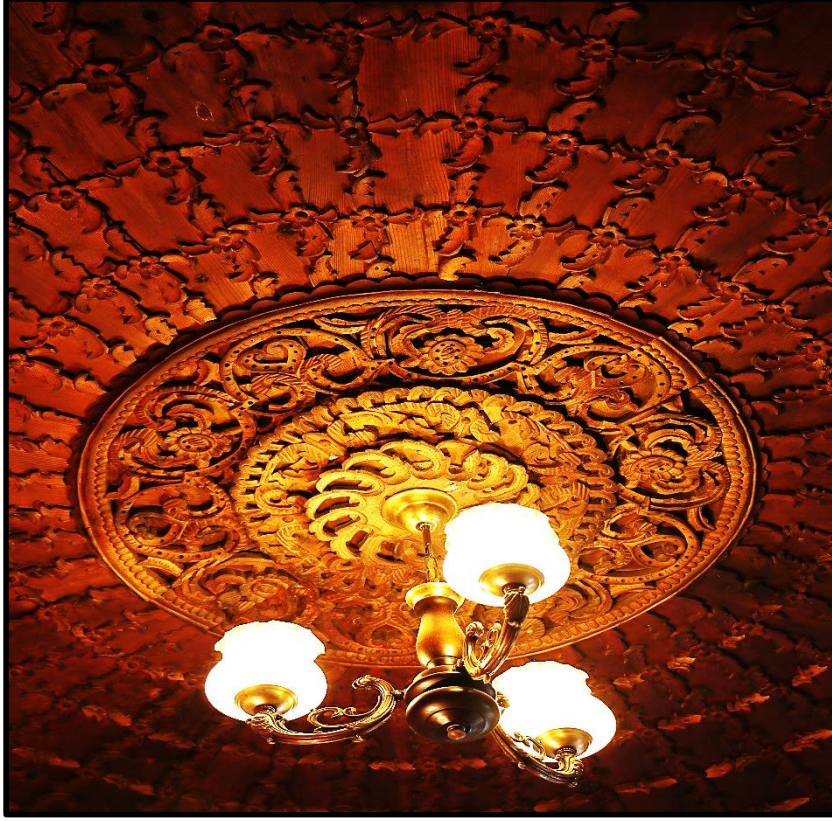

Tavan3 (103 numaralı oda), birinci katta bulunan büyük oda (103) tavanı künde-kârî ve çitakârî tekniğinde yapılmıştır. Merkezden kenarlara büyüyerek giden daireler içleri bitkisel motiflerle doldurulmuş, perdahlı tavana uygulanmıştır.

Merkeze oturtulan ilk bezeme, Geleneksel Türk sanatlarından bildiğimiz bitkisel motif olan, ince kıvrık hançer yaprakların yan yana dizilerek oluşturdukları dairesel formdur. Hemen dışındaki dairede ikili şekilde hazırlanan, daha kalın ve kısa yapraklar birbirlerine sırt dönmüş şekilde tekrar ederek işlenmiş ortalarına pençler yerleştirilmiştir. Sonraki daire ise sık ve yan yana dizilmiş çengel motifine benzeyen gurubunun oluşturduğu ince bir kenar suyu gibi ve bu alanın sınır çizgisi şeklindedir.

Göbek kısmının bu son ve büyük halkası, içinde yine kıvrık dallarla bezenmiş hançer yapraklarla süslenmiştir. İki parça hazırlanmış motiflerin ilkinde “C” şeklinde kıvrık dallı yapraklar ortalarında bulunan papatyayı sarmış biçimdedir. Hemen yanındaki yine “S – C” şeklindeki dallar ortalarında bulunan koçboynuzuna benzer motifi içine almış ve bu sıralama simetrik düzende halka içinde tekrarlar devam etmiştir. Bu daireyi takip eden dandanlar, bezeme alanı sınırı belli ederek, kenar suyu şeklinde işlenmiş ve orta göbek son halkasını oluşturmuştur. Tavan kenarlarına doğru devam eden süslemelerde ise, dikine yerleştirilmiş iki adet hançer yaprağın ortalarına konan pençlerle yeni bir süsleme gurubu oluşturulmuştur. Yine dairesel düzende simetrik tekrar ile dizilen bu motif gurubu, beş büyük dairede tekrarlanarak, merkez göbeğe yerleştirilmiş süslemelerle oldukça uyum sağlamıştır. Dairesel süslemesi kare alanla tamamlanan tavanda, daire etrafına geçirilen kare çerçevenin boş kalan üçgen köşe kısımları yine bitkisel motiflerle doldurularak tamamlanmıştır. Süslemenin en yoğun olduğu kısım merkezdir.

Fotoğraf- 38 Birinci Kat Büyük (103 numaralı) Oda Tavanı

Kapılar, Giriş katta **Z03** numaralı odanın kapısı, dikey üç adet sütunda dikdörtgen ve kare formların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş yüzeye sahiptir. Her bir desen gurubu, dışardan merkeze doğru küçülen iki adet dikdörtgen ya da kare çerçevenin içine, iç bükey kenarlı dikdörtgen ve ya kare biçimli başka bir form konulmuş, bu alanın hemen içine de baklava biçimi olarak adlandırılan, geometrik şekil yerleştirilmiştir. Baklava biçimindeki şekiller dikey yivlerle işlenerek hem görsel uyum daha üst seviyeye çekilmiş hem de buldukları yüzeye oldukça hoş bir hareket kazandırmıştır. Bu formun da orta noktasına Geleneksel Türk Sanatlarında *penç* adı verilen sekiz yapraklı bitkisel motif yerleştirilerek bezeme tamamlanmıştır. Odaların ikisinde kapı yüzeylerinde bu bezeme biçimi, tekrar tekniğiyle yüzeye yayılmıştır. Oda içine ve sola açılan kapı, evin en geniş iç mekân kapısıdır.

Fotoğraf- 39 Birinci Kat (Z03 Numaralı) Oda Kapısı

Üst kat **102** numaralı küçük odanın kapısı, iki adet sütun içine sekiz adet dikdörtgen formun yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Burada da geometrik formlarla düzenlenen bezemenin merkez noktasına bitkisel motif olan penç yerleştirilmiştir. Z03 kodlu oda kapısıyla aynı bezemeye sahip kapı, sağa oda içine açılmaktadır.

Fotoğraf- 40 Birinci Kat (102 Numaralı) Oda Kapısı

Üst kat **103** kodlu büyük odanın kapısı, ikisi yatay diğer ikisi dikey büyük dikdörtgen formlardan oluşur. Sola oda içine açılan kapının düzenlemesi, oda içindeki yüklüklerle aynı bezeme düzenine sahiptir.

Fotoğraf- 41 Birinci Kat (103 numaralı) Oda kapısı

Dolaplar; Giriş kattaki **Z03** kodlu odanın dolabı 220 cm. yüksekliğinde ve tüm duvarı kaplamıştır. Bezeme tekniği çitakârı olan dolap, dikdörtgen ve kare formların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş yüzeye sahiptir. Geometrik üslupta hazırlanmış motif alanının, merkezine sekiz yapraklı penç konmuştur. Pençler, baklava dilimi biçimindeki şeklin üzerindedir. Baklava motifi dikey yivlerle işlenerek hem görsel uyum daha üst seviyeye çekilmiş hem de buldukları yüzeye oldukça hoş bir hareket kazandırmıştır. Baklava biçimi ise kenarları iç bükey dikdörtgen ve ya kare formun

üzerinde yer alır. Merkezden dışarı doğru büyüyerek giden iki adet çerçeve ile motif alanı tamamlanarak bir modül oluşturulmuştur. Oluşturulan modül dolabın yüzeyine tekrar tekniği ile uygulanarak süsleme tamamlanmıştır.

Birinci katta bulunan **102** kodlu küçük odanın doğu yönündeki duvarı, tamamen dolapla bezenmiş gibidir. Dolaplar kare ve dikdörtgen biçimli çerçevelerle süslenmiştir. Diğer odalardakine nazaran oldukça sade kalan dolapta yine başka evlerde görmediğimiz bastonluk adı verilen bir tür askılık bölümü bulunmaktadır.

Birinci kat **103** kodlu odanın dolapları özgündür, büyük dikdörtgen formlarla oluşturulmuştur. Batı yöndeki duvara konumlandırılan dolaplar, duvarın orta kısmında bulunan şerbetliğin iki tarafını duvar bitimine kadar kaplamıştır. Dolap yüksekliği 200cm, derinliği 50cm dir. Diğer odalardaki dolaplara kıyasla daha yalın bir görünümdedir. Aslına uygun küçük yenileme çalışmalarına tabi olan dolaplar yine oda kapısı ile aynı desene sahiptir.

Fotoğraf- 42 Birinci Kat (103 Numaralı) Oda Dolabı

SONUÇ

Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Tokat ili hem coğrafi konumu hem de hâkimiyeti altında yaşadığı çeşitli ulus ve devletlerin etkisiyle önemli bir kültürel mirasa sahip olmuştur. Bu miras içinde önemli bir yer edinen konut mimari formları özünde Türk tipi ev planını barındırmış olması yanı sıra geçmişten miras kalan kültür ve yapı deneyimlerini de bünyesinde barındırmayı başarabilmiş yapı örneklerindedir. Çalışmaya konu olan Kültür Evi (Papaz Hanı) isimli yapı da yine Türk Tipi ev formunun yanı sıra kültürel etkilenmelerden nasibini almış, hem yapı elemanları hem de planı bakımından kendine has bir özellik sergileyebilmiştir.

Yapı hakkında her ne kadar mimarının kim olduğu ve ne zaman yapıldığına dair kesin bir tarihlendirmeye olanak vermeyecek biçimde bilgi eksiklikleri barındırıyor olsa bile gerek mimari formu gerekse içinde yer alan yapı elemanları, bezeme ve süslemeleriyle 19. yüzyılın erken dönemlerinde yapıldığı düşünülmektedir. Diğer taraftan yangın, sel ve deprem gibi doğal ya da insanların neden oldukları afet ve tahribatlar nedeniyle şehirde 19. yüzyıldan öncesine ait konut örnekleri günümüze kadar ulaşmamıştır. Ayrıca evlerin ahşap ve kerpiç yapım malzemeleriyle yapılmış olması da ömürlerinin kısa olmasına neden olmuş ve 19. yüzyıl öncesine ait yapının günümüze kadar varlığını sürdürememesine neden olmuştur. Ancak 19. Yüzyıldan daha öncesine ait geleneksel Tokat evleriyle ilgili bilgilere, bu tarihten daha evvel çeşitli nedenlerle Tokat'a gelmiş seyyahlar tarafından aktarılan bilgiler aracılığıyla ulaşılmaktadır.

Keza aynı şekilde bölgede bulunan diğer yapı örneklerine, bu yapılarda özellikle iç mekânlarda kullanılan süslemelerdeki bitkisel motiflerle, çalışmaya konu olan Kültür Evi (Papaz Hanı)'nde ki bitkisel süslemeler arasındaki benzerliklere de bakarak 19. yüzyılın erken dönemlerine işaret edilebilir. Çünkü daha geç dönemde süslemelerde geometrik motiflerin yoğun kullanıldığı görülmektedir.

Keza Geleneksel Tokat Evleri'nde süsleme unsuru olarak kaligrafi, Mühr-ü Süleyman, çizgi, daire, yay, üçgen, dörtgen, çokgen şekil, levha, geçme, rozet ve yelpaze motifi gibi çeşitli geometrik süslemeler, yer yer dönemim barok- rokoko etkisini de içinde barındıran vazo, perde gibi eşya motifleri ve sütun-sütünceler, çeşitli formlarda kemerler, tam ya da sağır nişler, yarım kubbe ve külah mimari form ile

yapılan süslemeler kullanılmaktadır. Bunlar yapı içinde çok fazla olmayan, aşırıya kaçılmamış bir sadelik ile kullanıldığı görülmektedir. Figürlü süsleme görülmemekle birlikte, süslemelerde bitkisel motifler çoğunlukla tercih edilmiştir. Gül, gülce, karanfil, lale, mine, rozet ve benzeri çiçekler oluşan bitkisel motiflerin yanı sıra, Rumi - palmet motifleri, çeşitli kıvrık dallar, gül yaprağı, üzüm yaprağı, akantus yaprağı gibi yapraklar ile üzüm ve nar gibi meyvelerin natüralist bir tarzda ama genellikle stilize edilerek, barok tarzda bezeme unsuru olarak hem tek tek hem de belli bir kompozisyon içinde kullanıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan yapı hakkında hazırlanmış olan Sivas Koruma ve Kültür Kurulu teknik raporunda Papaz Hanı (Kültür Evi) yapım tarihi için 1860'lı yıllardan bahsedilmektedir. Hasan ALMAZ evi olarak tapuda kayıtlı konut Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 01.09.2009 tarih ve 1390 sayılı kararıyla Kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Yapı dikdörtgen planda bodrum üzeri iki katlı iki katlı olup, zemin ve üst kat içerden bir merdivenle birbirine bağlanmıştır. Yapıda, alt katta giriş hol ve iki oda, üst katta sofa ve iki adet oda bulunmaktadır. Kuzey ve güney cephelerinde bitişik iki katlı yapılar bulunmaktadır. Yığma kerpiç ve ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile yapılmıştır. Bölgede yaygın olan alaturka örtülü beşik çatıyla kaplanmış olan mesken, diğer emsal yapılarla karşılaştırıldığında nitelikli görünmektedir. Ancak Türk Tipi çok katlı plan tipinde rastlanan genel yıkanma yeri banyo ya da hamam bu yapıda bulunmamaktadır. Bunun yerini her oda karşılaşılan duvara gömme ahşap dolapların (yükçük) oda kapısıyla bitişik olan kısmında kareye yakın boşluklarla oluşturulmuş "Çağ" adı verilen günlük yıkanma alanları mevcuttur. Bu da yapının kendine has olan bir özelliğidir. Yapının Han olarak anılması da, yapıda ki bu bireysel yıkanma alanlarının nedenini açıklayabileceği düşünülmektedir.

Geleneksel Tokat Evlerinin bireysel ya da bitişik olmaları, çıkmalı ya da çıkmasız olmaları ve dizilimleri gibi formsal özellikleri aynı zamanda sokak görünümlerinin de şekillenmesine neden olmaktadır. Zira Tokat'ta biri sokaktan dolaysız giriş, diğeri de sokaktan bahçeye giriş şeklindeki iki özellik sokakların dolayısıyla da evlerin konumlandırılmalarında etkili olduğu görülmektedir.

Sokaktan girişi olan evlerde, ön cephe sokak sınırı üzerindedir ve giriş sadece bu cepheden sağlanmaktadır. En sık görülen eve giriş şeklidir. Bu evlerin bahçeleri arkada bulunmakta ve bahçeye çıkış evden sağlanmaktadır. Bahçeden girişi olan evlerde, evin yüksek bahçe duvarı üzerinde bulunan sokak kapısıyla bahçeye ve oradan da eve girilir. Araştırmaya konu olan ev de sokaktan eve girişi olan ev formundadır. Geleneksel Tokat evlerin ön cepheleri sokakların sınırlarını çizdiği için en sık olarak bitişik nizamla bir arada bulunurlar. Bahçe içinde bahçeye serbest yerleşmiş çok az örnek vardır.

Tez çalışması kapsamında incelenen Kültür Evi (Papaz Hanı) olarak adlandırılan yapı her ne kadar restorasyonu yapılmış ve kültürel kullanıma açılmış olsa bile üzerinde çok fazla araştırma yapılmamış bir yapıdır. Bu çalışma ile geleneksel Türk evi ve dolayısıyla Geleneksel Tokat evlerinin ortak özelliklerini taşıması yanı sıra kendine has özelliği olan ve gerek iç mekân elemanlarının süsleme ve form özellikleri gerekse şu an taşıdığı kültürel kimlik nedeniyle Türk Kültür tarihi içinde özel bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bölgede yer alan yapıların onarım ve yenileme çalışmalarının devam etmesi ve elde edilecek yeni bulgular ışığında bu tarz yapı planlı evlerin belki de ayrı bir sınıflandırmaya tabi olmasının önü açılacaktır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 25-26 Eylül 2014 Cilt I, s18-26.
- Akın, E. S., & Hanoğlu, C. (2013). Tokat Geleneksel Konut Mimarisinde İç Mekân Alçı Süslemeleri. *Vakıflar Dergisi*, 163.
- Akın, E. S., & Özen, H (2010). Tokat Geleneksel Evlerinin Bey hamam ve Bey Sokak Örneğinde İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 167-189.
- Aktürk, G., Eskişehir Mahmudiye İlçesi'ndeki Döner Eksenli Bindirme Tavanlı Camiler ve Döner Eksenli Bindirme Tavan Geleneği, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir,5-6,8 (2006).
- Altun, S. B. (2008). Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları ve Yapım Sistemleri. *Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi*.
- Arat, Y. , Geleneksel Türk Evi İç Mekân Donatıları Antropometrik Analizi, Konya, 2011.
- Bozkurt, S. G. & Altınçekiç, H. (2013). Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University (JFFIU)*,63(1), 69-91.
- Cansever, T. (2002). Türk Evi'nin Mimarisi. *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 12
- Çal, H. (1988). *Tokat evleri* (Vol. 9). Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Doğan Kuban, "Sanat Tarihimizin sorunları", İstanbul, Çağdaş yayınları,1976, sf.192.
- Eldem, S. H. (1987), Türk Evi III Osmanlı Dönemi 'Turkish Houses Ottoman Period', *Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları*, İstanbul
- Eldem, S. H. (1968). Türk evi plan tipleri, İstanbul,.s,12-34.
- Eldem, S. H. (1969). Türk Evi Plan Tipleri—Plan Types of the Turkish House.
- Gültekin, R.E., "Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri ve Mimaride Değerlendirilmesi", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/5 Fall 2008, 9-31.
- Günay, R., Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Gaye Matbaası A.Ş., İkinci Baskı, Ankara, 1989.

- Kahraman, B. (1997). Geleneksel Türk Odasında Ahşap İç Mimari Elemanları. Yüksek Lisans Tezi, MSGS Ü. *Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, sf, 2(5), 72.*
- Karpuz, H. (1984). *Türk İslâm mesken mimarisinde Erzurum evleri* (Vol. 562). 9,12-13 (1984) Kültür ve Turizm Bakanlığı.)
- Kucukerman, O. (1985). *Kendi Mekâninin Arayışı İçinde: Türk Evi*. Turkish Touring and Automobile Association.
- Küçükerman, Ö., 1991, Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul
- Ödekan, A., “Alçı Bezeme”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C.1, İstanbul, 1987.
- Ögel B, Türk, Kültür Tarihine Giriş 3, Kültür Bakanlığı, 1978, s1-5.
- Sözen, M., 2012, Uluslararası Kırsal Yaşam, Kırsal Mimari Sempozyumu, Bursa.
- Uzunçarşılı ve Karal, 1975, s.93; Yılmaz,2012, s.14.
- Ünver, A. S. (1983). Dr. Rıfat Osman’a göre Edirne Evleri ve Konakları. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları*, İstanbul.
- Yıldırım, K., & Hidayetoğlu, M. L. (2006). Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu 16-18 Kasım 2006*, 332-341.
- Yılmaz Şule, 2012, Tokat Bey Sokağı Evleri, YLT. Ankara.

İnternet Kaynakları

- Anonim (<http://www.tokat.gov.tr/tokat>, Manşet- 08 Nisan 2015 Çarşamba, Erişim Tarihi 05 Mart.2016)
- Anonim (<http://esergultekin.blogcu.com/geleneksel-Türk-evi-plan-tipinin-gelişimi/2964429> Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2016).
- Anonim (<http://www.gonuldergisi.com/tarih-ve-kultur-sehri-tokat.html>, Erişim Tarihi, 07 Mart 2016).
- Anonim (<http://www.tokat.bel.tr>, Erişim Tarihi 04 Şubat 2016).
- Anonim (<http://www.tokat.gov.tr/tokat>, Erişim Tarihi, 02 Mart 2016).

EKLER

Ek- 1 Tapu senedi.

İli	TOKAT	 TAPU SENEDİ			Fotoğraf					
İlçesi	MERKEZ									
Mahallesi	SU İÇMEZ									
Köyü										
Sokağı										
Mevkii										
Satış Bedeli	110.000,00	Pafta No.	26	Ada No.	152	Parsel No.	15	Yüzölçümü		
								ha	m ²	dm ²
									160,00	m ²
Niteliği	EV									
Sınırı	Planındadır Zemin Sistem No : 12700414									
Edinme Sebebi	1/2 pay HASAN ERDEM : AHMET Oğlu adına kayıtlı iken; 1/2 pay HASAN ALMAZ : DURSUN Oğlu adına kayıtlı iken İL ÖZEL İDARESİ adına Satış işleminden.									
Sahibi	İL ÖZEL İDARESİ Tam									
Geldisi	Yevmiye No.	Cilt No.	Sahife No.	Sıra No.	Tarihi	Gittisi				
Cilt No.	7602	2	219		25/05/2010	Cilt No.				
Sahife No.						Sahife No.				
Sıra No.						Sıra No.				
Tarih						Tarih				
NOT: * Mülkiyetin gayri ayrı haklarla yükümlü olduğu tapu kütüğüne müracaat edilmelidir. ** Tebliğat Kanunu hükümleri gereğince adres değişikliği ilgili Tapu Sicil Müdürlüğüne bildirilecektir.										

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Ek- 2 Araştırma izin belgesi.

50

T.C.
TOKAT VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

100

SAYI : 34566755/400- Ç.Ş.B.
KONU : Kültür Evi iç tasarım ve süslemeleri ile ilgili
Bilimsel çalışma yapılması

08.03.2016

Sayın : Serhat GÖLEBENZER
Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Tokat Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

İlgi: 02.03.2016 tarihli başvurunuz.

"Geleneksel Tokat Evleri Kültür Evi İç Mekan İncelemesi" başlıklı tez araştırmanıza bağlı olarak Kültür evinde evin iç tasarım ve süslemelerinin detaylı fotoğraflarını çekmek ve incelemek üzere anılan tarihler arasında mesai saatlerinde çalışmalarınızı yaptığınız müdürlüğümüzce uygun görülme edilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Abdurrahman AKYUZ
İl Kültür ve Turizm Müdürü

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Ek- 3 Kültür Evi Künyesi (A)

AVRUPA KONSEYİ	Doğal Ve Kültürel Varlıklar Koruma Envanteri D.K.C.K.E		ANIT		Envanter No: 60.00.1.3			
TÜRKİYE	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü		ANIT		Harita No:			
İli: TOKAT	İlçesi: Merkez	Mahalle Köy: Sulçmez Mah.		KORUMA DERECESESİ		1.Grup Yapı		
SOKAK VE KAPI NO: Cami-i Kebir Sulusokak Cad. 18. Sok	Kadastro Pafta: 26	Ada: 152	Parsel: 15	KORUMA DERECESESİ		2.Grup Yapı X		
Adı: HASAN ALMAZ-HASAN ERDEM EVİ	Yaptıran:	Yapan:	Mimari Çağı: Geç Osmanlı Dönemi		Üslup: Sivil Mimari			
	Yapım Tarihi:	Kitabe:	Vakfiye:					
Genel Tanım: Geleneksel tarzda, bitişik nizamda inşa edilen yapı zemin arzi bir katlı, ahşap karkas taşıyıcı sistem arasına kerpiç dolgu tekniğiyle yapılan ev tatlı kireç sıvalıdır. Üzeri, alaturka kiremit kaplı kırma çatılıdır.								
Koruma Durumu	A İyi	Taşıyıcı	A Dış Yapı	A Üst Yapı	A İç Yapı	A Süsleme Elemanları	X Rutubet	X Yok
	X Orta		X	X	X	X	B	B İzi Var
	C Fena		C	C	C	C	C	C Önemli
Kroki:	Fotograf:							
								
Gözlemler: Yapı günümüzde kullanılmamakta olup bakımsız durumdadır. Evin taşıyıcısı sağlam olmakla birlikte avlunun taşıyıcı sistemi çürüktür. Evin birinci katında, batı cephesinde değişiklik yapılmıştır. Orijinalinde bulunan iki dikdörtgen formlu pencere yerine, dikdörtgen formlu iki pencereden sağ taraftaki kapatılarak, soldakinin yerine muhtes yatay dikdörtgen pencere açılmıştır. Bu evi özellikli kılan en önemli yanı tavan süslemeleri ve dolap kapaklarındaki oyma işçiliktir.								
Bugünkü Sahibi:	Hasan Erdem-Hasan Almaz							

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

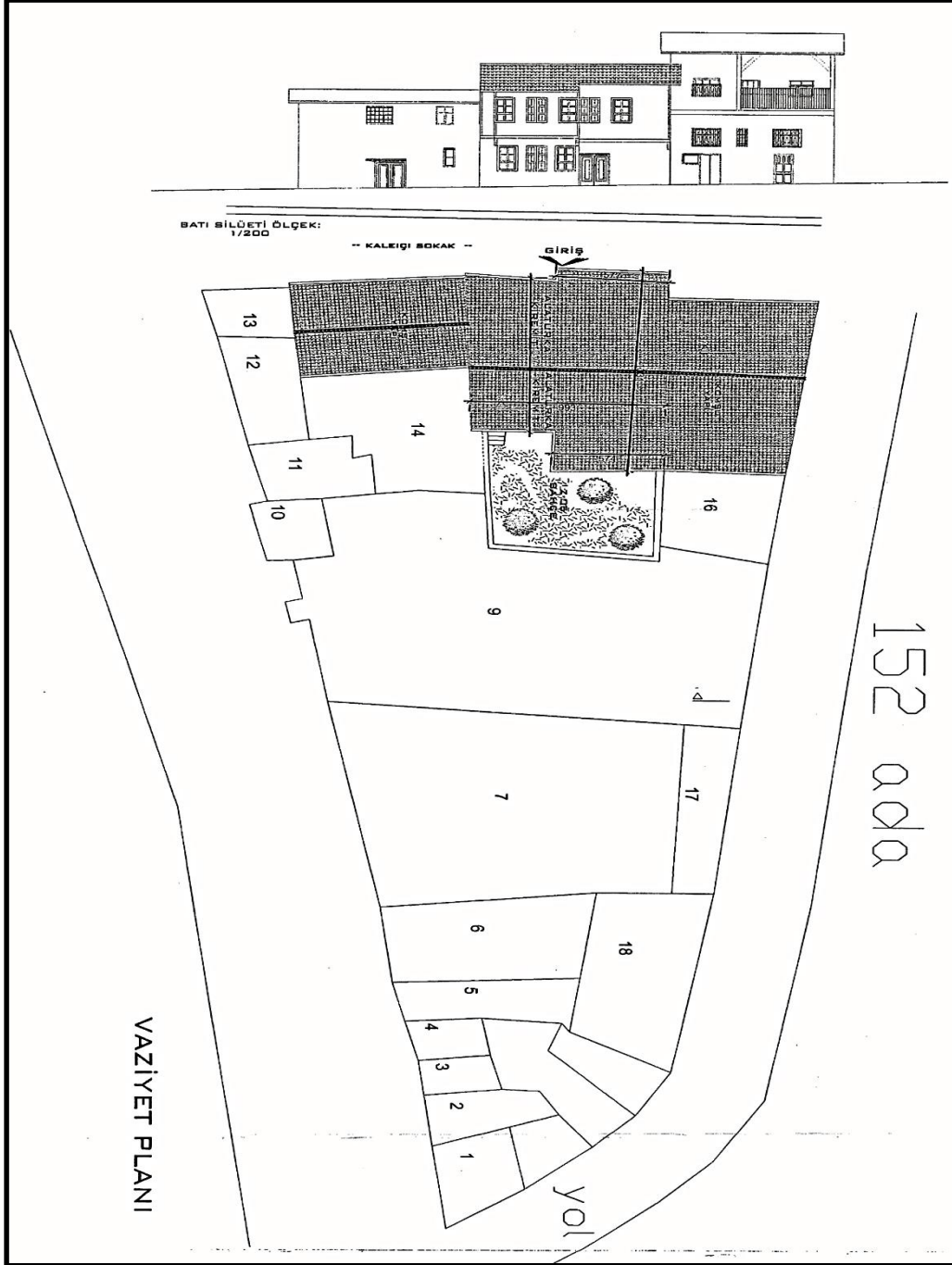
Ek -4 Kültür Evi Künyesi (B)

TÜRKİYE		Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü							
İL: YORUL		İlçesi: Merkez		Mahalle Köy: Suiçmez Mah.		KORUMA DERECESESİ		1.Grup Yapı	
SOKAK VE KAPLI İNÖZ: Çalın- Keçir Sulusokak Cad. 18. Sok		Kadastro Pafta: 26		Ada: 152		Parsel: 15		2.Grup Yapı	
Adı: HASAN ALMAZ-HASAN ERDEM EVİ		Yapılan:		Yapan:		Mimarî Çağı: Geç Osmanlı Dönemi		X	
Yapın Tarihi:		Kitabe:		Vakfiye:		Üslup: Sivil Mimarî			
Genel Tanım: Geleneksel tarzda, bitişik nizamda inşa edilen yapı zemin arı bir katlı, ahşap karkas taşıyıcı sistem arasında kerpiç dolgu tekniğiyle yapılan ev tatlı kiroç sivalidir. Üzen, alaturka kiremit kaplıdır.									
Durumu									
Koruma Durumu									
Kroki:									
Fotoğraf:									
Gözlemler: Yapı günümüzde kullanılmakta olup bakımsız durumdadır. Evin taşıyıcı sağlam olmakla birlikte avlunun taşıyıcı sistemi çürüktür. Evin birinci katında, batı cephesinde değişik yapılmıştır. Orijinalinde bulunan iki dikdörtgen formulu pencere yerine, dikdörtgen formulu iki pencereden sağ taraftaki kapatılarak, soldakinin yerine muhtes tatlı dikdörtgen pencere açılmıştır. Bu evi özelliğli kılan en önemli yanı tavan süslemeleri ve dolap kapaklarındaki oyma işçiliktir.									
Bugünkü Sahibi:		Hasan Erdem-Hasan Almaz		Bakımından sorumlu olması gereken kuruluş:		Hasan Erdem-Hasan Almaz			
Yapılan Onarımlar: Zemin katla yer alan ahşap merdivenin altına muhtes tuvalet yapılmıştır. Birinci katta sofanın güneybatı köşesine de muhtes bir tuvalet eklenmiştir.									
Yapın Tanımı: Söz konusu taşınmaz, geleneksel tarzda, bitişik nizamda inşa edilmiştir. Zemin arı bir katlı, ahşap karkas taşıyıcı sistem arasında kerpiç dolgu tekniğiyle yapılan ev tatlı kiroç sivalidir. Üzen, alaturka kiremit kaplı tavan sivalidir. Evin doğu ve batı cephesinde birinci kat odaları çıkma kapıdır. Evin doğusunda bahçesi bulunmaktadır. Eve giriş, çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Bu kapıdan, taş döşemeli bir evliye (taşlık) girilir. Evliye solunda bir oda yer almaktadır. Bu odanın yanında hayatın solunda oda daha bulunmaktadır. Girişin sağında üst kata çıkışı sağlayan ahşap merdivenler yer almaktadır. Bu merdivenin altına muhtes tuvalet yapılmıştır. Evliye solunda yer alan oda mevcut haliyle evin diğer odalarına göre ilk göstermemektedir. Bu oda, sokağa bakan bir pencere tarafından iletılmaktadır. Pencerenin karşısındaki duvarda külah şeklinde üzeri alçı lambalık vardır. Tavanı ahşap düz tavanıdır.									
Teknik bilgiler:									
Su									
Elektrik									
Isıtma									
Kanalizasyon									
Orijinal Kullanımı: Ev									
Bugünkü Kullanımı: Ev									
Önerilen Kullanımı: Ev									
Hazırlayanlar: Seval ÖZMARKA Kül. ve Tur. Uzman Yrd.									
Seher GENÇ Mimar									
Kontrol Eden: Mehmet ALKAN Müdür									
Kurul Onayı No:									
Ekler:									
Rapor:									
Fotoğraf:									
Rölöve Proje:									
Restorasyon Projesi:									
Harita:									
Kroki:									
Kitabe:									
Vakfiye:									
Revizyon:									
Kurul Kararları:									

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Ek- 5 Çizimler (Planlar)

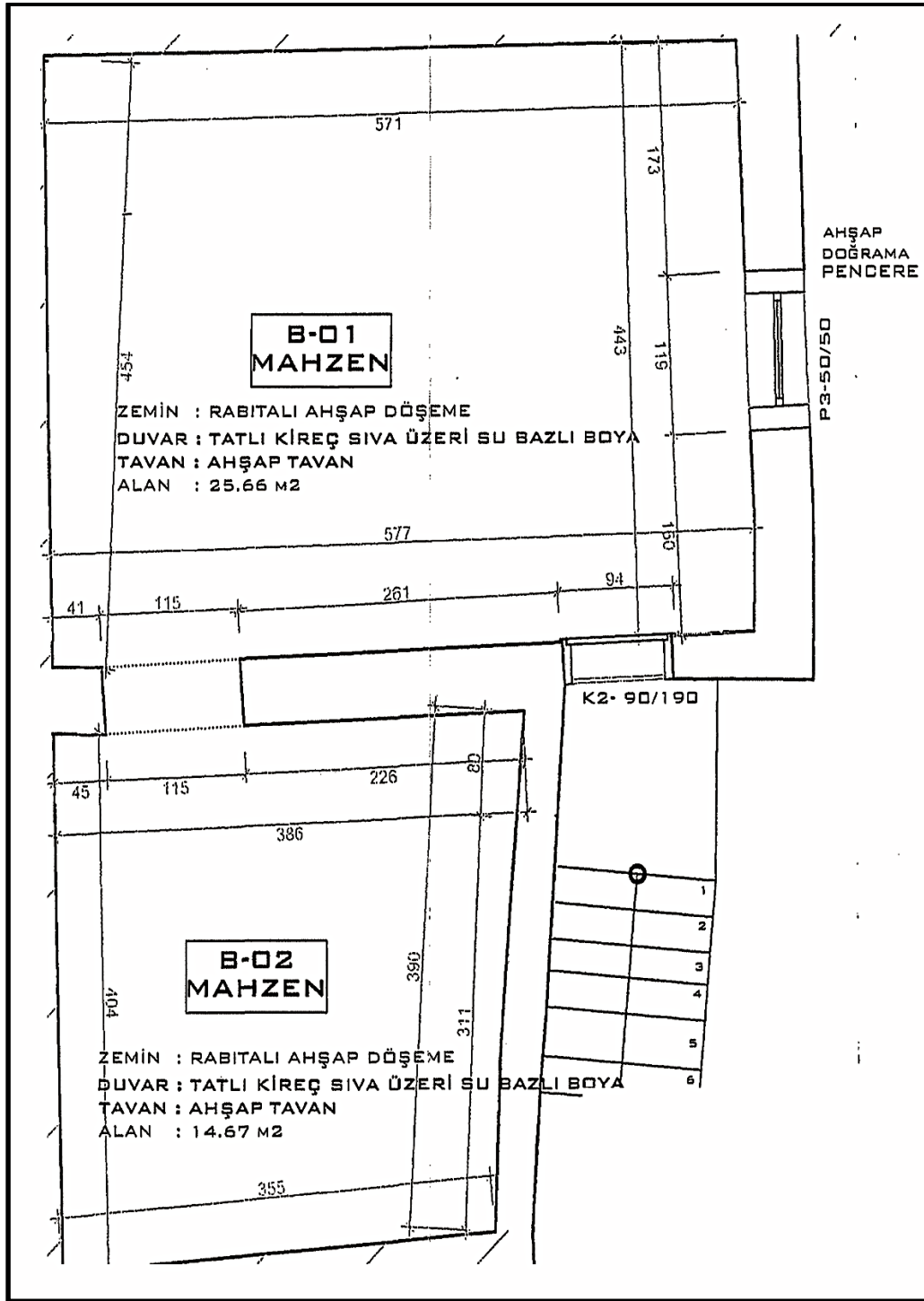
Çizim- 1 Kùltür Evi Vaziyet Planı.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

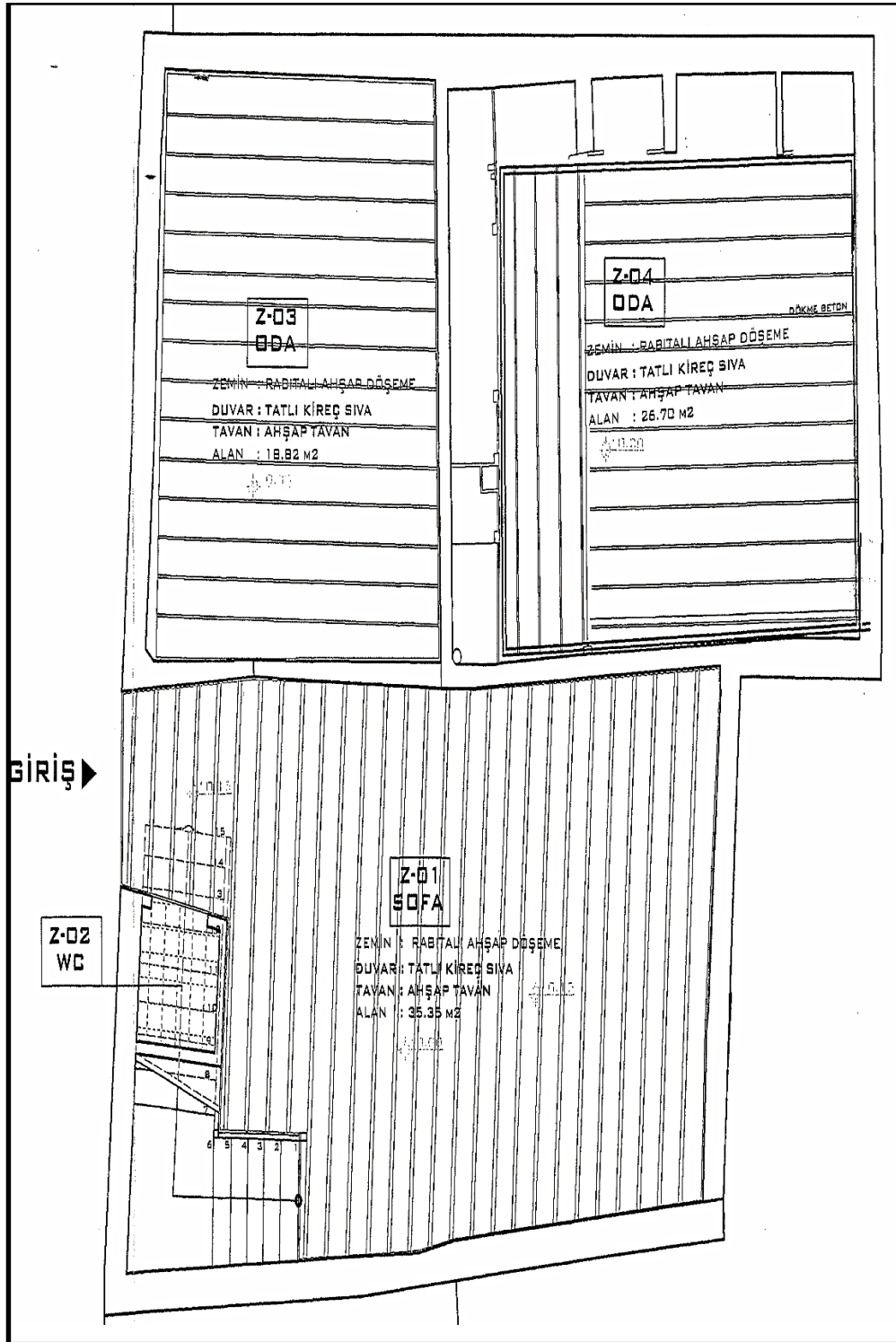
Çizim- 2 Kültür Evi bodrum kat planı.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

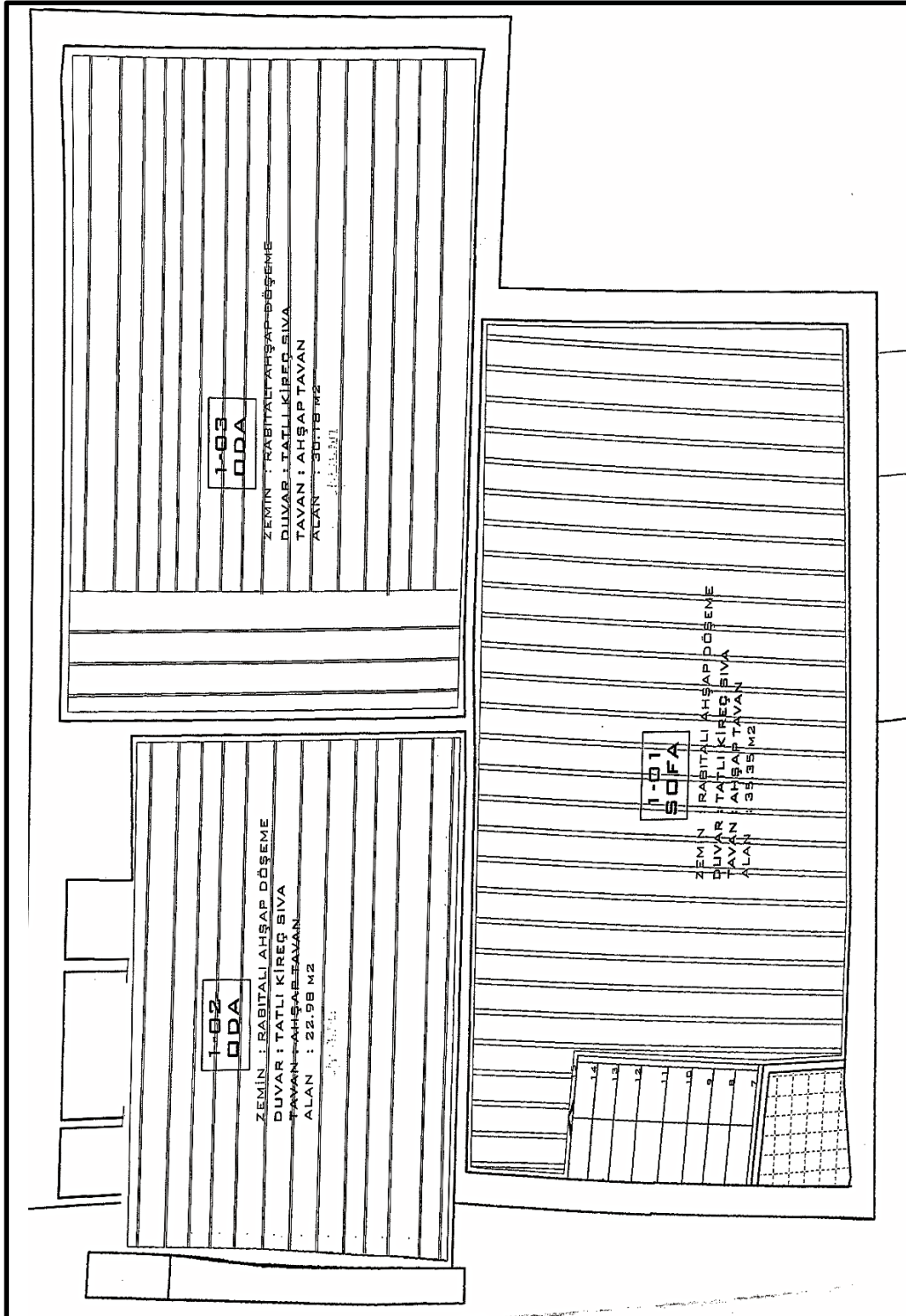

Çizim- 4 Kùltür Evi giriş kat planı.

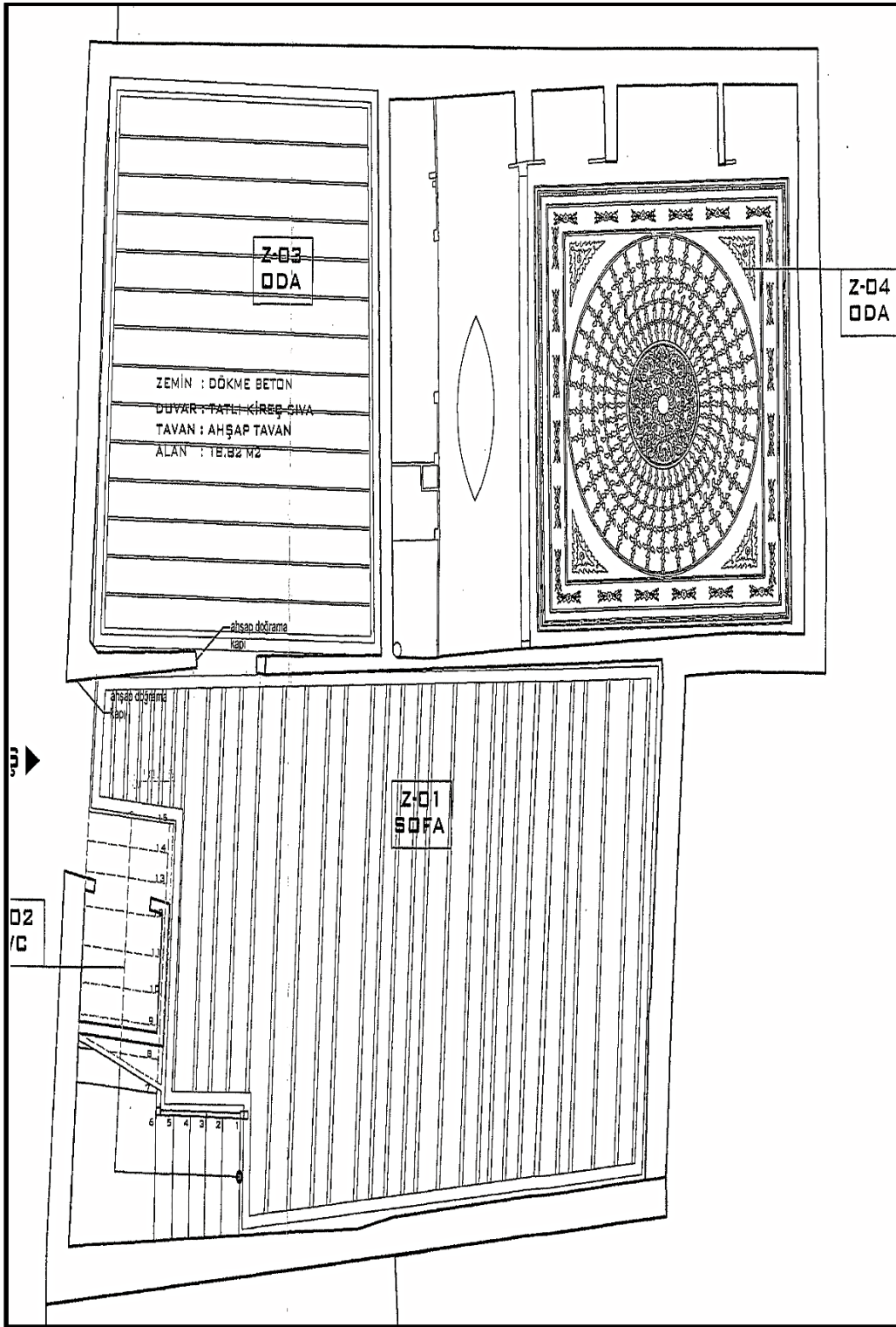
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 5 Kùltür Evi 1. kat planı.

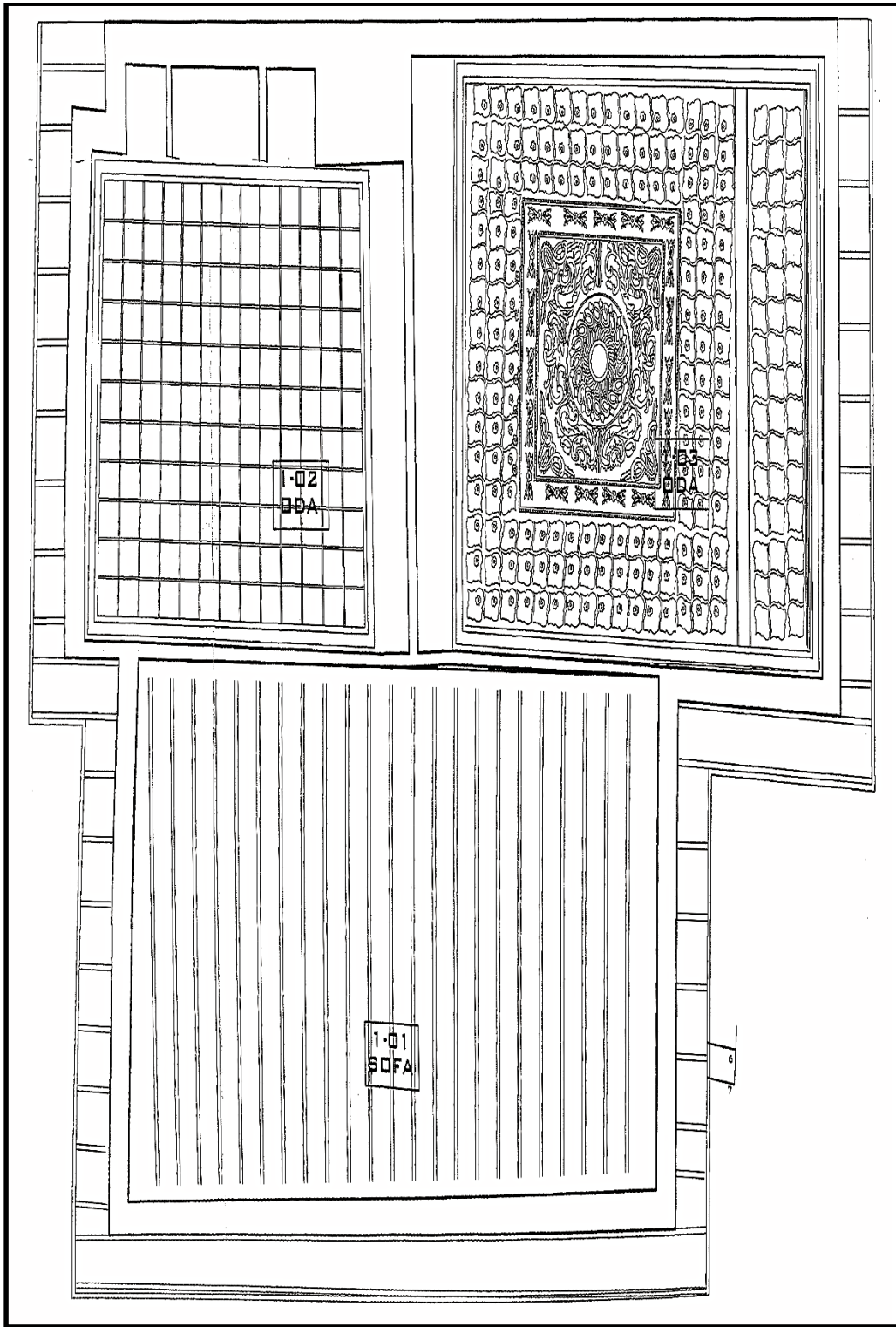
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 6 Kültür Evi giriş kat tavan detaylı çizim.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

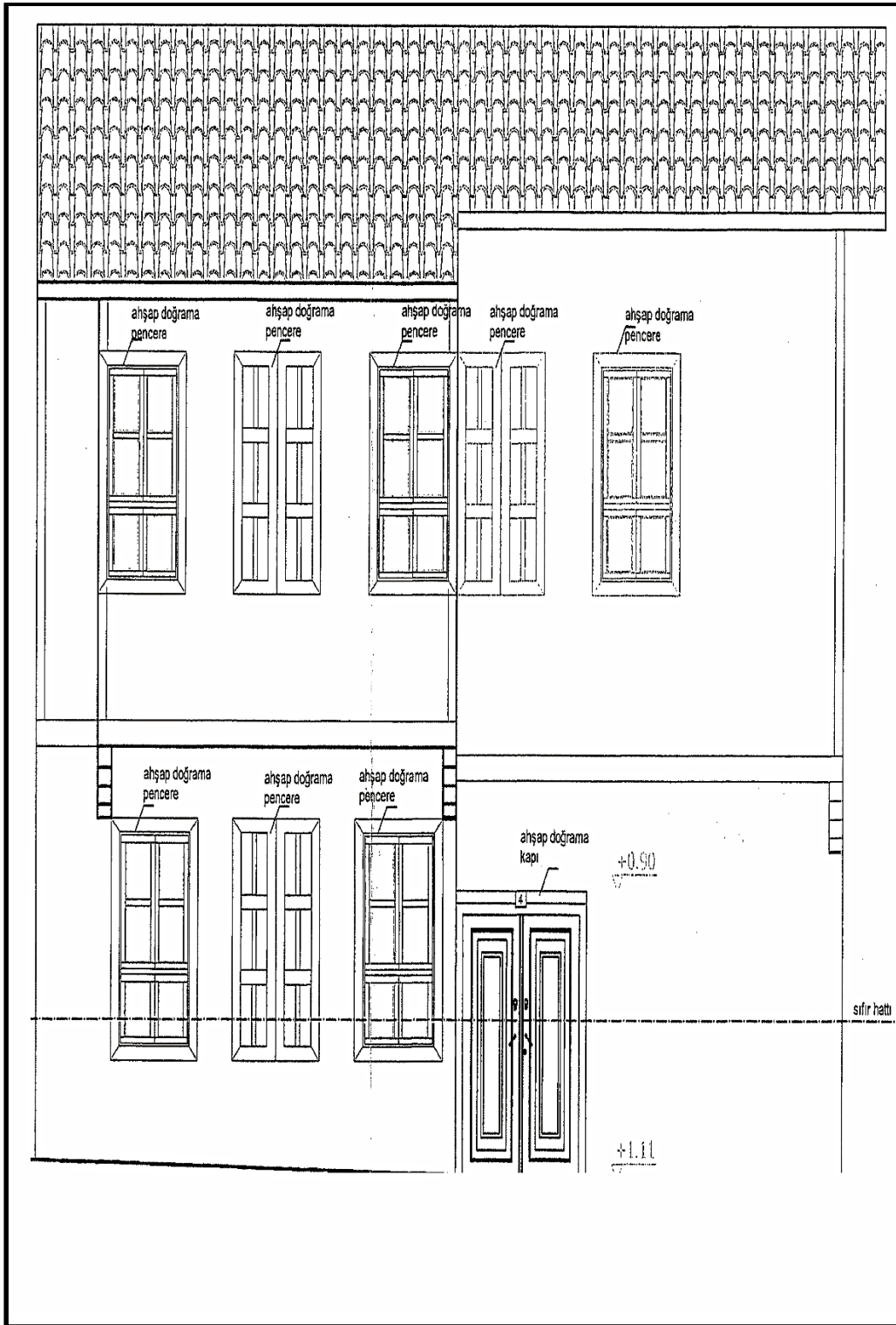
Çizim- 7 Kùltür Evi 1. kat tavan detaylı çizim.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

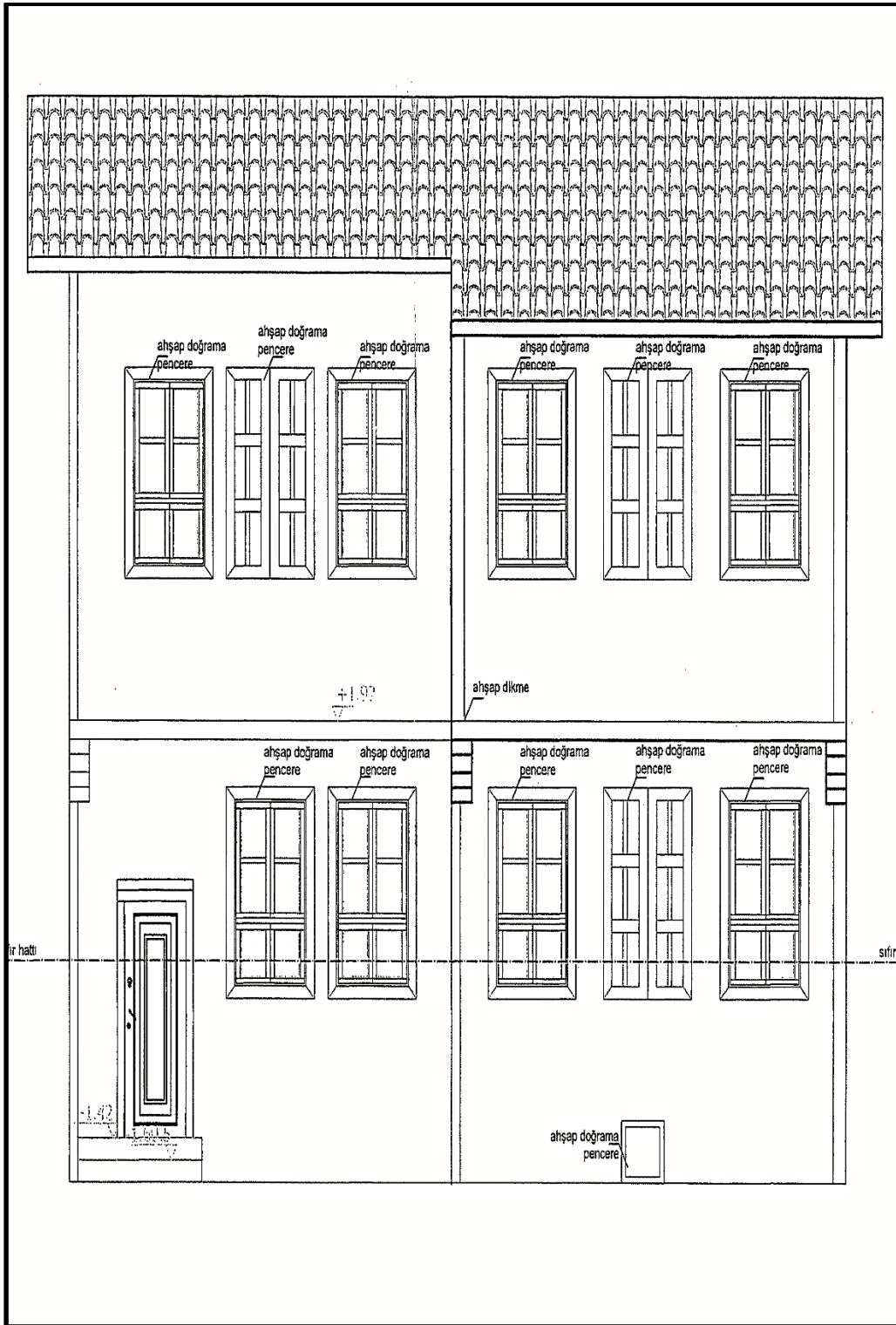

Çizim- 8 Kùltür evi ön kesit çizimi.

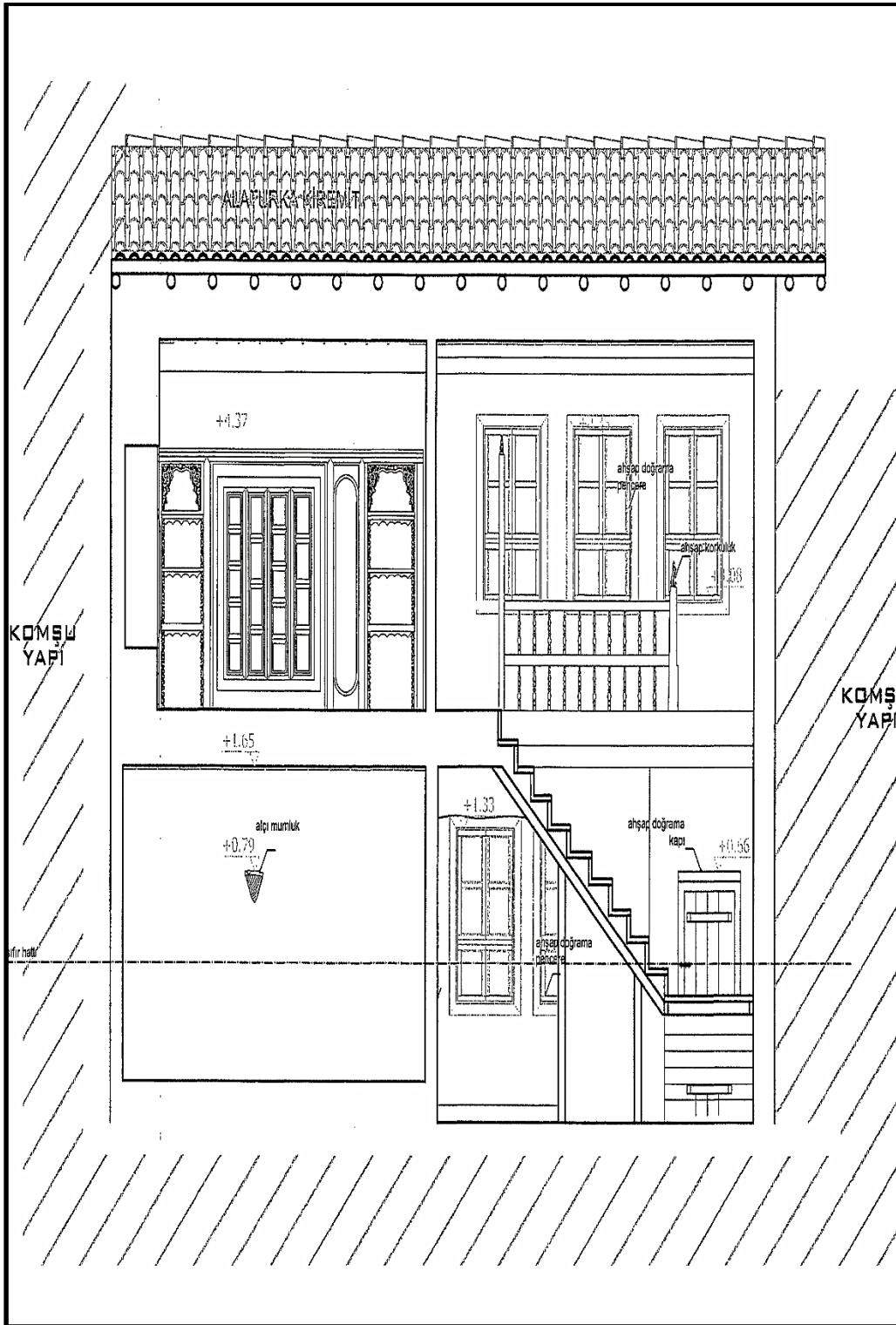
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 9 Kültür Evi arka kesit çizimi.

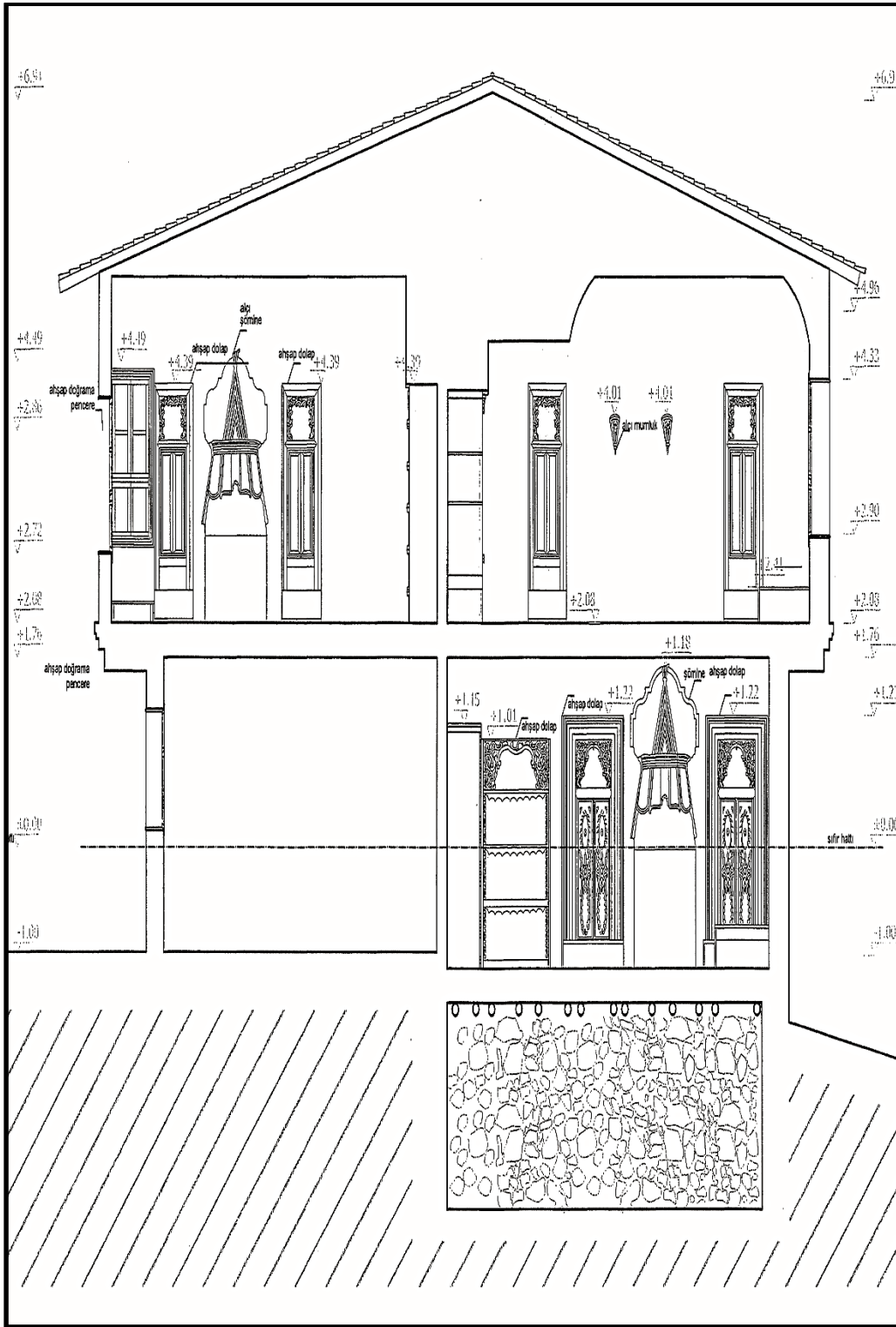
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 10 Kültür Evi sol görünüm kesiti.

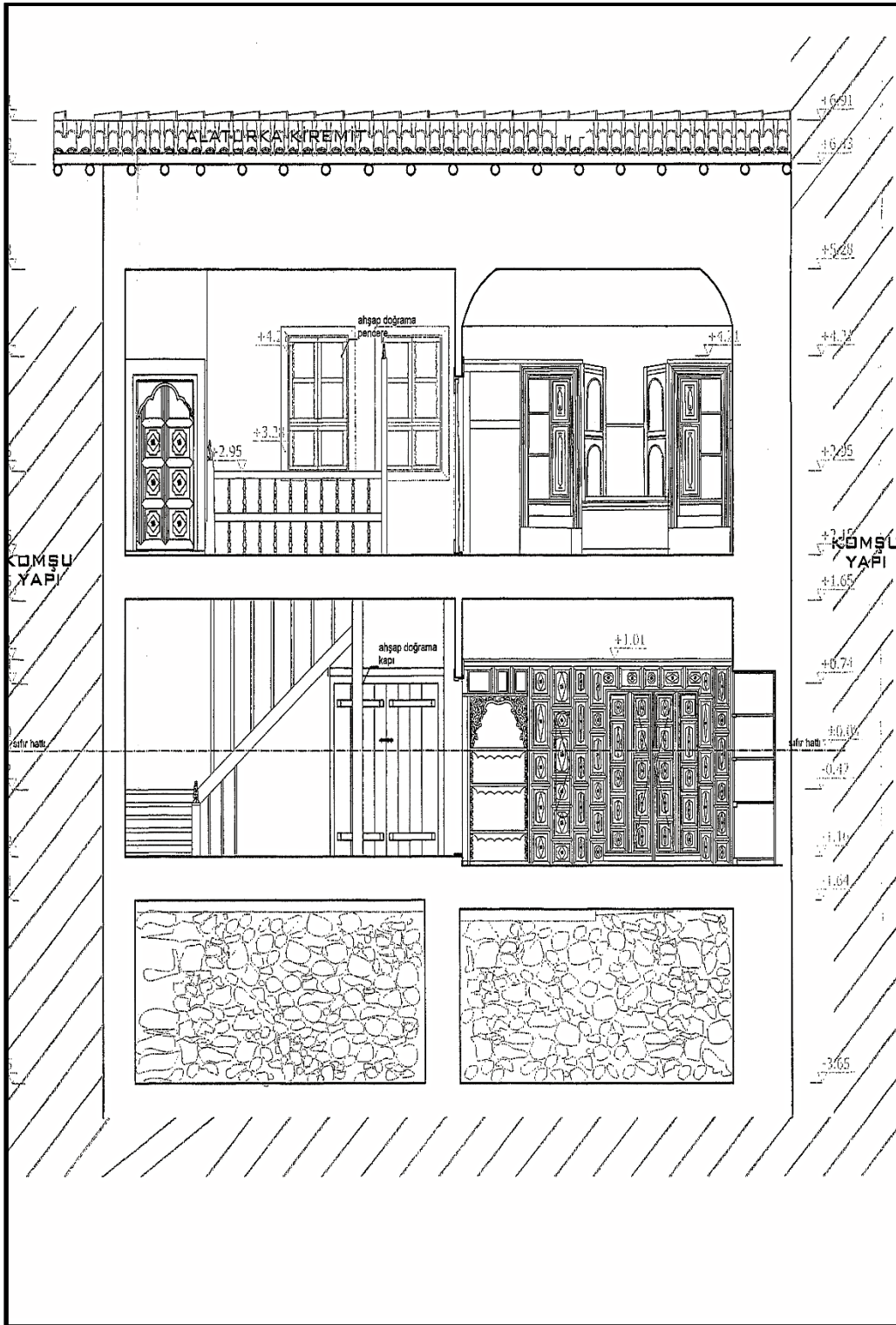
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 11 Kültür Evi sağ görünüm kesiti.

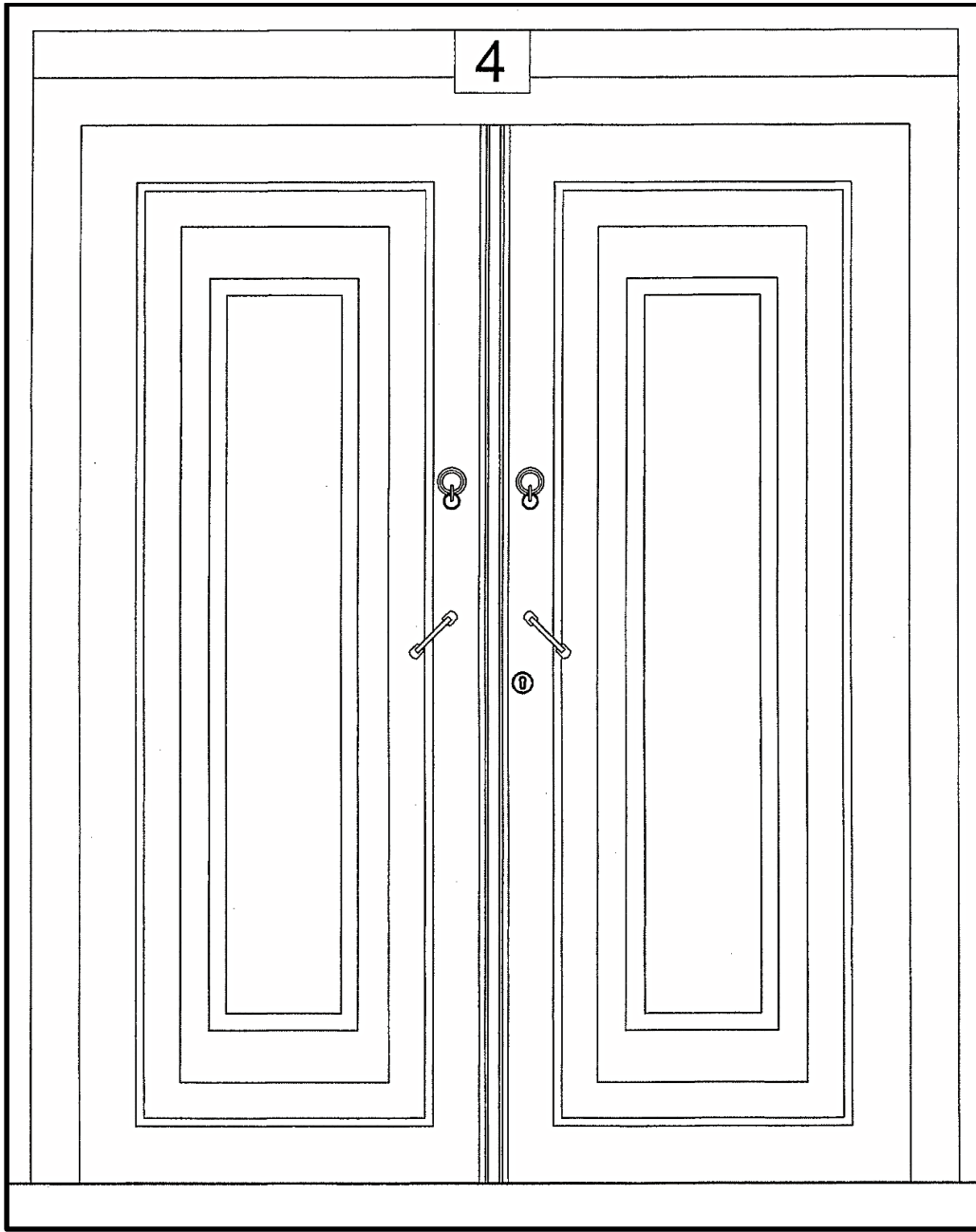
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 12 Kùltür Evi kesiti.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

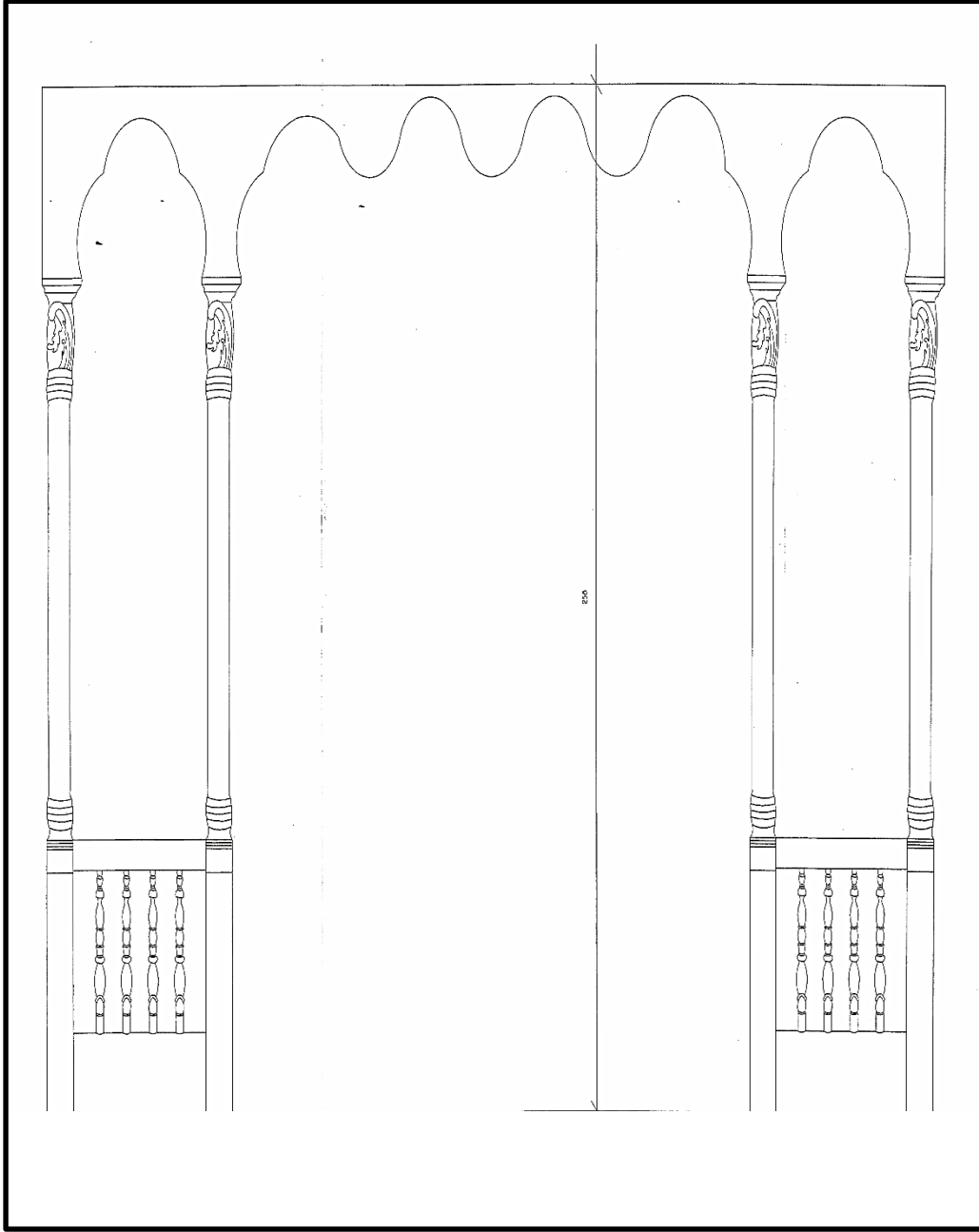
Çizim- 13 Dış Kapı Çizimi.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

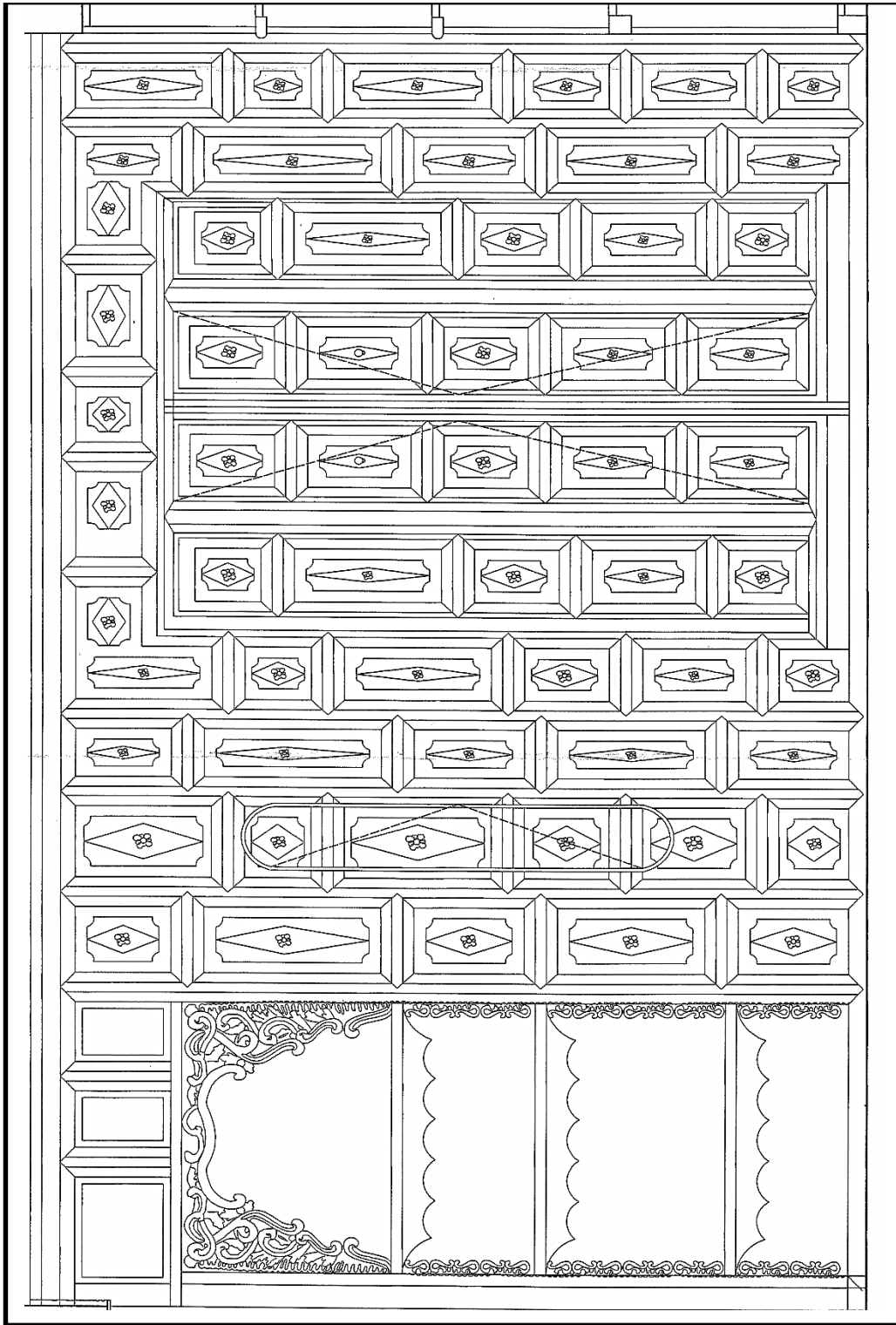

Çizim- 14 Zemin kat (Z02 numaralı oda) ahşap sütun çizimi.

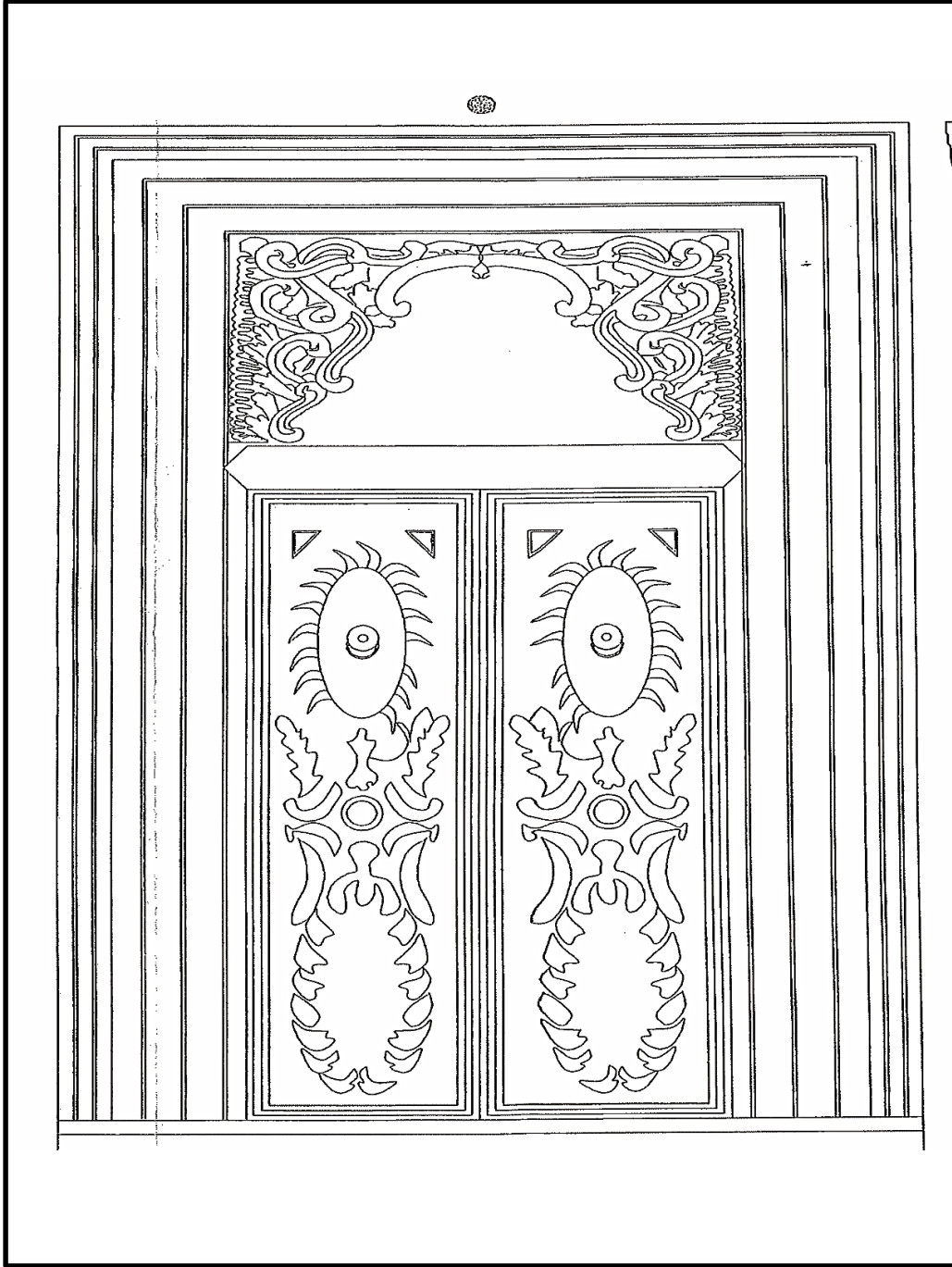
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 15 Zemin kat (Z02 numaralı oda) ahşap dolap çizimi.

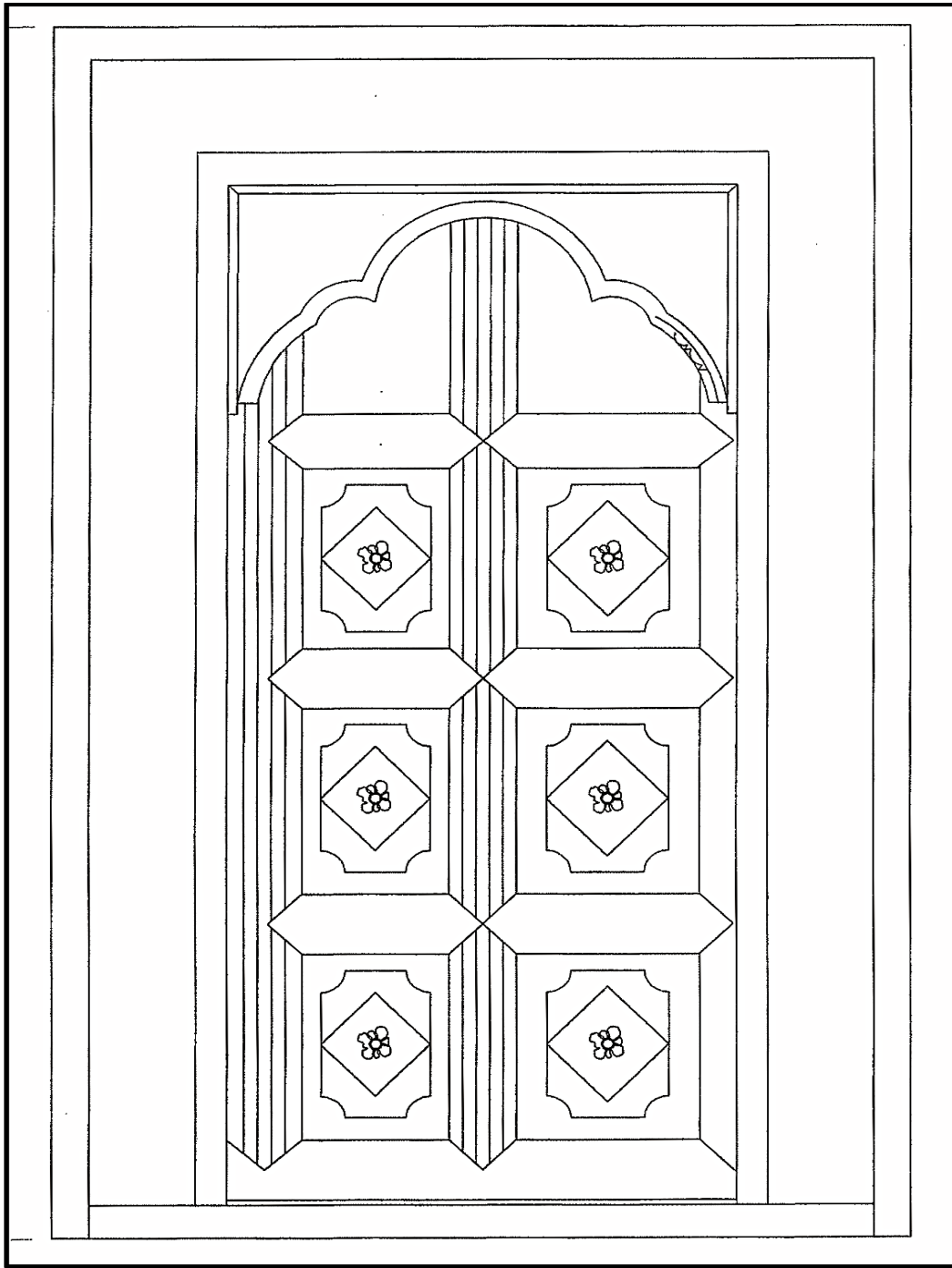
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 16 Zemin kat (Z02 numaralı oda) ahşap niş çizimi.

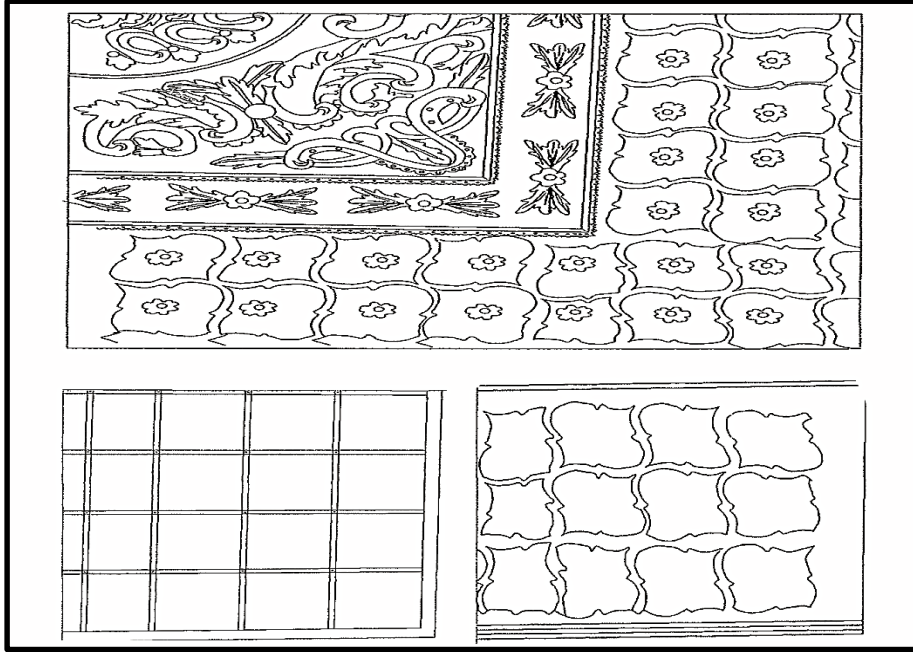
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 17 Zemin kat (Z02 numaralı oda) ahşap kapı çizimi.

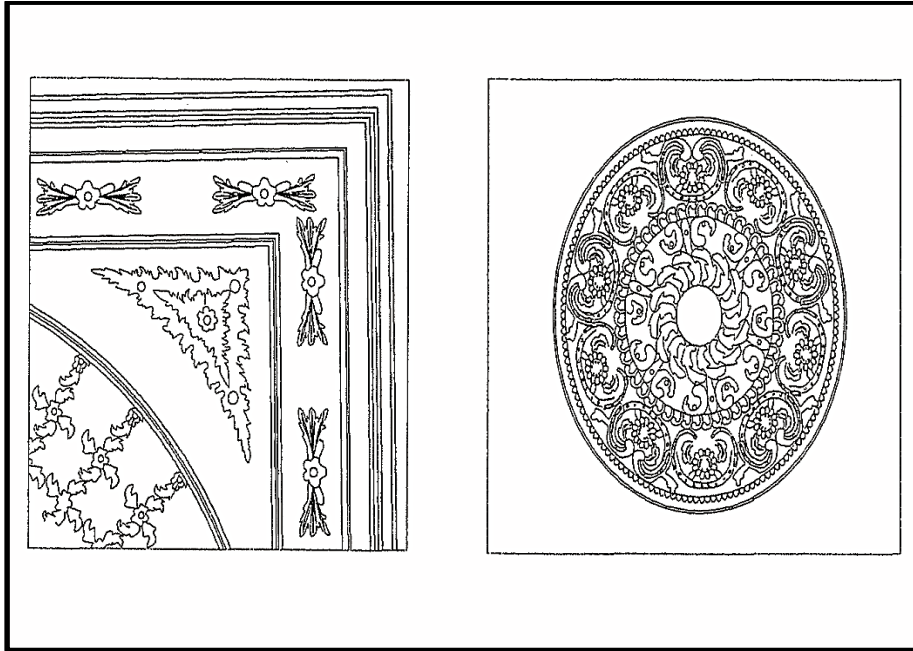
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 18 Zemin kat (Z02 numaralı oda) tavan detay çizimi.

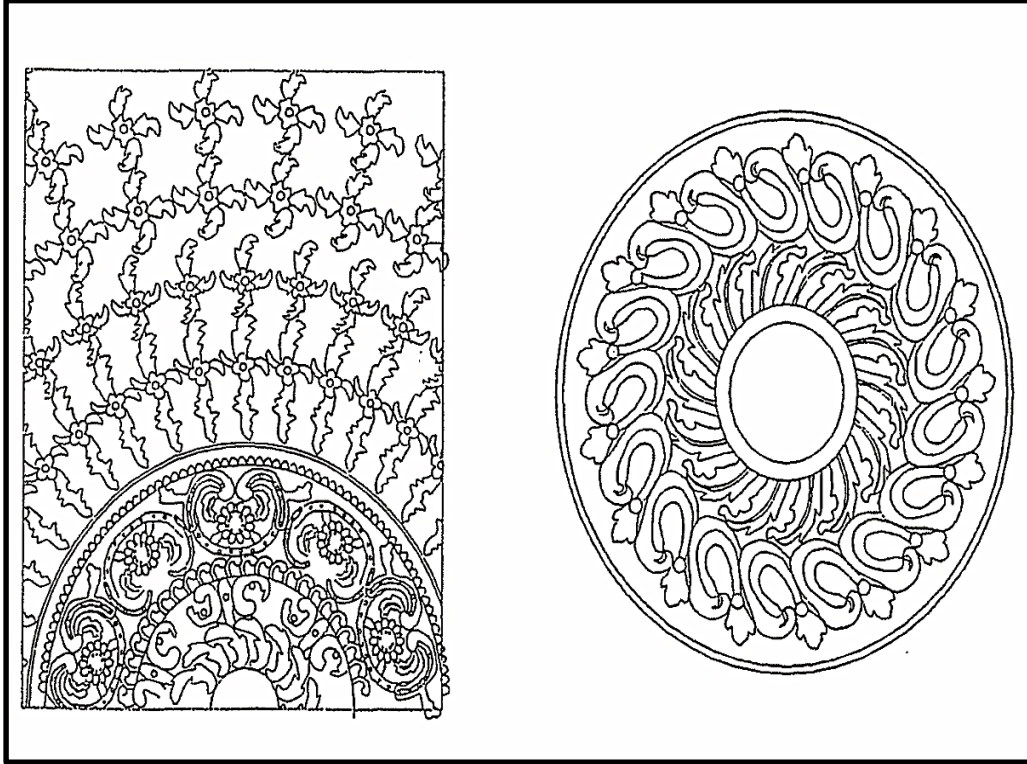
Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 19 Birinci kat (102 numaralı oda) tavan detay çizimi.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

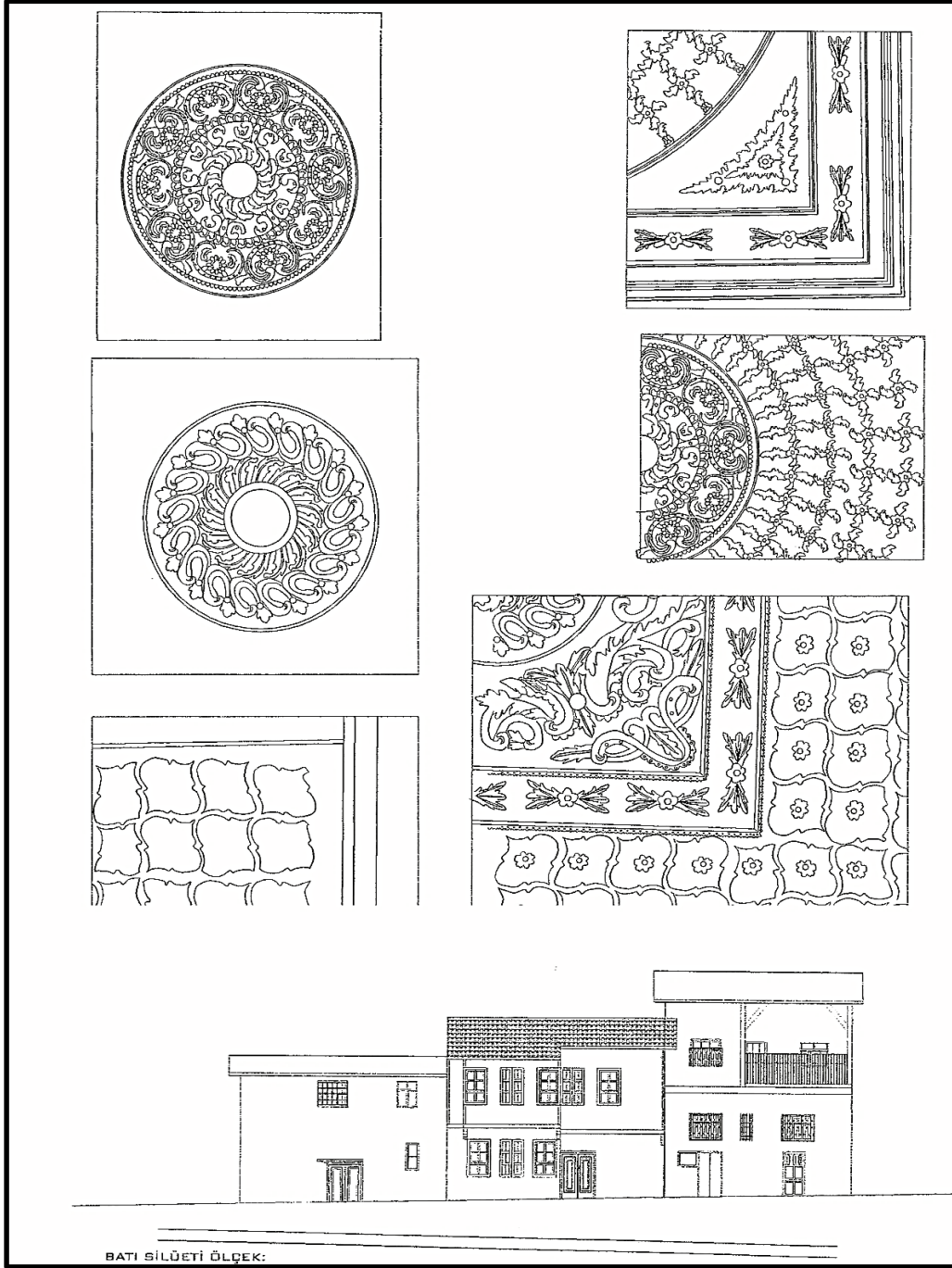
Çizim- 20 Birinci kat (102 numaralı oda) tavan detay çizimi.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

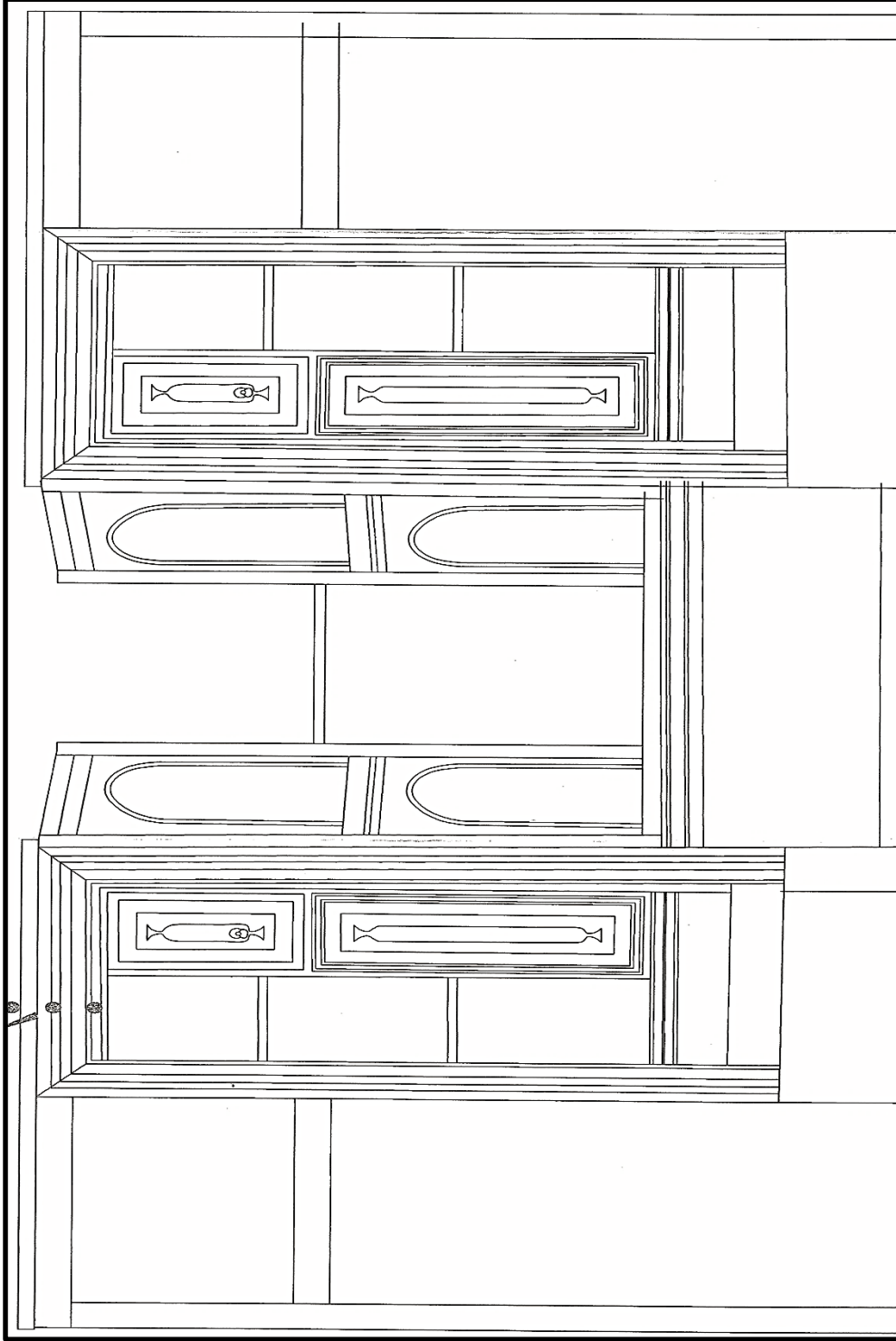

Çizim- 21 Kültür Evi tavan çizimleri.

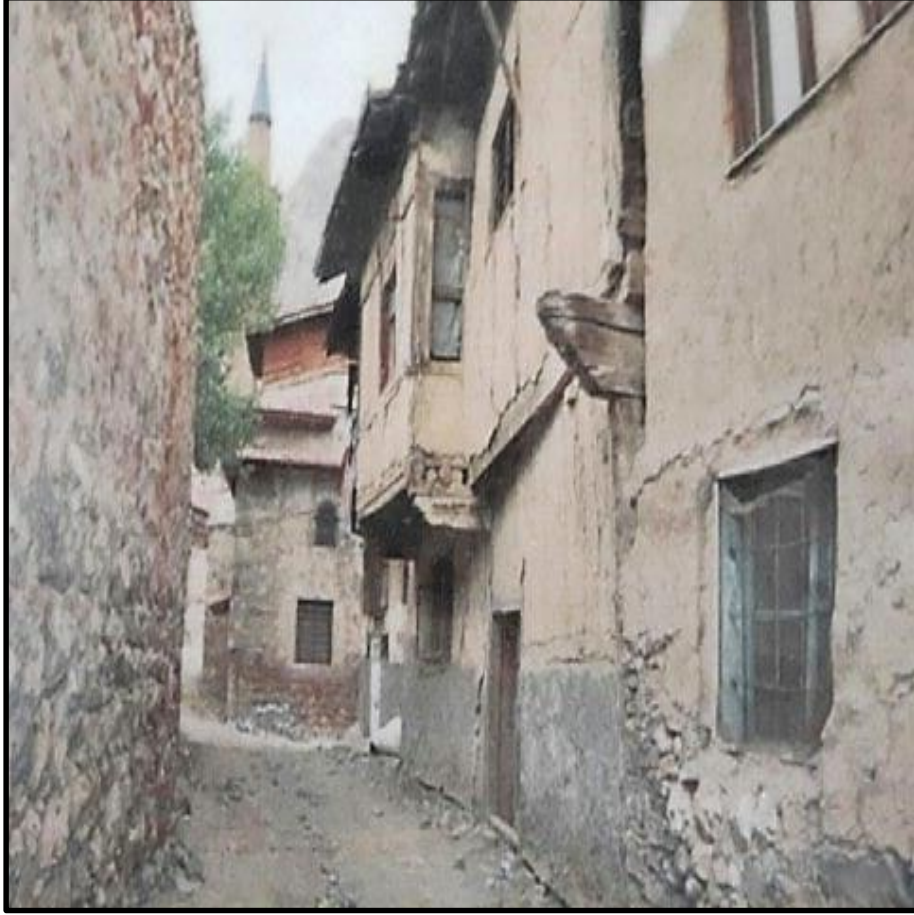

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Çizim- 22 Kültür evi şerbetlik çizimi.

Kaynak: İl Özel İdaresi İmar Ve Kentsel İyileştirme Müdürlüğü Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB)

Ek- 6 Kültür Evine Ait Resimler**Resim- 1 Kültür Evi n cephe ve sokaktan çekilmiş eski bir görünüm.**

Resim- 2 Kültür Evi n cephe ve sokaktan ekilmiŖ baŖka bir görünüm.

Resim- 3 Kültür Evi arka cephe.

Resim- 4 Kültür Evi giriş sofa.

Resim- 5 Kültür Evi 1. kat sofa.

Resim- 6 Restorasyon sonrası kapı girişi.

Resim- 7 Restorasyon sonrası ön cephe.

Resim- 8 Restorasyon sonrası ön cephe ve sokak.

Resim- 9 Restorasyon sonrası arka cephe.

Resim- 10 Bahçe ve arka cephe.

Resim- 11 Bahçeden bir görüntü

Resim- 12 Giriş kat sofası.

Resim- 13 Başka bir açıdan giriş kat sofası.

Resim- 14 Diğer bir açıdan giriş kat sofası.

Resim- 15 Giriş kat (Z02 numaralı) nitelikli oda kapısı.

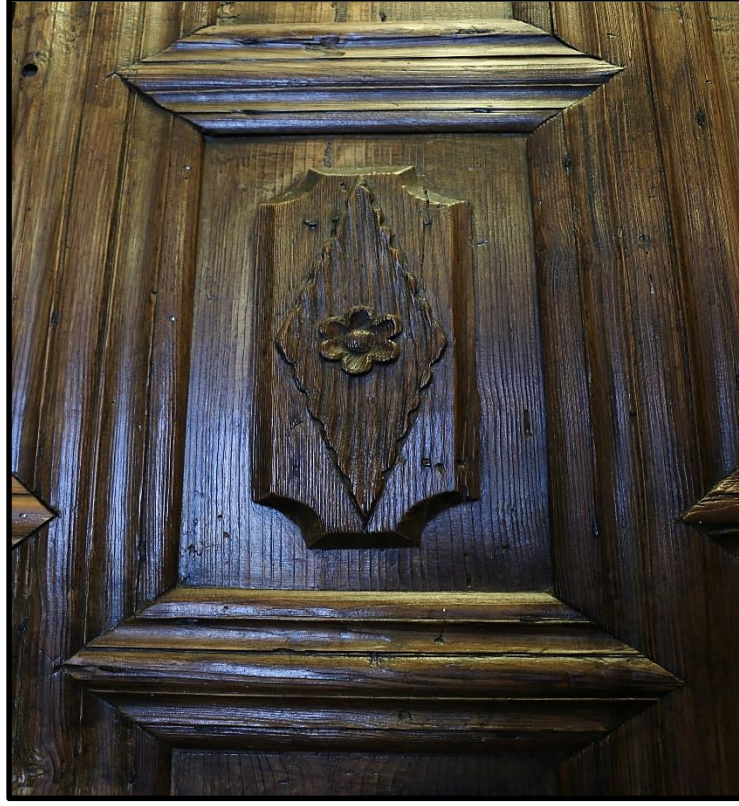

Resim- 16 Giriş kat (Z02 numaralı) oda kapısı.

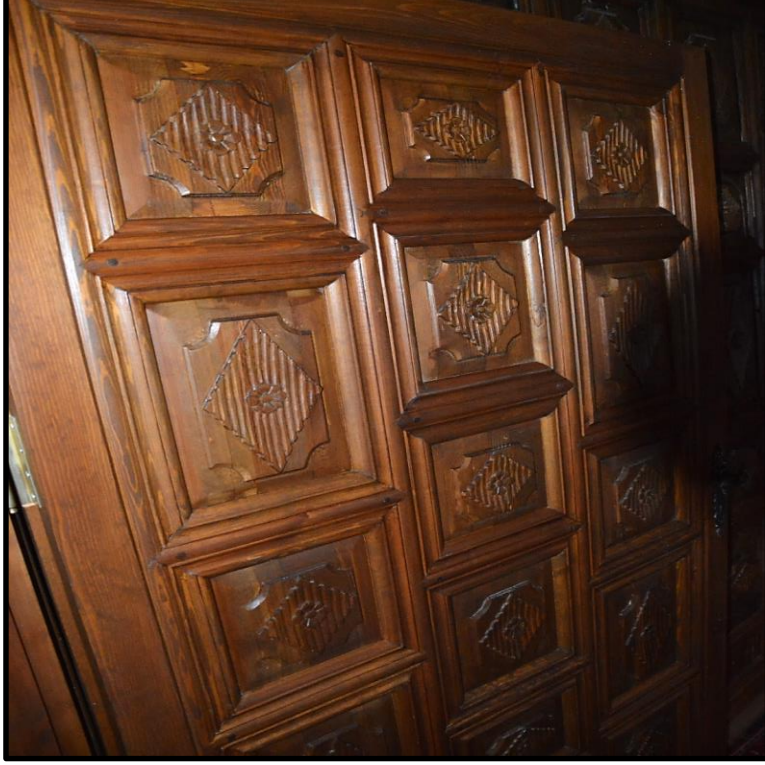
Resim- 17 Giriş kat (Z02 numaralı) oda kapı bezeme detayı.

Resim- 18 kapı motif detayı.

Resim- 19 Giriş kat (Z02 numaralı) oda kapı detayı.

Resim- 20 Giriş kat (Z02 numaralı) oda dolap (yükçük) görünümü.

Resim- 21 Giriş kat (Z02 numaralı) oda dolap görünümü.

Resim- 22 Giriş kat (Z02 numaralı) oda görünümü.

Resim- 23 Giriş kat (Z02 numaralı) odadan farklı açı görünümü.

Resim- 24 Giriş kat (Z02 numaralı) odadan bir başka görünüm.

Resim- 25 Giriş kat (Z02 numaralı) oda nişi.

Resim- 26 Giriş kat (Z02 numaralı) oda niş ayrıntısı.

Resim- 27 Giriş kat (Z02 numaralı) oda niş detayı.

Resim- 28 Giriş kat (Z02 numaralı) oda ahşap kolonu.

Resim- 29 Giriş kat(Z02 numaralı) alçı sundurmalı ocak ve nişler.

Resim- 30 Giriş kat (Z02 numaralı) odadan genel görünüm.

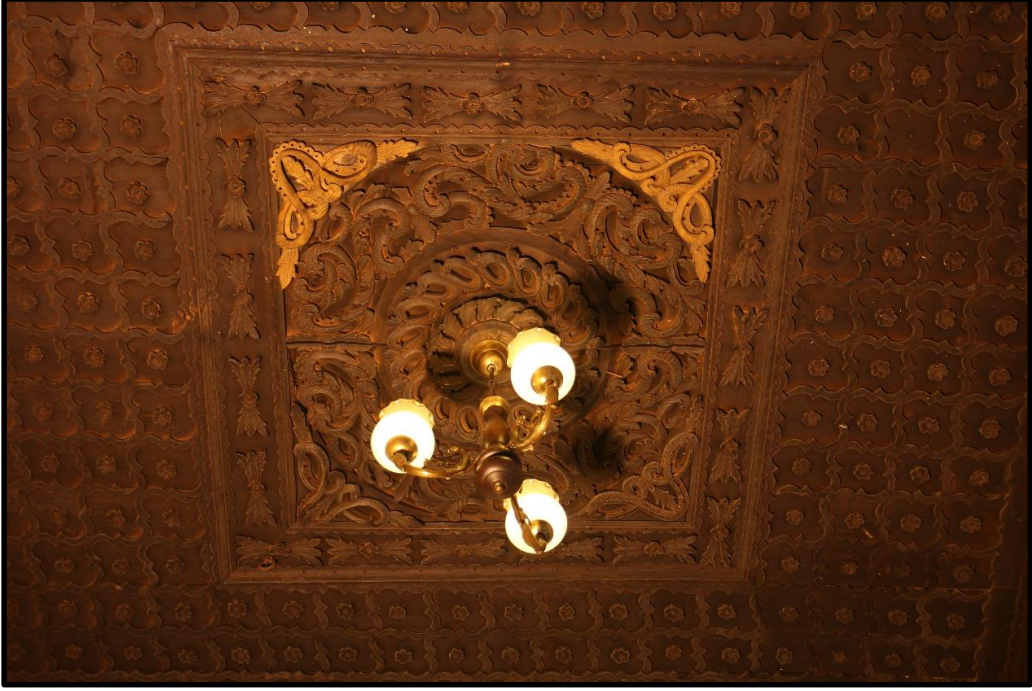

Resim- 31 Giriş kat (Z02 numaralı) oda dolap ve kapısı.

Resim- 32 Giriş kat (Z02 numaralı) oda tavan süslemesi I

Resim- 33 Giriş kat (Z02 numaralı) oda tavan süslemesi II

Resim- 34 Giriş kat (Z02 numaralı) oda tavan süslemesi III

Resim- 35 Giriş kat (Z02 numaralı) oda tavan süslemesi IV

Resim- 36 Giriş kat (Z02 numaralı) oda tavan süslemesi V

Resim- 37 Giriş kat (Z02 numaralı) oda tavan süslemesi VI

Resim- 38 Üst kat merdiven korkuluk sütun başı.

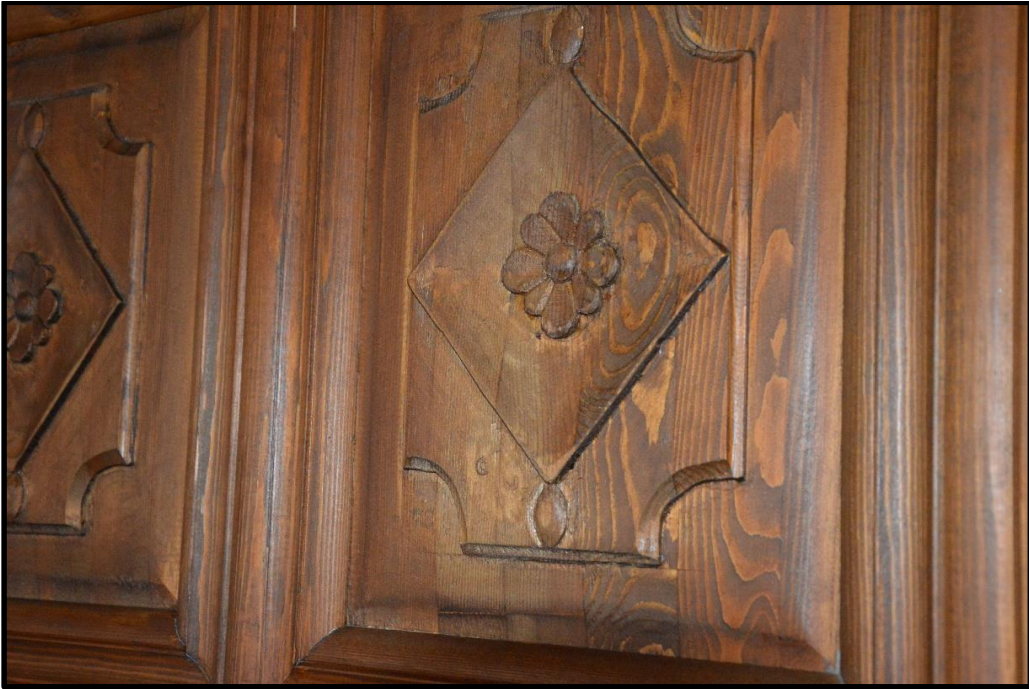
Resim- 39 Üst kat merdiven korkuluk sütun başı detay.

Resim- 40 Üst kat (101 numaralı) sofadan genel görünüm.

Resim- 41 Üst kat (102 numaralı) oda giriş kapısı motif detayı.

Resim- 42 Üst kat (102 numaralı) oda giriş kapısı.

Resim- 43 Üst kat (102 numaralı oda) alçı sundurmalı ocak ve dolaplı nişler.

Resim- 44 Üst kat (102 numaralı oda) çitekâri tavan.

Resim- 45 Üst kat (102 numaralı oda) dolaptan bir görüntü.

Resim- 46 Üst kat (102 numaralı oda) dolaptan bir başka görüntü.

Resim- 47 Üst kat (102 numaralı oda) dolabında bulunan bastonluk.

Resim- 48 Üst kat (102 numaralı Oda) dolabı gusülhanesi.

Resim- 49 Üst kat (103 numaralı) oda giriş kapısı.

Resim- 50 Üst kat büyük oda (103 numaralı) genel görünüm.

Resim- 51 Üst kat büyük oda (103 numaralı) ahşap tavanı.

Resim- 52 Üst kat büyük oda (103 numaralı) ahşap tavanı II

Resim- 53 Üst kat büyük oda (103 numaralı) ahşap tavan motif detayı.

Resim- 54 Üst kat büyük oda ahşap tavan motif detayı II

Resim- 55 Üst kat büyük oda ahşap tavan motif detayı III

Resim- 56 Üst kat büyük oda ahşap tavan motif detayı IV

Resim- 57 Üst kat büyük oda şerbetliği.

Resim- 58 Üst kat büyük oda dolap ve şerbetlik.

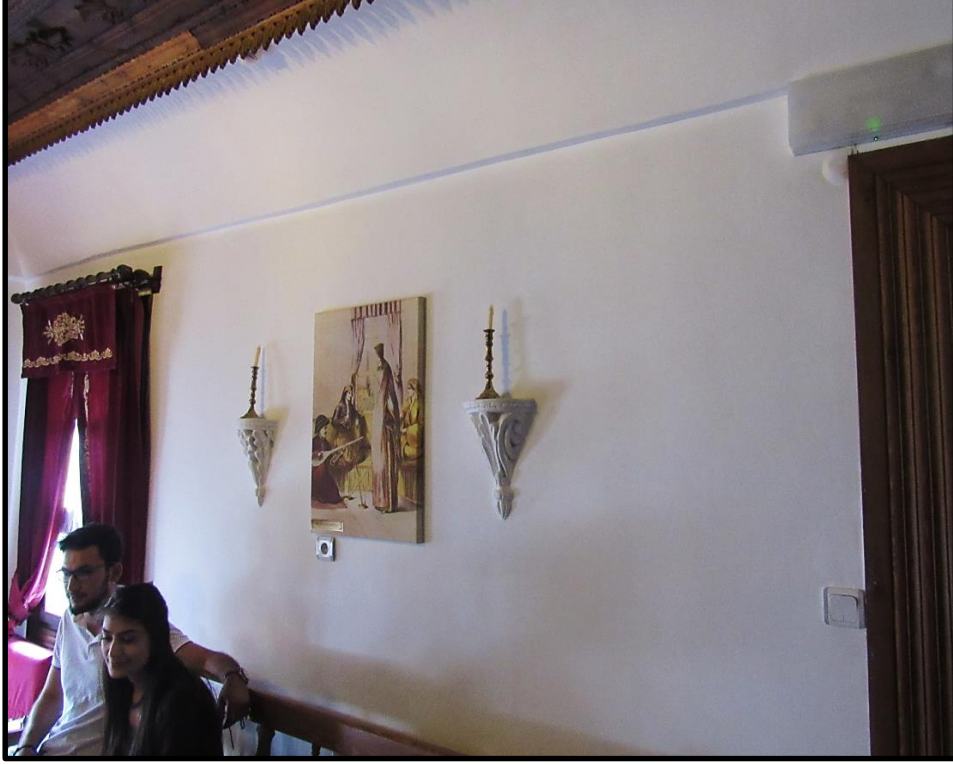

Resim- 59 Üst kat büyük oda dolap ve şerbetlik II

Resim- 60 Üst kat büyük oda alçı mumluklar.

Resim- 61 Üst kat büyük oda alçı mumluk I

Resim- 62 Üst kat büyük oda alçı mumluk II

Resim- 63 Üst kat büyük oda gusülhanesi.

Resim- 64 Üst kat büyük oda gusülhanesi II

Ek- 7 Terimler Sözlüğü

- Avlu:** Bir yapının ortasında, önünde ya da arkasında duvarlarla çevrili üstü açık alan, yer. Yapının ortasında bulunursa buna iç avlu denir (Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü, Adnan Turani, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.)
- Çağ:** Eski evlerin odalarında, dolap içinde bulunan yıkanma, gusül alanı. Banyo.
Lavabo.(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelim&guid=TDK.GTS.575fec7fea6744.35052333, Erişim Tarihi:10.03.2016).
- Bağdadi:** Kalastan duvar dikmelerinin dışa ve içe gelen yüzleri çitalarla kaplanır üzerleri sıvanır. Böylece iç ve dış sıvalar arası boş kalır. Bu biçimde yapılan duvarlara bağdadî denir (Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü, Adnan Turani, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968).
- Çıtakari:** İnce ağaç çitalarla yapılır. Ana satıh üzerine elde edilmek istenen tasarım "S" ve "C" kıvrımlı çitaların çakılması ve ya yapıştırılması ile elde edilir. Ağaçlardan elde edilen ince çitalar genellikle 1,5 cm kalınlıktadır. Elde edilen bu çitaların çoğunlukla kenarlarına daha zarif görünmesi için profil veya kordon adı verilen kanal açılır. Çitekâri tekniği “Çubuklu” ya da “Şişhane” olarak ta isimlendirilmektedir. (Eldem, S. H., “Türk Evi Osmanlı Dönemi”, Cilt:3, Türkiye Anıt Çevre Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul, 1987).
- Dendan** : (1) Farsça 'da “diş” demektir. Eski yazıda sin (س) harfinin dişlerine ve yazıda buna benzer bir, ili ve üç harfin yan yana gelmesiyle meydana gelen dişlere verilen isim. (2) Tezhip terimi olarak, başlıklarda, giriş çıkış ve dönüş yerlerinde, kendine mahsus yapılan ve dişe benzeyen şekillere de dendan adı verilir (Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü, Özen, M.E, İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi, İst. 1985).
- Eliböğünde:** Eski ahşap evlerde çıkmaların altına aralıklı olarak konulan eğrisel ahşap göğüslemelerden her biri. (*Güncel Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları)

Eyvan: Özellikle Güney-doğu Anadolu evlerinde avluya bakan, önü açık, üstü kapalı, yüksekçe döşemesi olan, ortasında bir de küçük havuzu bulunan oturma yeri. (Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü, Adnan Turani, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.)

Hımiş Yapılar: Ahşap karkasın içine dolgu malzemesi olarak kerpiç blokların kullanılmasıyla oluşturulan yapılardır (Dikmen N. Ozkan S.T.E 2004 “Türkiye’de Kırsal Alanlarda Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapım Sistemleri ve Bu Sistemlerin Deprem Karşısındaki Davranışları” Bildiri, 2.Ulusla Yapı Malzemesi Kongresi, Y.E.M., İstanbul)

Kündekari: Ağaç malzemenin kullanıldığı ortamın nem ve sıcaklık değişimi ile gerçekleşebilecek genleşmeleri ortadan kaldırmak üzere, büyük ve dekoratif yüzeyler elde etmek için, temel geometrik formların birbirine geçmeli olarak birleştirilmesiyle uygulanan tekniğe verilen isimdir. (Söğütü, C., “Bazı Yerli Ağaç Türlerinin Kündekâri Yapımında Kullanım İmkanları”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2004).

Muhdes : (1) Yeni kurulan, sonradan oluşturulan. (2) Yapının özgün biçimlerine uygun olmayan sonradan yapılmış bölümler.

Pah : (Mimarlık) Duvar köşesindeki keskinliği gidermek için yapılan köreltme, yumuşatma (Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü, Adnan Turani, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.)

Penç : Hatayi gurubundan penç ismiyle bilinen motifler bitki kaynaklı olup, bazı çiçeklerin kuşbakışı görüntüsünün stilize edilerek çizilmesiyle elde edilmiştir. Penç kelime anlamı olarak Farsça beş demektir. Yaprak sayısına göre;

Bir yapraklı ise yek berk,
iki yapraklı ise dü berk,
üç yapraklı ise se berk,
dört yapraklı ise cihar berk,
beş yapraklı ise penç berk,
altı yapraklı ise şeş berk denilmiştir.

Genellikle en çok kullanılan beş yapraklı pençler olmuştur. Penç berk deyim hâline gelerek, bütün motifleri kendi ismi altında toplamıştır. Daha sonraları bu da kısaltmaya uğramış, berk kelimesi atılmış ve bu motiflere sadece penç denilmiştir (Hamide Nur Özsoy. Tezhip Sanatında Kullanılan Bitkisel Motiflerin Kökenleri, İstanbul 2013).

Sofa: Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe bölüm. (Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü, Adnan Turani, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.)